

فضائل اہلیت

امام العصر رحمۃ اللہ علیہ

مخدوم محمد ہاشم نقوی

محمد صالح کھٹرو

کتابخانہ
روشنی

فضائل اہلبیت

مصنف

رحمۃ اللہ علیہ

امام العصر

مخدوم محمد ہاشم نٹوی

سنڈیکار

محمد صالح کھڑو

روشنی پبلیکیشن

کنڈیارو

2005ع

ڪتاب جو نالو: فضائل اہلبیت
لیکڪ: امام العصر مخدوم محمد ہاشم نثوی رحمۃ اللہ علیہ
سندیکار: محمد صالح کھڑو

چاپو پھریون: © روشنی 2005ع
کمپوزنگ: انور علی سومرو ۽ حبیب قادر قریشی
روشنی کمپوزر اینڈ پرنٹرز، حیدر چوک، حیدرآباد.
چپینڈز: فائین کمیونیکیشن، حیدرآباد،
چپرائینڈز: روشنی پبلیکیشن، کنڊیارو، سندھ

قیمت: 40.00 روپيا

FAZAIL-E-AHLBAT

by: Makhdoom Mohammad Hashim Thattvi
Translated by: Mohammad Saleh Khuhro

Composed by: Anwar Ali Soomro & Habib Qadir Qureshi.
Roshni Composer and Printer, Hyder Chowk, Hyderabad
Printed by: Fine Communication, Hyderabad, Sindh.
Published by: Roshni Publication, Kandiaro
First Edition © Roshni 2005

اسٽاڪسٽ

شاھ لطيف ڪتاب گهر - حيدرآباد
سچل بوڪ سينٽر، ممتاز مارڪيٽ - حيدرآباد
ڪاٺياواڙ اسٽور - اردو بازار، ڪراچي
حسين عامر نيوز ايجنسي، مين بس اسٽاپ، سجاوڻ
راييل ڪتاب گهر - لاڙڪاڻو
رهبر بڪ اڪيڊمي، رابع سينٽر - لاڙڪاڻو
نئون نياپو، ڪتاب مرڪز، گهٽتي ڦاٽڪ - لاڙڪاڻو
نيشنل بوڪ ڊپيو، بندر روڊ - لاڙڪاڻو
نوراني بوڪ ڊپيو، بندر روڊ - لاڙڪاڻو
شاھ لطيف ڪتاب، ميهڙ
سليم نيوز ايجنسي، نيو بس اسٽينڊ - دادو
جنيد بوڪ ڊپيو - دادو
مرچو لال بوڪ ڊپيو - بدين
عزيز ڪتاب گهر - بئراج روڊ، سکر
ڪتاب مرڪز - فيريئر روڊ، سکر
يونائيٽيڊ بڪ لينڊ - مهران مرڪز، سکر
الفتح نيوز ايجنسي، مهران مرڪز - سکر
نيشنل بڪ اسٽال، پنج گلو چوک، خيرپور ميرس
قاسميه لائبرري - ڪنڊيارو

سِیَاقُ

5	- پنهنجي ڀاران
7	= تعارف
11	باب پهريون
	اهل بيت بابت قرآن مجيد جون آيتون
19	باب ٻيو
	اهل بيت بابت رسول الله ﷺ جن جون حديثون
30	باب ٽيون
	اهل بيت بابت رسول الله ﷺ جن جون 65 حديثون
36	باب چوٿون
	اهل بيت بابت ٻيون ڪجهه روايتون
60	باب پنجون
	اهل بيت پاڪ جو احوال
68	باب ڇهون
	حضرت محمد ﷺ جن ۽ اهل بيت جي اولاد جو احوال

پنهنجي پاران

سڀ تعريفون انهيءَ الله تعاليٰ لاءِ آهن، جيڪو جهانن جو پالڻهار آهي، جنهن انسان کي رت جي ڦڙي منجهان پيدا ڪيو ۽ پوءِ علم عطا ڪيو ۽ اهو علم عطا ڪيو، جيڪو هو نه ڄاڻندو هو.

سڀ درود ۽ صلواتون ۽ سلام انهيءَ پاڪ هستيءَ حضرت محمد مصطفيٰ ﷺ جن جي مٿان آهن، جنهن کي الله تعاليٰ آخري نبي ڪري سڀني جهان وارن لاءِ موڪليو. هر هڪ مسلمان جو عقيدو آهي ته جيئن الله تعاليٰ سڀني جهانن جو رب يعني پالڻهار آهي، ته تيئن رسول اڪرم ﷺ جن سڀني جهانن جي رهندڙن لاءِ رحمت آهن ۽ ان جي مٿان نازل ٿيل ڪتاب وري سڀني جهانن وارن لاءِ هدايت آهي.

حديث قدسيءَ ۾ آهي ته الله تعاليٰ حضور اڪرم ﷺ جن کي فرمائي ٿو ته ”مان جيڪڏهن توکي پيدا نه ڪيان ها ته ڪابه شيء پيدا نه ڪيان ها.“ قرآن مجيد ۾ آهي ته ”رسول اڪرم ﷺ جن الله تعاليٰ جي وحيءَ کان سواءِ نه ڳالهائيندا آهن.“

اسان جو اهو عقيدو آهي ته هدايت جا ٻه سرچشما آهن. هڪ الله تعاليٰ جو فرمان ۽ ٻيو نبي پاڪ ﷺ جن جو فرمان يعني قرآن مجيد ۽ حديث پاڪ. هن ڪتاب ”وسيلة الغريب“ ۾ قرآن مجيد جون آيتون ۽ رسول اڪرم ﷺ جن جون حديثون انهن بابرڪت شخصيتن لاءِ ڏنيون ويون آهن، جن کي اسان اهلبيت ۽ سوليءَ سنڌيءَ ۾ ”پنجتن پاڪ“ سڏيون ٿا.

هن ڪتاب ۾ امام اهل سنت مخدوم محمد هاشم ٺٽوي رحمہ وڏي تحقيق ۽ جاکوڙ ڪئي آهي ۽ اها به انهيءَ وقت جنهن وقت نه ٽرانسپورٽ جو انتظام هو ۽ نه وري لائبريرين جو طريقو ڪار هو ۽ نه وري ٻيون موجوده دؤر واريون سهوليتون هيون. اها هڪ مخدوم صاحب رحمہ جن جي ڪرامت آهي ۽ جنهن انهيءَ دؤر ۾ جاکوڙ ڪري سنڌ واسين تي احسان ڪري، تصنيف، تاليف ۽

تحقيق جو ڪم ڪيو. انهيءَ ڪري مسلمانن جي سڀ مسلڪ وارا مخدوم محمد هاشم نٿوي رحه کي عزت جي نگاهه سان ڏسندا آهن ۽ ان جي لکت هر مسلڪ واري لاءِ قابل قبول آهي. هن ڪتاب ۾ ڇهه باب آهن، جن ۾ قرآن مجيد جي آيتن ۽ رسول اڪرم ﷺ جن جي حديثن جي ذريعي اھلييت رسول يعني پنجنتن پاڪ جي فضيلت کي مختصر ۽ جامع طور پڌرو ڪيو ويو آهي. اصل ڪتاب فارسيءَ ۾ لکيو ويو هو، جنهن کي سنڌ جي مائهءَ ناز محقق ۽ دانشور علامه غلام مصطفيٰ قاسميءَ رحه اردوءَ ۾ ترجمو ڪيو ۽ اردو ترجمي کي مدنظر رکي، هن ناچيز انهيءَ کي سوليءَ سنڌيءَ ۾ آندو آهي ۽ امام العصر مخدوم محمد هاشم نٿوي رحه جي مداحن جي لسٽ ۾ پاڻ کي شامل ڪيو آهي. الله تعاليٰ شال انهيءَ پورهئي کي قبول فرمائي!

26-02-05

محمد صالح ڪهڙو

شڪارپور

تعارف

سنڌ جي ديني علم ۽ ادب جي تاريخ ۾ مخدوم محمد هاشم ٺٽويءَ (ولادت 1104 هجري - وفات 1174 هجري) رحمة الله عليه تارن ۾ چنڊ برابر چمڪندڙ عالم فاضل آهي. جنهن پنهنجي عربي، فارسي ۽ سنڌي تصنيفات جي شعاع سان جڳ جرڪائي ڇڏيو آهي. مخدوم ٺٽوي رح پنهنجي وقت ۾ جماعت اهل سنت جو امام هو. جنهن، نبي پاڪ ﷺ جي پاڪ زندگيءَ، خلفاء راشدين، پنجن پاڪ ۽ اهلبيت سڳورن جي سوانح، سيرت ۽ فضائل بابت قلم هلايو ۽ ڪتاب لکيا.

خاص ڪري زير نظر اهلبيت سڳورن بابت سندس فارسي ۾ لکيل ڪتاب ”وسيلة الغريب الي جناب الحبيب“ بهترين تصنيف آهي. تحقيق، سوانح، فضائل، عقيدت ۽ محبت جي لحاظ کان هڪ مختصر ۽ نرالو ڪتاب آهي.

راقم جي ”قادري لائبريري“ ۾ مخدوم ٺٽويءَ جا 32 فارسي ڪتاب موجود آهن. ”وسيلة الغريب“ به انهن ناياب ڪتابن مان هڪ بي بها موتي آهي. هي ڪتاب اصل ۾ فارسيءَ ۾ وڏي سائيز منجه، اوڻٽيه صفحن تي مشتمل، تاريخ 29 شعبان 1164 هجري تي مخدوم ٺٽوي رح تحرير ڪيو هو. هن ننڍي ڪتاب ۾ مخدوم ٺٽوي رح علمي پالوت جا واهڙ وهايا آهن ۽ قرآن، حديث ۽ تاريخ جي 86 ڪتابن جا حوالا ڏنا آهن.

مخدوم ٺٽوي رح هن ڪتاب لکڻ جو مقصد بيان ڪندي، مقدمي ۾ لکيو آهي ته:

”جڏهن مون اصحابن سڳورن، خلفاء راشدين ۽ خلافت جي ترتيب ۽ فضيلت جي باري تي ڪتاب عربي ۾، وڏو، وڃون ۽ ننڍو لکي پورا ڪيا، ته دل ۾ خيال آيو، ته حضرت نبي ڪريم ﷺ جن جي اهلبيت سڳورن جي عاشقن کي شوق ڏيارڻ ۽ حضور پرنور ﷺ جن کي راضي ڪرڻ خاطر، سندن باري

۾ گڃ فضيلتون ۽ احوال گڏ ڪري؛ اهلبيتن جي شان ۽ ڀلائي ۾ ڪتاب لکان. ڇو ته نبي ڪريم ﷺ جن جي آل ۽ اصحابن سڳورن مان هر هڪ اسان جي لاءِ اکين جون ماڻڪيون ۽ نيٽن جو نور آهن.

جيئن ته نبي ڪريم ﷺ جن پنهنجي اهلبيت کي حضرت نوح عليه السلام جي پيڙهيءَ سان تشبيه ڏني آهي، ته ”جيڪو ان ۾ چڙهندو، اهو چوٽڪارو لهندو. جيڪو ان کان پوئتي رهيو، اهو غرق ٿيو.“ حضور اڪرم ﷺ جن پنهنجن اصحابن سڳورن کي به تارن سان تشبيه ڏني آهي ۽ فرمايو اٿس ته، ”منهنجا اصحاب تارن وانگر روشن آهن. توهان انهن جي پيروي ڪندؤ ته، هدايت وارا ٿيندؤ.“

هن ڪتاب ۾ مقدمو ۽ ڇهه باب آهن. پهرئين باب ۾ قرآن مجيد جي انهن آيتن جو بيان آهي، جيڪي اهل بيت سڳورن جي شان ۾ آيل آهن. ٻئي باب ۾ اهي چاليهه حديثون آهن، جن ۾ سڀني اهلبيت سڳورن جو گڏيل شان ۽ فضيلت بيان ٿيل آهي.

ٽئين باب ۾ مخدوم نثوي رحمہ 64 حديثون آنديون آهن، جن ۾ اهلبيت جي نالن سان الڳ الڳ ڀلائي ۽ فضيلت بيان ڪيل آهن.

چوٿين باب ۾ حضرت علي، حضرت فاطمة، حضرت حسن ۽ حضرت حسين رضي الله عنهم جي ولادت، وفات، انهن جي حياتي جي مدت، وفات جو ماڳ ۽ مقبرن جي ذڪر سان گڏ، سندن اولاد جو به تفصيلي احوال ڏنو ويو آهي. ڇهين باب ۾ مخدوم نثوي رحمہ، رسول اڪرم ﷺ جي فرزندن ۽ نياڻين جو تفصيلي احوال بيان ڪيو آهي.

هن فارسي ڪتاب جو پهريون دفعو اردو ترجمو علامہ غلام مصطفيٰ قاسمي مرحوم، شاه ولي الله اڪيڊمي حيدرآباد جي اردو رسالي ”الولي“ (1979-80ع) ۾ قسط وار شايع ڪيو. پوءِ قسطن يونيڪڙ ڪري، مخدوم محمد هاشم نثويءَ جي مختصر سوانح حيات سان گڏ، ”فضائل و تاريخ اهلبيت“ جي نالي سان ڪتابي صورت ۾ ڇپرايو.

”وسيلة الغريب“ جو سنڌي ترجمو، علامہ غلام مصطفيٰ قاسمي رحمہ جي اردو ترجمي تان علم دوست اديب محمد صالح ڪهڙي شڪارپور واري ڪيو

فضائل اہلييت

آهي. ترجمي ۾ خاص ڪري آيتن ۽ حديثن جي ترجمي تي نظر ثاني جي اڃا وڌيڪ گنجائش آهي. بهرحال دعا آهي ته الله تعاليٰ، حضرت حبيب مصطفيٰ ﷺ جي وسيلي، ترجمو مقبول ڪري ۽ مترجم ۽ ناشر محترم علم دوست علي نواز گهانگهري کي دنيا ۽ آخرت ۾ شاد ۽ آباد رکي.

12 محرم الحرام 1426 هجري

22 فيبروري 2005 عيسوي

دعاگو

عبدالرسول قادري

ڳوٺ دڙي مگسي، سڪرنڊ،

ضلعو نوابشاهه، سنڌ.

باب پهريون

(هتي سڀ کان پهريون) قرآن مجيد جون اهي آيتون ڏجن ٿيون، جيڪي اهل بيت جي فضيلت ۾ نازل ٿيون هيون، هن مختصر ڪتاب ۾ رڳو ڇهه آيتن جي سمجھائي ڏجي ٿي.

فَمَنْ حَاجَّكَ فِيهِ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ فَقُلْ تَعَالَوْا نَدْعُ أَبْنَاءَنَا
وَأَبْنَاءَكُمْ وَنِسَاءَنَا وَنِسَاءَكُمْ وَأَنْفُسَنَا وَأَنْفُسَكُمْ ثُمَّ نَبْتَهِلْ فَنَجْعَلْ
لَعْنَتُ اللَّهِ عَلَى الْكَاذِبِينَ (سورة آل عمران، آيت 61)

يعني الله تعاليٰ فرمايو ته يا رسول الله! پوءِ جيڪو تونسان عيسيٰ عليه السلام جي باري ۾ جهڳڙو ڪري هن کان پوءِ جو تو وٽ سچي خبر اچي چڪي (ان بابت) ته (انهن کي) چئو ته اچو اسين پنهنجن پٽن ۽ اوهان جي پٽن پنهنجين گهر وارين ۽ اوهان جي گهروارين ۽ پنهنجي نفس ۽ اوهان جي نفسن کي (گڏ ڪرڻ لاءِ) سڏيون ۽ وري اسان سڀ (الله تعاليٰ جي طرف التجا ڪريون يا دعا گهرون ۽ پوءِ ڪوڙن تي الله تعاليٰ جي لعنت ڪريون. (ترجمو قاسمي)

انهن آيتن جي نازل ٿيڻ جو سبب هي آهي ته اها آيت انصارن جي هڪ ٽولي بابت نازل ٿي، جنهن ۾ 60 ماڻهو شامل هئا ۽ اهي يمن جي شهر نجران کان مديني پاڪ ۾ آيا هئا. هي سال نو يا يارهين هجريءَ جو واقعو آهي. انهيءَ ٽولي وارن حضرت عيسيٰ عليه السلام بابت ڪجهه چيو، حضرت محمد ﷺ جن فرمايو ته ”جيئن توهان چئو ٿا، ائين نه آهي، بلڪ اهو الله تعاليٰ جو بندو ۽ ان جو رسول آهي.“ نصارا انهيءَ ڳالهه جو انڪار ڪري رهيا هئا، الله تعاليٰ ان موقعي تي اها آيت نازل ڪئي. تڏهن پيغمبر خدا ﷺ جن فرمايو ”اچو سڏيون اسان ۽ توهان پنهنجن ٻارن ٻچن کي ۽ ڪوڙن تي لعنت موڪليون ۽ هيءَ دعا ڪريون.“

تنهن کانپوءِ پيغمبر خدا ﷺ جن پنهنجي پاران حضرت علي ڪرم

اللہ رحمہ، سیدۃ النساء فاطمۃ الزہری رضہ، حضرت امام حسن رضہ ۽ حضرت امام حسین رضہ کي سڏايو ۽ کين ارشاد فرمايو ته ”جڏهن مان دعا گهران، تڏهن توهان چئو آمين.“ ۽ نصارن کي فرمايائون ته ”توهان به پاڻ سان گڏ پنهنجن پٽن ۽ عورتن کي سڏيو، تان جو اهي به توهان جي دعائن تي آمين چون.“ جڏهن اها ڳالهه ٿي ته نصارن جي هڪ سردار پنهنجي ڌروارن کي پڇيو: ”جيڪڏهن سچ پچ محمد ﷺ الله تعاليٰ جو نبي آهي ۽ توهان انهيءَ سان مقابلو ڪيو ته پوءِ توهان ته برباد ۽ هلاڪ ٿي ويندا ۽ ڌرتيءَ جي تختي تي نصراني نسل منجهان ڪوبه نه رهندو.“ نصارن جي جماعت وارن اهو ٻڌي دعا گهرڻ کان انڪار ڪيو. تنهن کانپوءِ رسول اڪرم ﷺ جن فرمايو ته ”جڏهن توهان دعا گهرڻ کان به انڪار ڪيو ٿا ته پوءِ اسلام قبول ڪيو. هنن پوءِ به انڪار ڪيو ۽ رسول اڪرم ﷺ جن سان انهيءَ ڳالهه تي صلح ڪيائون ته هر سال ٻه هزار وڳا صفر مهيني ۾ ۽ هڪ هزار وڳا رجب جي مهيني ۾ ادا ڪندا رهنداسون ۽ هر سال 33 اُٺ، 33 لوهه جون زرھون ۽ 33 گهوڙا به ڏينداسون.

حضرت محمد مصطفيٰ ﷺ جن انهيءَ صلح کي قبول فرمايو ۽ کين پناهه ڏنائون ۽ فرمايائون ته ”جيڪڏهن اهي نصاري اسان سان دعا ۾ مقابلو ڪن ها، ته پوءِ اهي باندرن ۽ سوڙن جي شڪل ۾ تبديل ٿي وڃن ها ۽ نجران جي وادي انهن تي باهه بڻجي وڃي ها ۽ بيشڪ الله تعاليٰ سڀني نجران وارن کي برباد ڪري ڇڏي ها ۽ مڙني کي هلاڪ ڪري ها. هن عذاب کان اتان جا پکي به بچي ڪونه سگهن ها. اهو بيان بيضاوي ۽ خازن پنهنجن تفسيرن ۾ آندو آهي.

صاحب ڪشاف (علامه زمخشري رح) جو چوڻ آهي ته اصحاب چادر يعني حضرت علي رضہ، بي بي فاطمۃ الزہري رضہ، حضرت امام حسين رضہ ۽ حضرت امام حسن رضہ جي فضيلت بابت هن کان وڌيڪ ڪوبه پختو دليل نه آهي، ڇاڪاڻ ته جڏهن اها آيت نازل ٿي، تڏهن پاڻ ڪريم ﷺ جن انهن چئن ئي مبارڪ هستين کي پاڻ وٽ گهرايو هو. انهيءَ منجهان ثابت ٿيو ته قرآن شريف جي لفظ ”ابناء نا“ منجهان حضرت امام حسن رضہ ۽

حضرت امام حسين رضه مراد آهن ۽ ”نساء نا“ منجهان مراد حضرت بي بي فاطمة الزهري رضه جن آهن ۽ ”انفسنا“ منجهان مراد پاڻ سڳورا ﷺ ۽ حضرت علي ڪرم الله وجهه جن آهن ۽ اها ئي سندن ڪمال شرف لاءِ حجت ڪافي آهي. اتي علامه زمخشريءَ جي تحقيق ختم ٿي.

بي آيت قرآن پاڪ جي آهي ته:

وَعَتَّصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا (سورة آل عمران، آيت 103)

ترجمو: سڀئي گڏجي الله جي رسيءَ کي قابو ڪري جهليو ۽ تفرقي بازي ۾ نه پئشو.

حضرت امام جعفر صادق رضي الله عنه کان روايت آهي ته ”الله تعاليٰ جي ان مضبوط رسيءَ منجهان مراد، اسين حضرت محمد مصطفيٰ ﷺ جن جا اهلبيت آهيون.“ اهڙي طرح علامه ثعلبي رحم پنهنجي تفسير ۾ بيان ڪيو آهي.

ٽين آيت هن طرح آهي:

أَمْ يَحْسَدُونَ النَّاسَ عَلَىٰ مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ (سورة النساء، آيت 54)

ترجمو: پوءِ ڀلا ٻين ماڻهن سان اهي ان ڪري ٿا حسد ڪن ته الله انهن کي پنهنجي فضل منجهان نوازيو آهي.

حضرت محمد باقر رضه کان روايت آهي ته هتي ماڻهن منجهان مراد اسين اهلبيت رسول الله ﷺ آهيون ۽ حضرت محمد باقر رضه فرمايو ته ”مان ان تي الله تعاليٰ جو قسم ڪٿان ٿو.“

چوٿين آيت هن طرح آهي:

إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَ كُفْرَ تَطْهِيرًا

(سورة احزاب، آيت 33)

ترجمو: بيشڪ الله تعاليٰ چاهي ٿو ته توهان (نبي پاڪ ﷺ) جي اهلبيت منجهان ناپاڪائي پري ڪري ۽ توهان کي مڪمل طرح سان پاڪ ڪري ڇڏي.

مفسرن جي اڪثريت جو خيال آهي ته مٿين آيت مبارڪ پنجن تن پاڪ جي شان ۾ نازل ٿي آهي. اهي هي آهن:

1. حضرت محمد مصطفيٰ ﷺ، 2. حضرت عليٰ کرم الله وجهه، 3. حضرت بي بي فاطمة الزهري رضه، 4. حضرت امام حسن رضه، 5. حضرت امام حسين رضه.

صحيح مسلم ۾ ام المومنين حضرت بي بي عائشه صديقه رضي الله تعالى عنها کان روایت آهي ته ”هڪ ڏينهن حضرت محمد مصطفيٰ ﷺ جن ڏينهن جي پهرين حصي ۾ تشریف فرما ٿيا. پاڻ سڳورن ﷺ جي مٿان ٻڪريءَ جي وارن منجهان ٺهيل ڪاري رنگ جي چادر هڻي ۽ ان چادر جي مٿان اٺ جي پاڪڙي جهڙي چٽسالي ٿيل هئي. ايتري ۾ حضرت حسن بن علي کرم الله وجهه جن آيا. حضرت محمد مصطفيٰ ﷺ جن کيس پنهنجي ڪاري چادر اندر ڏيکيو، تنهن کان پوءِ حضرت امام حسين رضه جن آيا ۽ ان کي به انهيءَ چادر جي اندر داخل فرمايائون. تنهن کان پوءِ حضرت علي کرم الله وجهه جن آيا، ان کي به چادر ۾ داخل ڪيائون ۽ تنهن کانپوءِ حضرت بي بي فاطمة الزهري رضه کي به ان چادر جي اندر داخل فرمايائون. تنهن کان پوءِ مٿين آيت پڙهايائون.“

انما يريد الله ليذهب عنكم الرجس اهل البيت ويطهركم تطهيرا ○
ان ڪانسواءِ حديث جي ڪتابن ۾ ڄاڻايل آهي ته ”جڏهن حضرت محمد مصطفيٰ ﷺ جن انهن چئن شخصن کي پنهنجي چادر ۾ داخل فرمايو، تڏهن پاڻ سڳورن ﷺ الله تعالى جي بارگاهه ۾ انهن جي حق ۾ هيءَ دعا گهري: ”اللهم هوء لاءِ اهل بيتي وخاصتي اذهب عنهم الرجس وطهرهم تطهيرا.“

ترجمو: ”اي الله هي منهنجا اهلبيت آهن ۽ منهنجا خاص ماڻهو آهن. ڪانئن ناپاڪي پري ڪري ۽ کين چڱيءَ طرح پاڪ ڪري.“
الله تعالى پنهنجي رسول اڪريم ﷺ جن جي دعا قبول فرمائي ۽ هيٺين آيت نازل ڪيائين.

انما يريد الله ليذهب عنكم الرجس (الآيت)

ترجمو: ”اي نبي ﷺ جا گهر وارو الله تعالى اهوئي گهرندو آهي ته توهان کان گنديون ڳالهيون پري ڪري ۽ توهان کي سنائيءَ سان سنو ڪري.“

ڪن روايتن ۾ آيو آهي ته ”حضرت محمد مصطفيٰ ﷺ جن حضرت امام حسين رضه ۽ حضرت امام حسن رضه کي پنهنجن پنهني گوڏن تي ويهاريو ۽ حضرت علي رضه کي پنهنجي ساڄي طرف ويهاريو ۽ حضرت بي بي فاطمة الزهري رضه کاٻي پاسي کان ويهاريو.

ڪن روايتن ۾ اهو به آيو آهي ته ”ڀاڻ سڳورن ﷺ جن دعا ۾ اهو به فرمايو ته ”منهنجو انهن ماڻهن سان صلح آهي، جن جو هنن (اهلبيت سان) صلح آهي ۽ منهنجي انهن سان جنگ آهي، جن جي جنگ اهلبيت سان آهي ۽ مان انهن کي دوست رکان ٿو، جيڪي هنن کي دوست رکن ٿا ۽ مان انهن ماڻهن سان دشمني رکان ٿو، جيڪي هنن سان دشمني رکن ٿا. اهي مون منجهان آهن ۽ مان هنن منجهان آهيان. بس اي الله! پنهنجي صلوة، پنهنجي رحمت، پنهنجي بخشش ۽ پنهنجي رضامندي منهنجي ۽ انهن جي مٿان نازل فرما.“

ڪن روايتن ۾ آيو آهي ته ”هن آيت جو نزول حضرت ام المومنين ام سلمه رضه جي گهر ۾ ٿيو. جڏهن حضرت ام سلمه رضه جن کي سموريءَ ڳالهه جي ڄاڻ پئي ته ڀاڻ سڳورن ﷺ جن اهلبيتن کي پنهنجيءَ چادر ۾ داخل ڪرڻ فرمايو آهي ته حضرت ام سلمه رضه عرض ڪيو: ”اي الله جا رسول ﷺ! مان به انهن سان گڏ چادر ۾ اچان.“ ڀاڻ سڳورن ﷺ حضرت ام سلمه رضه کي چادر ۾ داخل ٿيڻ جي اجازت نه ڏني، ليڪن کيس ٻئي نموني سان دلچاءِ ڏنائون ۽ فرمايائون: ”اي ام سلمه رضه!“ ”بيشڪ تون عظيم خير تي آهين.“ هڪ ٻي روايت ۾ آهي ته ”چئن مبارڪ هستين لاءِ دعائن گهرڻ کان پوءِ حضرت ام سلمه رضه کي به چادر ۾ داخل فرمايائون.“

هڪ ٻي روايت آهي ته ”ان وقت حضرت جبرائيل ۽ حضرت ميڪائيل عليه السلام جن آيا ته انهن کي به مٿين هستين سان گڏ چادر ۾ داخل ڪيائون.“

انهن حديثن منجهان هيٺيان يارهن فائدا حاصل ٿين ٿا.

۱. هيءُ ته حضرت محمد مصطفيٰ ﷺ جن جو انهن چئن هستين کي پنهنجي چادر مبارڪ ۾ داخل ڪرڻ جو واقعو حضرت امه سلمه رضه جي گهر ۾

ٿيو ۽ هڪ ٻي روايت ۾ آهي ته اهو واقعو حضرت بي بي فاطمة الزهري رضه جي گهر ۾ ٿيو.

2. هيءُ ته اهو ڏينهن جو پهريون پهر هو.

3. هيءُ ته اها چادر ان کان پهريائين پاڻ سڳورن عليه السلام جن جي مٿان پهريل هئي ۽ انهيءَ لحاظ کان انهن چئن شخصن لاءِ به برڪت واري بڻجي وئي. باقي اهو جو ماڻهن ۾ مشهور آهي ته اها چادر ان وقت آسمان کان يا بهشت کان لٿي هئي، سا عبارت حديث جي ڪتابن ۾ هن ضعیف (مؤلف مخدوم محمد هاشم نٿوي رح) جي نظرن منجهان ڪين گذري آهي. واللہ اعلم بالصواب

4. هيءُ ته اها چادر پڪريءَ جي ڏاس منجهان ٺهيل هئي. ان منجهان پاڻ سڳورن عليه السلام جن جو ڪمال زهد معلوم ٿئي ٿو.

5. چادر جو رنگ ڪارو هو.

6. ان چادر جي مٿان چٽسالي ٿيل هئي. جنهن جو بيان پهريائين اچي چڪو آهي.

7. پنجتن پاڪ جي تشريف فرما ٿيڻ جي ترتيب هيءُ هئي ته پهريائين پاڻ سڳورا عليه السلام جن تشريف فرما ٿيا. تنهن کان پوءِ حضرت امام حسن رضه، پوءِ حضرت امام حسين رضه، پوءِ حضرت بي بي فاطمة الزهري رضه ۽ آخر ۾ حضرت علي ڪرم الله وجهه جن تشريف فرما ٿيا.

8. هيءُ ته اها آيت مبارڪ انهيءَ وقت نازل ٿي.

9. هيءُ ته حضرت محمد مصطفيٰ عليه السلام جن پنهنجي چادر ۾ اهل بيت سان گڏ پنهنجو پاڻ کي به داخل ڪيو ته جيئن انهيءَ اهلبيت جو شرف پاڻ سڳورن عليه السلام جن جي ذات مبارڪ سان ڳنڍجي وڃي.

10. هيءُ ته پاڻ سڳورن عليه السلام جن انهيءَ چادر ۾ حضرت جبرائيل عليه السلام ۽ حضرت ميڪائيل عليه السلام کي به شامل ڪيو ته جيئن اهل بيت جو شرف ۽ درجو وڌي وڃي.

11. هيءُ ته انهيءَ حديثن منجهان پنجتن پاڪ جي چادر اندر ويهڻ جي ڪيفيت به واضح ٿي وئي ته امام حسن رضه ۽ امام حسين رضه ٻئي پاڻ سڳورن عليه السلام جن جي گوڏن مبارڪن تي ويٺل هئا. حضرت علي ڪرم الله وجهه ساڄي پاسي

کان ۽ حضرت بي بي فاطمة الزهري رضہ کاہي پاسي کان وينل هتي. انهيءَ آيت سڳوريءَ جي تفسير ۾ ڪجهہ سبب پيا بہ روايت ٿيل آهن. ڪجهہ مفسرن جو اهو خيال آهي تہ ”انهيءَ آيت ۾ اهل بيت منجھان مراد پاڻ سڳورن ﷺ جن جون گھرواريون آهن، جنھن جو ثبوت اهو آهي تہ انهيءَ آيت کان اڳ وارين آيتن ۽ بعد وارين آيتن ۾ بيان پاڻ سڳورن ﷺ جن جي گھروارين جو آيل آهي.“

ڪن مفسرن جو وري اهو خيال آهي تہ ”اهل بيت منجھان مراد پاڻ سڳورن ﷺ جن جون پنج پاڪ گھرواريون آهن ۽ اهي ئي پنجنتن پاڪ ۾ شامل آهن.“ انهيءَ قول کي بيضاوي پنھنجي تفسير ۾ ترجيح ڏني آهي ۽ سيد مرزا مخدوم پٽ سيد شريف جرجاني نواقص ۾ چيو آهي تہ ”هي قول اڪثر مفسرن ۽ محدثن جو آهي ۽ اهو ئي سچو آهي.“ ڪجهہ مفسر وري ان خيال جا آهن تہ ”اهل بيت منجھان اهي سڀ ماڻهو مراد آهن، جن جي مٿان صدقو وٺڻ حرام آهي. انهيءَ قول مطابق اهل بيت ۾ سڀ آل هاشم يعني آل حضرت علي رضہ، آل جعفر رضہ، آل عقيـل رضہ، ابي طالب رضہ جا پٽ، آل عباس، آل حارث، عبدالمطلب جا پٽ ۽ آل مطلب بہ داخل آهي ۽ ڪجهہ عالمن جي خيال مطابق آل عبد مناف بہ اہلبيت ۾ داخل آهي:

پنجين آيت قرآن پاڪ ۾ هن طرح آهي.

إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا

صلو عليه وسلموه تسليما ○ (سورہ احزاب، آيت 56)

ترجمو: بيشڪ الله تعاليٰ ۽ انهيءَ جا ملائڪ نبی پاڪ ﷺ تي صلوٰۃ پڙهن ٿا، اي ايمان وارو! توهان بہ مٿس دورد ۽ سلام پڙهو. امام بخاري رحمہ ۽ امام مسلم رحمہ ڪعب بن عجره رضہ کان روايت ڪئي آهي تہ ”جڏهن هيءَ آيت نازل ٿي ۽ انهيءَ ۾ حضرت محمد مصطفيٰ ﷺ جن جي مٿان صلوات ۽ سلام چوڻ جو حڪم ٿيو تہ اسان چيو تہ ”يا رسول الله ﷺ توهان جي مٿان ڪهڙي طرح صلوٰۃ ۽ سلام چئون“ اهو ٻڌي پاڻ سڳورن ﷺ جن فرمايو تہ هيئن چئو:

الهم صلي علي محمد وعلي آل محمد (حديث جي آخر تائين)

هاڻ جڏهن قرآن شريف ۾ پاڻ سڳورن ﷺ جن جي مٿان صلوٰۃ پڙهڻ جو حڪم ٿيو ته پاڻ سڳورن ﷺ ان جو تفسير هيئن فرمايو: ”حضرت محمد ﷺ ۽ ان جي آل تي صلوٰۃ پڙهي وڃي ۽ پاڻ سڳورن ﷺ جن پنهنجي آل کي پنهنجي جاءِ تي آندو. انهن کي به پنهنجي حڪم ۾ داخل ڪيو. اها ئي پاڻ سڳورن ﷺ جن جي آل جي حق ۾ ڪمال فضيلت ۽ مٿانهون مان هو.“

پهين آيت قرآن پاڪ جي اهلبيت لاءِ هي آهي.

قل لا استلکم علیہ اجر الا المودة فی القربی (سورة شوري آيت 23)

ترجمو: ”اي نبي پاڪ ﷺ چوين ته مان انهيءَ ڪم لاءِ توهان کان ڪوبه اجورو ڪونه ٿو گهران، پر ايترو چاهيان ٿو ته منهنجن عزيزن سان محبت رکو.“

حضرت امام احمد بن حنبل رحمہ پنهنجي مُسند ۾، طبراني پنهنجي مُعجم ۾ ۽ حاکم پنهنجي ڪتاب مستدرک ۾ ابن عباس رضه کان روايت ڪئي آهي، ته جڏهن هيءَ آيت حضرت محمد ﷺ جن جي مٿان نازل ٿي ته مان پڇا ڪئي: ”يا رسول الله ﷺ! توهان جي انهيءَ قرابت منجهان ڪهڙا ماڻهو مراد آهن، جن جي محبت اسان جي مٿان واجب ٿي آهي، ته پاڻ سڳورن ﷺ جن فرمايو علي رضه، فاطمه رضه ۽ سندن ٻه پٽ حضرت امام حسين رضه ۽ حضرت امام حسن رضه انهن محبت ڪندڙن ۾ اچي وڃن ٿا.“

باب ٻيو

حضرت محمد مصطفيٰ ﷺ جن جون اهي حديثون هيٺ ڏجن ٿيون، جيڪي بنا ڪنهن شڪ شڪ جي اهل بيت سڳورن بابت پاڻ سڳورن ﷺ جن کان بيان ڪيون ويون آهن. هن ڪتاب ۾ انهن حديثن منجهان صرف چاليهه حديثون هيٺ ڄاڻجن ٿيون.

1. حديث

امام مسلم پنهنجي ڪتاب صحيح مسلم ۾ حضرت زيد بن ارقم رضه کان روايت ڪئي آهي ته ”هڪ ڏينهن خاتم النبيين، سيد المرسلين حضرت محمد مصطفيٰ ﷺ جن خطبي لاءِ اٿيا. پوءِ پاڻ سڳورن ﷺ ڏٺي تعاليٰ جو حمد ۽ ثنا بيان ڪئي ۽ فرمايائون: ”اي انسانو! مان اوهان وانگر انسان آهيان ۽ ويجهو آهي ته منهنجي پاڪ پروردگار جي طرفان مون ڏانهن موت جو پيغام ڪٿي ايندڙ اچي ۽ مان انهيءَ پيغام کي قبول ڪريان، بيشڪ مان توهان وٽ به شيون ڇڏيون وڃان ٿو، جيڪڏهن توهان انهن جي پيروي ڪئي ته توهان ڪڏهن به گمراهه نه ٿيندؤ.“

هڪ الله جو ڪتاب، يعني قرآن مجيد، جنهن ۾ هدايت ۽ روشني آهي. توهان خدا تعاليٰ جي ڪتاب کي مضبوطيءَ سان پڪڙيو ۽ ان تي عمل ڪريو. ٻي شيءِ منهنجا اهل بيت آهن. منهنجي اهل بيتن جي حق ۾ منهنجو خيال ڪيو ۽ انهن جي سک کي منهنجو سک سمجهو.“

هڪ ٻي روايت ۾ آهي ته پاڻ سڳورن ﷺ فرمايو: ”توهان انهن، (يعني اهلبيت) ڏانهن اڳرائي نه ڪريو، متان انهيءَ ڪري توهان برباد ٿي وڃو ۽ انهن جي حقن جي ادا ڪرڻ ۾ دير نه ڪريو، متان انهيءَ دير ۽ سستيءَ جي ڪري برباد ٿي وڃو.“

هڪ ٻي روايت ۾ آهي ته پاڻ سڳورن ﷺ جن فرمايو: ”الله تعاليٰ

جي ڪتاب قرآن مجيد جو مثال حضرت نوح عليه السلام جي پيڙهي وانگر آهي، جيڪڏهن ڪوبه انهيءَ ۾ سوار ٿيو ته انهيءَ نجات حاصل ڪئي، جيڪو انهيءَ ۾ سوار ٿيڻ کان رهجي ويو، ته اهو غرق ٿي ويو ۽ منهنجي اهل بيت جو مثال دروازي حط (بيت المقدس جي دروازي) وانگر آهي، جيڪو ان ۾ داخل نه ٿيو ته اهو مغفرت کان محروم رهجي ويو.

هڪ ٻيءَ روايت ۾ آهي ته پاڻ سڳورن ﷺ جن فرمايو: ”مان توهان کي پنهنجي اهل بيت جي حقن ۾ الله تعاليٰ جي ياد ڏياريان ٿو.“ اهڙي طرح پاڻ سڳورن ﷺ اهي لفظ به دفعا ورجايا.

مٿيون خطبو پاڻ سڳورن ﷺ ڪهڙي وقت ڏنو؟ انهن روايتن ۾ ڪجهه اختلاف آهي. هڪ روايت ۾ آهي ته اهو خطبو غدِير خم (هي مڪي ۽ مديني جي وچ تي هڪ ڳوٺ جو نالو آهي) جي ڏينهن وارو آهي. ٻي روايت ۾ آهي ته عرفات جي ميدان ۾ حجة الوداع جي موقعي تي ڏنو ويو ۽ ٽين روايت ۾ آهي ته آخري مرض جي وقت مديني منوره ۾ ڏنو ويو.

عالم سڳورن انهن روايتن جي اختلاف منجهان اها مراد ورتي آهي ته پاڻ سڳورن ﷺ اهلبيت اڪرام جي فضائل ۽ مناقب ٻڌائڻ لاءِ ڪيترن ئي هنڌن تي انهيءَ قسم جا ارشاد فرمايا هئا.

2. حديث

طبراني پنهنجي ڪتاب معجم ۾ ابو سعيد خدري رضه کان روايت ڪئي آهي ته رسول الله ﷺ جن فرمايو: ”حرمتون تي آهي، جنهن انهن جي حفاظت ڪئي ته الله تعاليٰ انهن جي دين ۽ دنيا، ٻنهي کي محفوظ رکندو ۽ جنهن حفاظت نه ڪئي ته الله تعاليٰ ان جي دين دين ۽ دنيا کي محفوظ نه رکندو.“

ابو سعيد خدري رضه چيو ته مون پڇيو: ”يا رسول الله ﷺ اهي حرمتون ڪهڙيون آهن؟ ته پاڻ سڳورن ﷺ جن فرمايو ته ”حرم اسلام، منهنجي حرمت ۽ منهنجي قريبن جي حرمت.“

3. حديث

امام بخاري رضه پنهنجي ڪتاب ۾ حضرت ابوبڪر صديق رضه کان

فضائل اہلبیت

روایت ڪئي آهي ته حضور اڪرم ﷺ جن فرمايو: ”اي انسانو! محمد ﷺ کي اهلبيت ۾ ڏسو، يعني پاڻ سڳورن ﷺ جن جي حق کي اهلبيت ۾ ڏسو، بس انهن جي تعظيم ڪريو ۽ انهن کي ايذاء نه رسايو.“

4. حديث

ملا سیرت ۾ روايت ڪئي آهي ته حضور اڪرم ﷺ جن فرمايو: ”منهنجي اهلبيت متعلق مون کان خير جي وصيت وٺو، ڇاڪاڻ ته مان قيامت جي ڏينهن انهن جي حق ۾ توهان سان جهڳڙو ڪندس ۽ جنهن سان منهنجو جهڳڙو ٿيندو ته يقيناً مان انهيءَ جهڳڙي ۾ ڪامياب ويندس ۽ جنهن تي مان جهڳڙي ۾ ڪاميابي حاصل ڪئي، ته اهو جهنم ۾ داخل ڪيو ويندو.“

5. حديث

رسول اڪرم ﷺ جن فرمايو ته ”جيڪو منهنجي اهلبيت جي حق ۾ منهنجو خيال رکندو، انهيءَ الله تعاليٰ کان پنهنجيءَ بخشش جو واعدو ورتو.“

6. حديث

سرور ڪائنات ﷺ جن فرمايو: ”مان بهشت جي اهڙي وڻ مثل آهيان، جنهن وڻ جون شاخون (تاريون) دنيا کان ٻاهر نڪتل هجن يعني منهنجا اهلبيت، بس جيڪڏهن ڪوئي چاهي ٿو ته پنهنجي پروردگار ڏانهن وڃي ته پوءِ انهن تارين کي مضبوطيءَ سان پڪڙي.“

7. حديث

امام احمد بن حنبل رحمہ پنهنجيءَ مسند ۾ روايت ڪئي آهي ته حضرت محمد ﷺ جن فرمايو ته ”سڀ تعريف ۽ شڪر الله تعاليٰ لاءِ مخصوص آهي، جنهن حڪمت کي منهنجي اندر رکيو ۽ منهنجي اهلبيت ۾ رکيو. حڪمت عبادت آهي. مؤمن جو ڪمال دين ۾ آهي، علم ۽ عمل جي اجتماع ۾ به حڪمت آهي.“

8. حديث

ديلمي فردوس ۾ ابو سعيد خدری رضه کان روايت ڪئي آهي ته پيغمبر

خدا ﷺ جن فرمايو ته ”اي انسانو! ڄاڻ رکو منهنجا اهلبيت ۽ انصار سڳورا توهان لاءِ ڳنڍي يا ڳنڍ وانگر آهن. جيڪي نيڪ آهن، ان منجهان نيڪيءَ کي قبول ڪن، ۽ منهنجي ماڻهن سان درگزر ڪن.“

9. حديث

حاکم پنهنجي ڪتاب ’مستدرک‘ ۾ حضرت ابوذر غفاري رضه کان ۽ طبراني ۾ ابو نعيم ۽ جرار پنهنجيءَ ’مسند‘ ۾ حضرت عبدالله بن عباس رضه کان روايت ڪئي آهي ته ٻنهي جهانن جي سردار ﷺ فرمايو ته ”منهنجي اهل بيت جو مثال توهان وٽ حضرت نوح عليه السلام جي ٻيڙي وانگر آهي، جيڪو ان ۾ سوار ٿيو ته انهيءَ چوٽڪارو حاصل ڪيو ۽ جيڪو ان کان پوئتي رهيو، اهو ٻڏي ويو.“ اها حديث هن ڪتاب جي اڳين صفحن ۾ به گذري چڪي آهي.

10. حديث

طبرانيءَ پنهنجي ڪتاب ’معجم‘ ۾ حضرت عبدالله بن عمر رضه کان روايت ڪئي آهي ته سهڻي سردار ﷺ جن فرمايو ته ”قيامت جي ڏينهن پنهنجي امت منجهان جن ماڻهن جي شفاعت ڪندس، اهي منهنجا اهلبيت هوندا. ان کان پوءِ قریش، پوءِ انصار، ان کان پوءِ يمن جو هر اهو ماڻهو جنهن مون تي ايمان آندو هوندو ۽ منهنجو تابعدار ٿيو هوندو، پوءِ عجمي (يعني عربن کان سواءِ ٻيا امتي). جنهن ٽولي جي سڀ کان پهريان شفاعت ڪندس، اهو ان ٽولي کان پلارو هوندو، جنهن جي بعد ۾ شفاعت ڪندس.“

11. حديث

حاکم پنهنجي ڪتابن ’مستدرک‘ ۽ ’معجم‘ ۾ ۽ طبرانيءَ، حضرت ابو هريره رضه کان روايت ڪئي آهي ته حضور انور ﷺ جن فرمايو ته ”مان پنهنجي پروردگار کي اها درخواست ڪئي آهي ته ان منجهان ڪنهن جو منهنجي گهر اچڻ سان نڪاح ڪرڻ سبب قرابت جو تعلق ٿئي ته اهو بهشت ۾ ويندو، بس جيڪي ڪجهه مان پنهنجي پروردگار کان گهريو هو، اهو مونکي مليو.“ شيرازي ڪتاب الالقب ۾ ان قسم جي حديث کي ابن عباس رضه کان روايت ڪيو آهي.

12. حدیث

حاکم پنهنجي ڪتاب 'مستدرک' ۾ حضرت ابوهريره رضه کان روايت ڪئي آهي ته مٺي مرسل ﷺ جن فرمايو ته "اي ايمان وارو! توهان مان بهتر شخص اهو آهي، جيڪو منهنجي اهلبيت لاءِ بهتر آهي."

13. حدیث

ترمذي ۽ حاکم حضرت عباس رضه کان روايت ڪئي آهي ته حضرت محمد ﷺ جن فرمايو ته "اي ايمان وارو الله تعاليٰ کي دوست رکو، ڇاڪاڻ ته اهو پنهنجي نعمتن سان توهان جي پرورش ڪندو آهي ۽ الله جي محبت جي سبب مون کي دوست رکو ۽ منهنجي سبب جي ڪري منهنجي اهل بيت سان محبت رکو."

14. حدیث

ابن عساکر، حضرت علي ڪرم الله وجهه کان روايت ڪئي آهي ته حضرت محمد مصطفيٰ ﷺ جن فرمايو ته "جيڪو منهنجي اهلبيت جي مٿان احسان ڪندو، ته قيامت جي ڏينهن ان جي احسان جو بدلو منهنجي مٿان لازم ٿيندو، يعني ان جو بدلو مان ادا ڪندس." انهيءَ قسم جي حديث حضرت عثمان رضه کان به روايت ٿيل آهي.

15. حدیث

ابن عساکر، حضرت علي ڪرم الله وجهه کان روايت ڪئي آهي ته تحقيق پيغمبر ﷺ جن فرمايو ته "جنهن منهنجي هڪ وار کي ايذاء ڏنو ته تحقيق انهيءَ مون کي ايذاء پهچايو ۽ جنهن مون کي تڪليف پهچائي ته انهيءَ الله تعاليٰ کي تڪليف پهچائي." پاڻ سڳورن ﷺ جن جي وار منجهان مطلب پاڻ سڳورن ﷺ جن جي آل شريف آهي.

16. حدیث

ابوبڪر بن ابي شيبه پنهنجي ڪتاب 'مصنف' ۾ ۽ طبراني پنهنجي ڪتاب 'معجم' ۾ ۽ ابو العليٰ موڪلي مستند ۾ حضرت سلمه بن رڪوع رضه

فضائل اهلبيت

کان روايت ڪئي آهي ته حضور اڪرم ﷺ جن فرمايو ته ”بيشڪ تارا آسمان وارن لاءِ امان آهن ۽ منهنجا اهل بيت منهنجي امت لاءِ امان آهن.“

17. حديث

حاکم پنهنجي ڪتاب ’مستدرک‘ ۾ حضرت انس رضه کان روايت ڪئي آهي ته حضرت محمد ﷺ جن فرمايو ته ”منهنجي پروردگار مون سان گڏ منهنجي اهلبيت جي حق ۾ هي وعدو ڪيو آهي، ته ان منجهان جيڪو به توحيد ۽ منهنجي رسالت جو اقرار ڪندو، ته ان تي عذاب نه ڪندو.“

18. حديث

ابن عدي ۽ ويلمي حضرت علي سائين رضه کان روايت ڪئي آهي ته پيغمبر خدا ﷺ جن فرمايو ته ”توهان منجهان سڌي رستي تي اهو شخص ثابت ٿيندو، جنهن منهنجي اهلبيت ۽ منهنجي اصحابن سان گهڻي محبت رکي هوندي.“

19. حديث

ديلمي، حضرت ابو سعيد خدري رضه کان روايت ڪئي آهي ته رسول عربي ﷺ جن فرمايو ته ”انهيءَ شخص جي مٿان الله تعاليٰ جو عذاب ٿيندو، جنهن منهنجي اهل بيت کي تڪليف پهچائي هوندي.“

20. حديث

امام احمد، ترمذي، نسائي، ابن ماجه، ابن حبان ۽ حاکم حضرت ابوهريره رضه کان روايت ڪئي آهي ته حضور اڪرم ﷺ جن فرمايو: ”جن ماڻهن منهنجي اهلبيت سان جنگ ڪئي، ته مان انهن سان جنگ ڪندس ۽ جنهن جو منهنجي اهل بيت سان صلح هوندو، ته منهنجو به ان سان صلح هوندو.“

21. حديث

طبراني، حضرت عبدالله بن عمر رضه کان ۽ بي بي فاطمة الزهري رضه کان به روايت ڪئي ويئي آهي ته ٻنهي جهانن جي سردار ﷺ جن فرمايو ته ”اهي سڀ ماڻهو جيڪي ڪنهن جي اولاد منجهان هوندا، انهن سڀني جا ابا ڏاڏا

فضائل اہلبیت

۽ انهن سڀني جي قوم ان جي طرف منسوب ڪئي ويندي. حضرت بي بي فاطمة الزهري رضه جي اولاد جي نسبت منهنجي طرف هوندي، مان انهن جو ابو ۽ قوم (سيڃاڻپ) آهيان.“

22. حديث

ابن مندره ۽ ملا پنهنجي سيرت ۾ حضرت ابوهريره رضه کان روايت ڪئي آهي ته سرور ڪائنات ﷺ جن فرمايو ته ”اي، انسانو! هوشيار ٿيو، جيڪو منهنجي اهلبيت کي ايذاء پهچائيندو ته بيشڪ ان مون کي ايذاء پهچايو ۽ جنهن مون کي ايذاء پهچايو، ان خدا تعاليٰ کي ايذاء پهچايو.“

23. حديث

ابو شيخ، حضرت علي ڪرم الله وجهه کان روايت ڪئي آهي ته رسول الله ﷺ جن فرمايو ته ”مان ان الله جو قسم ڪئي چوان ٿو، جنهن جي قبضي ۾ منهنجي جان آهي، تيستائين ڪوئي مومن نه ٿي سگهندو، جيستائين مون کي دوست نه رکندو ۽ تيستائين مون کي دوست نه رکندو، جيستائين منهنجي اهلبيت کي دوست نه رکندو.“

24. حديث

حافظ ابو سعيد نيشاپوري پنهنجي ڪتاب سيرت المصطفى ﷺ ۾ روايت ڪئي آهي ته حضرت پيغمبر خدا ﷺ جن فرمايو ته ”اي ايمان وارو! منهنجي مٿان دم بريده صلوة نه پڙهو.“ ماڻهن عرض ڪيو ته ”يا رسول الله ﷺ دم بريده صلوة ڇا هوندي آهي.“ پاڻ سڳورن ﷺ جن فرمايو ته ”اها هيئن آهي ته صرف الله صلي علي محمد پڙهي خاموش ٿي وڃو. مگر توهان منهنجي مٿان صلوة سان گڏ منهنجي آل جي مٿان به صلوة پڙهو ۽ هيئن چئو.“

”اللهم صلي علي محمد وعلي آل محمد.“

25. حديث

ابو دائود سنن ۾ حضرت ابوهريره رضه کان روايت ڪئي آهي ته حضرت محمد ﷺ جن فرمايو ته ”جيڪڏهن ڪوئي اسان اهلبيت جي مٿان درود موڪلڻ وقت وڏي پيماني تي اجرت وٺڻ چاهي ته هيئن درود پڙهڻ گهرجي.“

فضائل اہلييت

اللهم صلي علي محمد وازواجه امهات المومنين وذريته واهلييته
كما صليت علي ابراهيم انك حميد مجيد.

26. حديث

ديلمي کان روايت ٿيل آهي ته ”حضرت محمد ڪريم ﷺ جن فرمايو ته ”تيسٿائين دعا قبول نه ٿيندي، جيستائين مون تي ۽ منهنجي آل تي صلوة نه پڙهي وڃي.“

27. حديث

هڪ روايت ۾ آهي ته پاڻ سڳورن ﷺ پنهني آڱرن کي گڏ ڪري فرمايو ته ”منهنجي حوض تي منهنجا اهل بيت ۽ انهن سان دوستي رکڻ وارا اهڙيءَ طرح گڏ هوندا، جهڙيءَ طرح هي منهنجون پٺي آڱريون آهن.“

28. حديث

ديلمي فردوس اعليٰ ۾ عمران بن حصين کان روايت ڪئي آهي ته حضور انور ﷺ جن فرمايو ته ”مان پنهنجي پروردگار کان سوال ڪيو ته منهنجي اهل بيت منجهان ڪنهن کي به دوزخ ۾ داخل نه ڪجانءِ، الله تعاليٰ منهنجو اهو عرض قبول فرمايو.“

29. حديث

دارقطني ۽ بيهقي، حضرت عمر فاروق رضه کان روايت ڪئي آهي ته رسول الله ﷺ جن فرمايو ته ”قيامت ۾ هر سبب ۽ هر نسب ختم ڪيو ويندو، مگر منهنجو سبب ۽ نسب ختم نه ڪيو ويندو.“

30. حديث

طبرانيءَ پنهنجي ڪتاب معجم ڪبير ۾ حضرت عبدالله بن عباس رحمه کان اهڙي روايت ڪئي آهي، جنهن جا رجال سڀ ثقه آهن. حضرت محمد ﷺ جن حضرت بي بي فاطمة الزهري رضه کي فرمايو ته ”الله تعاليٰ توکي ۽ تنهنجي اولاد منجهان ڪنهن کي به عذاب نه ڪندو.“

31. حديث

طبرانيء ۽ بيهقي شعب الايمان ۾ ۽ ابو الشيخ ۽ ديلمي، ابن ابي ليلي
کان روايت ڪئي آهي ته رسول خدا ﷺ جن فرمايو ته ”ڪوئي شخص
تيسٽائين مومن نه ٿيندو، جيستائين منهنجي جان کي پنهنجي جان کان ۽
منهنجي اولاد کي پنهنجي اولاد کان پيارو نه ڪري.“

32. حديث

ديلميء، ’فردوس اعليٰ‘ ۾ روايت ڪئي آهي ته رسول الله ﷺ جن
فرمايو ته ”اي ايمان وارو! پنهنجي اولاد کي تن عادتن تي ادب سيکاريو:
(1) قرآن جي قرئت تي (2) رسول اڪرم ﷺ جن جي محبت تي (3) ۽ ان
جي اهل بيت جي محبت تي.“

33. حديث

ابن ماجه پنهنجي ڪتاب ’مسند‘ ۾، حاکم پنهنجي ڪتاب
’مستدرک‘ ۾ ۽ طبراني پنهنجي ڪتاب ’معجم‘ ۾ حضرت عباس رضه کان
روايت ڪئي آهي ته، سرور ڪونين ﷺ جن فرمايو: ”مان الله تعاليٰ جو
قسم ڪئي چوان ٿو ته تيسٽائين ڪنهن شخص جي دل ۾ ايمان داخل نه ٿيندو،
جيستائين اهو منهنجي اهل بيت کي الله لاءِ ۽ پنهنجي قربت لاءِ دوست نه
رکي.“

34. حديث

ديلميء روايت ڪئي آهي ته پيغمبر خدا ﷺ جن فرمايو: ”جيڪو
الله کي دوست رکندو، اهو مون کي دوست رکندو ۽ اهو منهنجي اصحاب ۽
منهنجي اهلبيت کي دوست رکندو.“

35. حديث

ملا پنهنجي سيرت ۾ روايت ڪئي آهي ته رسول الله ﷺ جن
فرمايو: ”مون کي ۽ منهنجي اهل بيت کي اهوئي دوست رکندو، جيڪو
مومن ۽ متقي هوندو ۽ منهنجي اهل بيت سان منافق ۽ متقي ئي دشمني
رکندو.“

36. حدیث

حاکم ۽ ابن حبان صحیح سند سان حضرت ابو سعید خذري رضہ کان روایت ڪئي آهي ته رسول الله ﷺ جن فرمایو ته ”مان ان الله تعالیٰ جو قسم ڪئي چوان ٿو ته جنهن جي قبضي ۾ منهنجي جان آهي، ته جيڪو مون سان ۽ منهنجي اہلبیت سان دشمني رکندو، الله تعالیٰ ان کي دوزخ ۾ داخل ڪندو.“

37. حدیث

هڪ روایت ۾ آيل آهي ته رسول خدا ﷺ جن فرمایو ته ”جيڪڏهن ڪوئي شخص رڪن ۽ مقام جي درميان نمازون پڙهي ۽ روزا رکي، ان کانپوءِ ان جي الله تعالیٰ سان انهيءَ حالت ۾ ملاقات ٿئي ته اهو منهنجي اهل بيت سان بغض رکندو هجي ته اهو دوزخ ۾ داخل ڪيو ويندو.“

38. حدیث

طبراني ۽ پنهنجي ڪتاب الدعاء ۾ حضرت عائشه صديقه رضہ کان روایت ڪئي آهي ته رسول الله ﷺ جن فرمایو ته ”چھ ماڻهو آهن، جن تي الله تعالیٰ لعنت ڪئي آهي ۽ مان ۽ هر مستجاب الدعوات پيغمبر انهن جي مٿان لعنت ڪئي آهي.“

(1) جيڪو الله تعالیٰ جي ڪتاب ۾ ڪائي زيادتي ڪري.

(2) الله تعالیٰ جي تقدير تي ايمان نه رکندو هجي.

(3) منهنجي امت جي مٿان مسلط ٿي وڃي، حالانڪ اهو جابر ۽ ظالم هجي.

(4) الله تعالیٰ جنهن شيءِ کي حرام قرار ڏنو هجي، ان کي حلال چوي.

(5) منهنجي اہلبیت سان اهڙي شيءِ کي حلال سمجھڻ وارو جنهن کي الله

تعالیٰ حرام قرار ڏنو هجي يعني انهن مٿان ظلم ڪرڻ ۽ ايذاء پھچائڻ.

(6) منهنجي سنتن کي برباد ڪرڻ وارو.

فائدو: انهن حديثن منجهان معلوم ٿئي ٿو ته اهل بيت سڳورن جي

محبت بہ فرض آهي ۽ انهن سان بغض رکڻ سخت حرام آهي.

انهيءَ ڪري ته امام شافعي رحمہ پنهنجي ڪلام ۾ فرمایو آهي ته:

ترجمو: اي رسول الله ﷺ جا اہلبیت! توهان جي محبت الله تعاليٰ جي طرفان قرآن ۾ فرض ڪئي وئي آهي. توهان لاءِ الله تعاليٰ جي طرفان اهو ئي تحفو ڪافي آهي ته جنهن توهان تي صلوٰۃ نہ پڙهي، انهيءَ جي صلوٰۃ ئي نہ ٿيندي. اهڙيءَ طرح صحابہ ڪرام جي محبت بہ فرض آهي، انهن سان بغض ۽ عداوت رکڻ سخت حرام آهي. جهڙيءَ طرح انهيءَ مسئلي تي بي شمار حديثون ۽ قرآن پاڪ جون آيتون ۽ دلائل ٿيون. الله ئي وڌيڪ ڄاڻندو آهي.

39. حديث

ديلمي روايت ڪئي آهي ته حضرت محمد مصطفيٰ ﷺ جن فرمايو: ”جيڪو منهنجي سان ملڻ جو ارادو رکي ٿو ۽ قيامت جي ڏينهن منهنجي شفاعت جو طلبگار آهي، ته ان کي گهرجي، ته منهنجي اهل بيت سان تعلق رکي ۽ پنهنجي خوشيءَ ۾ انهن کي شريڪ ڪري.“

40. حديث

ديلميءَ ’فردوس اعليٰ‘ ۾ حضرت علي ڪرم الله وجهه کان روايت ڪئي آهي، ته حضور اڪرم ﷺ جن فرمايو ته ”مان قيامت جي ڏينهن چئن شخصن جي شفاعت ڪندس:

- (1) اهو جيڪو منهنجي اولاد جي تعظيم ڪري.
 - (2) انهن جي گهرجن کي پورو ڪرڻ وارو.
 - (3) ڏکڻي وقت انهن جي مدد ڪرڻ وارو.
 - (4) اهو جيڪو انهن سان پنهنجي دل ۽ زبان سان دوست رکي.
- هونئن ته اهل بيت متعلق ڪيتريون ئي حديثون آهن، ليڪن هن ڪتاب ۾ مٿي چاليهه حديثون پيش ڪيون ويون آهن.

باب ٽيون

انهن حديثن بابت جيڪي اهل بيت سڳورن جي خاص شخصن لاءِ ٻڌايون ويون آهن. هن ڪتاب ۾ 65 حديثون پيش ڪيون ويون آهن.

حضرت علي ڪرم الله وجهه جي متعلق حديثون

حديث 1

امام بخاري، امام مسلم ۽ ٻين محدثن، حضرت سعد بن ابي وقاص رضه کان روايت ڪئي آهي ته ٻنهي جهانن جي سردار ﷺ تبوك جي جنگ واري ڏينهن حضرت علي ڪرم الله وجهه کي مديني شريف ۾ پنهنجو نائب مقرر ڪيو انهيءَ تي حضرت علي ڪرم الله وجهه حضور انور ﷺ جن جي جدائيءَ سبب غمگين ٿيو ۽ چيائين: ”يا رسول الله ﷺ! ڇا توهان مون کي عورتن ۽ ٻارن ۾ ڇڏي ٿا وڃو؟“ اهو ٻڌي پاڻ سڳورن ﷺ جن فرمايو ”اي علي رضه! ڇا تون انهيءَ تي راضي نه آهين، تون منهنجي لاءِ ائين آهين، جيئن موسيٰ عه لاءِ هارون عه، پر مون کان پوءِ ڪوئي نبي ۽ پيغمبر اچڻو نه آهي.“

حديث 2

امام بخاري، امام مسلم ۽ ٻين محدثن حضرت سهل بن سعد رضه کان روايت ڪئي آهي ته خيبر جي جنگ وارن ڏينهن ۾، هڪ ڏينهن پيغمبر خدا ﷺ جن فرمايو: ”سڀاڻي مان پنهنجي لشڪر جو جهنڊو اهڙي شخص کي ڏيندس، جنهن جي هٿ تي الله تعاليٰ خيبر جي فتح عطا ڪندو ۽ اهو شخص خدا ۽ ان جي رسول ﷺ کي دوست رکندو آهي ۽ خدا ۽ ان جو رسول ﷺ به ان کي دوست رکندو آهن.“ جڏهن رات ٿي ته اصحابن سڳورن منجهان هر هڪ کي اهائي تمنا هئي ته فتح جو جهنڊو ان کي عنايت ٿئي. جڏهن صبح ٿيو ته پاڻ سڳورن ﷺ جن اهو جهنڊو حضرت علي ڪرم الله وجهه جن کي عنايت فرمايو. رب تعاليٰ خيبر جي قلعي کي ان جي هٿن سان فتح فرمايو.

حدیث 3

احمد ابي الفضل. الطفيل كان في ابوي علي، ابو هريره رضه كان روايت
ڪئي آهي ته فرمايو ٻنهي جهانن جي سردار ﷺ جن ان ڏينهن جڏهن
غديرخم تي نزول فرمايو. (هي هنڌ مڪي معظمه ۽ مديني منوره جي وچ تي
واقع آهي. جنهن ڏينهن پاڻ سڳورن ﷺ جن مديني شريف موٽڻ فرمايو
ته فرمايائون: ”جنهن جو مان موليٰ ۽ دوست آهيان، ته علي به ان جو موليٰ ۽
دوست هوندو“ ۽ پاڻ سڳورن ﷺ جن فرمايو: ”اي الله! تون ان کي دوست
رک، جنهن کي علي رضه دوست رکي، ان کي دشمن رک، جنهن کي علي رضه
دشمن رکي.“ ان حديث ۾ موليٰ جو لفظ حديث جي معنيٰ مطابق محبوب
آهي.

حدیث 4

ترمذيءَ روايت ڪئي آهي ته حضرت بريده بن خسيب رضه کان ۽
حاڪم ان جي تصديق ڪئي ته رسول اڪرم ﷺ فرمايو: ”بيشڪ الله
تعالٰي مون کي چئن شخصن سان دوستيءَ ڳنڍڻ جو حڪم ڪيو آهي ۽ مون
کي خبر ڏنائين ته مان به انهن چئن شخصن کي دوست رکان ٿو.“ مان پڇا
ڪئي: ”يا رسول الله ﷺ اهي چار شخص ڪهڙا آهن؟“ پاڻ
سڳورن ﷺ جن فرمايو: ”علي رضه، ابوذر غفاري رضه، مقدار رضه ۽
سلمان فارسي رضه.“

حدیث 5

احمد، ترمذي، نسائي ۽ ابن ماجه حضرت حبشي رضه بن جناده کان
روايت ڪئي آهي ته پيغمبر خدا ﷺ جن فرمايو: ”علي رضه مون منجهان
آهي ۽ مان عليءَ رضه مان آهيان ۽ منهنجي قرضن کي علي رضه ئي ادا
ڪندو.“

حدیث 6

ترمذي حضرت عبدالله بن عمر رضه کان روايت ڪئي آهي ته رحمت
للعالمين ﷺ جن اصحابن سڳورن جي وچ ۾ پائيسيءَ جو رشتو قائم ڪيو ۽

علي رضه انهيء وقت حاضر نه هو. بس علي رضه اهڙيءَ حالت ۾ آيو، جو پاڻ سڳورن ﷺ جن جون پيئي اڪيون ڳوڙها ڳاڙي رهيون هيون. حضرت علي رضه چيو: ”يا رسول الله ﷺ! توهان اصحابين سڳورن جي وچ ۾ هڪ پيئي سان به منهنجي پائپيءَ جو رشتو قائم ڪيو ۽ انهن منجهان ڪنهن سان به قائم نه ڪيو.“ اهو ٻڌي شفيق المذيبين ﷺ فرمايو: ”اي علي رضه تون منهنجو پيءُ آهين، دنيا ۽ آخرت ٻنهي ۾ تون منهنجو پيءُ رهندين.“

حديث 7

امام مسلم پنهنجي ڪتاب ’صحيح مسلم‘ ۾ حضرت علي رضه کان روايت ڪئي آهي ته حضرت علي رضه فرمايو: ”مان ان خدا جو قسم ڪئي چوان ٿو، جيڪو زمين منجهان ان اپائي ٿو ۽ ساريءَ مخلوقات جو خالق آهي ته مون سان رسول اڪرم ﷺ جن هي واعدو ڪيو هو ته اي علي رضه مومن توسان دوستي رکندو ۽ منافق توسان دشمني.“

حديث 8

احمد ۽ ترمذي حضرت جابر رضه ۽ حضرت ابو سعيد خدري رضه کان روايت ڪئي آهي ۽ اهي چون پيا ته ”اسان انصار منافقن کي حضرت علي رضه سائين جي دشمني منجهان سڃاڻيندا هئاسين، يعني جيڪو حضرت علي رضه سان دشمني رکندو هو ته پڪ سان ڄاڻندا هئاسين ته اهو منافق آهي.“

حديث 9

بزار پنهنجي ’مسند‘ ۾ ۽ طبراني ’معجم اوسط‘ ۾ حضرت جابر بن عبدالله رضه کان ۽ طبراني، حاکم، عقييل ۽ ابن عدي حضرت عبدالله بن عمر رضه کان ۽ حاکم، حضرت علي ڪرم الله وجهه کان روايت ڪئي آهي ته ٻنهي جھانن جي سردار ﷺ فرمايو: ”مان علم جو شهر آهيان ۽ علي رضه ان جو دروازو آهي.“

حديث 10

طبراني ۽ حاکم حضرت عبدالله بن مسعود رضه کان روايت ڪئي آهي ته رسول اڪرم ﷺ جن فرمايو: ”علي رضه ڏانهن ڏسڻ عبادت آهي.“

حدیث 11

ابو یعلیٰ ۽ بزار حضرت سعد بن ابی وقاص رضہ کان روایت ڪئي تہ رسول اللہ ﷺ جن فرمایو: ”جنهن علي رضہ کي ايڏا پھچايو، تحقيق انهيءَ مون کي ايڏا پھچايو.“

حدیث 12

طبراني سند سان حضرت ام سلمہ رضہ کان روایت ڪئي آهي تہ رسول اڪرم ﷺ جن فرمایو: ”بيشڪ جنهن علي رضہ کي دوست رکيو ان مون کي دوست رکيو ۽ جنهن مون کي دوست رکيو بس ان الله تعاليٰ کي دوست رکيو ۽ جنهن علي رضہ سان دشمني رکي ۽ بيشڪ انهيءَ مون سان دشمني رکي ۽ جنهن مون سان دشمني رکي، بيشڪ انهيءَ الله تعاليٰ سان دشمني رکي.“

حدیث 13

طبراني پنهنجي ڪتاب ’معجم اوسط‘ ۽ ’معجم صغير‘ ۾ حضرت ام سلمہ رضہ کان روایت ڪئي آهي تہ مان رسول الله ﷺ جن کان فرمائيندي ٻڌو تہ ”علي رضہ قرآن شريف سان گڏ آهي ۽ قرآن شريف علي رضہ سان گڏ آهي، اهي ٻئي هڪٻئي کان ڪڏهن به جدا نه ٿيندا، جيستائين مون وٽ حوض ڪوٺرو حاضر ٿيندا.“

حدیث 14

احمد ۽ حاکم سند سان حضرت عمار بن ياسر رضہ کان روایت ڪئي آهي تہ رحمت للعالمين ﷺ جن علي رضہ کي فرمایو تہ ”اي علي رضہ! دنيا ۾ بہ ماڻهو سڀ کان وڌيڪ بدبخت شخص آهن، هڪ گاڙهي رنگ جو ٿمود، جنهن صالح ع جي ڏاڇي جا پير وڌيا هئا ۽ ٻيو اهو جيڪو تنهنجي مٿان وار ڪندو، جنهن سان تون رت ۾ گاڙهو ٿي ويندين ۽ قتل ٿي ويندين.“ ۽ ٻيءَ روایت ۾ آهي تہ حضرت صالح ع جي ڏاڇي کي منڊو بنائڻ وارو شخص پهرين ماڻهن ۾ بدبخت آهي“ چيو وڃي ٿو تہ ان جو نالو قرار بن سالف هو ۽ حضرت علي رضہ جي قاتل جو نالو عبدالرحمان بن ملجم هو. اها حديث غيب جي خبر ڏيڻ ۽ اهو واقعو ائين ٿيڻ، پاڻ سڳورن ﷺ جن جو عظيم معجزو آهي.

حديث 15

طبراني حضرت عبدالله بن مسعود رضه کان روايت ڪئي آهي ته رسول نور ﷺ جن فرمايو ته ”بيشڪ بهشت تن ماڻهن لاءِ مشتاق آهي. علي رضه، عمار بن ياسر رضه ۽ سلمان فارسي رضه.“

حديث 17

هڪ روايت ۾ آهي ته پيغمبر خدا ﷺ جن فرمايو: ”چئن شخصن جي محبت ڪنهن منافق جي دل ۾ جمع نه ٿيندي ۽ انهن چئن کي مؤمنن کانسواءِ ڪوبه دوست نه رکندو، اهي چارهي آهن: ”ابوبڪر رضه، عمر رضه، عثمان رضه ۽ علي رضه.“

حديث 18

ابن ابي الدنيا، حضرت ابو سعيد در رضه کان روايت ڪئي آهي ته آخري مرض ۾ اسان رسول نور ﷺ جن وٽ وياسين، پاڻ سڳورن ﷺ جي اڳيان حضرت عباس رضه ۽ حضرت علي رضه حاضر ٿيا. بس پاڻ سڳورن ﷺ انهن ٻنهي ڏانهن اشارو ڪندي فرمايو: ”اي ايمان وارو! مان توهان کي انهن ٻنهي جي حق ۾ خير ۽ خوبي جي وصيت ڪيان ٿو ۽ انهن جي حق ۾ جيڪو شخص منهنجي رعايتن جي حق جي حفاظت ڪندو ته الله تعاليٰ ان کي نور عطا ڪندو، ايستائين جو قيامت جي ڏينهن ان نور سان گڏ مون وٽ ايندو.“

حديث 19

ابن عدي، حضرت علي ڪرم الله وجهه کان روايت ڪئي آهي ته رسول اڪرم ﷺ جن فرمايو ته ”علي رضه مومنن جو محبوب آهي ۽ مال منافقن جو محبوب آهي.“

حديث 20

ترمذي، عمران بن حصين رضه کان روايت ڪئي آهي ته رسول اڪرم ﷺ جن فرمايو ته ”بيشڪ مان علي رضه منجهان آهيان ۽ علي رضه مون منجهان آهي ۽ مون کان پوءِ اهو هر مؤمن جو دوست آهي.“

حدیث 21

ابوالخیر حاکمی، حضرت عبداللہ بن عباس رضہ کان روایت کئی آھی تہ، ھک ڏینھن حضرت علي ڪرم الله وجهہ، حضور اڪرم ﷺ جن جي حضور ۾ آيو ۽ اتي حضرت عباس رضہ بہ ويٺو هو. حضرت علي رضہ سلام ڪيو ۽ رسول اڪرم ﷺ جن سلام جو جواب ڏيئي، اتي بيٺا ۽ حضرت علي رضہ سائين جن سان پاڪر پاتائون ۽ ان جي نرڙ تي چمي ڏنائون ۽ ساڄي طرف ان کي ويهاريائون. تڏهن حضرت عباس رضہ چيو: ”يا رسول الله ﷺ! ڇا توهان ان کي دوست رکو ٿا.“ پاڻ سڳورن ﷺ فرمايو: ”هائو، مان الله تعاليٰ جو قسم ڪئي ڇوان تُو ته الله تعاليٰ ان کي منهنجي دوست رکڻ کان وڌيڪ دوست رکي ٿو.“ ۽ پاڻ سڳورن ﷺ هي بہ فرمايو ته ”الله تعاليٰ هر نبي پاڪ جي ذريت ۽ اولاد کي ان جي پيڙهيءَ ۾ شمار ڪيو آهي ۽ منهنجي ذريت ۽ اولاد کي ان جي يعني حضرت علي رضہ جي پيڙهيءَ ۾ شمار ڪيو آهي.“

حدیث 22

ابوبڪر اسماعيلي پنهنجي ڪتاب ’معجم‘ ۾ حضرت ابوذر غفاري رضہ کان روایت ڪئي آهي تہ رسول اڪرم ﷺ جن حضرت علي رضہ کي فرمايو: ”اي علي رضہ! جنهن تنهنجي اطاعت ڪئي، تحقيق تنهن منهنجي اطاعت ڪئي، جنهن منهنجي اطاعت ڪئي، تحقيق انهيءَ الله تعاليٰ جي اطاعت ڪئي، جنهن تنهنجي نافرمانی ڪئي، بس تحقيق انهيءَ منهنجي نافرمانی ڪئي، جنهن منهنجي نافرمانی ڪئي، تحقيق انهيءَ الله تعاليٰ جي نافرمانی ڪئي.“

هونئن ته حضرت علي رضہ جي فضيلتن ۽ ساراهه ۾ ٻيون بہ بيشمار حدیثون روایت ٿيل آهن، لیکن مختصر نموني سان مٿي پيش ڪيون ويون آهن.

باب چوٿون

حضرت علي رضه سائين، حضرت بي بي فاطمة الزهري رضه، حضرت امام حسن رضه، ۽ حضرت امام حسين رضه بابت ڪجهه ٻيون روايتون هيٺ پيش ڪجن ٿيون.

حضرت علي ڪرم الله وجهه

حضرت حيدر ڪرار رضه جن جو جاهليت جي دور ۽ اسلام جي دور ۾ نالو علي رضه هو ۽ سندن ڪنيت ابو الحسن هئي. حضرت محمد مصطفيٰ ﷺ جن کان سندن ڪنيت ابو تراب به رکيل هئي، جنهن ڪري پاڻ انهيءَ لقب تي فخر ڪندا هئا، ته اهو لقب سرور ڪونين ﷺ جن کان ڏنو ويو آهي ۽ ان کانسواءِ پاڻ سڳورن ﷺ جن جي طرفان سندن لقب مرتضيٰ ۽ حيدر به رکيل هئا. حضرت علي رضه جن جي والد جو نالو ابو طالب هو، جيڪو پاڻ سڳورن ﷺ جو چاچو هو. ابو طالب جو اصل نالو عبد مناف آهي ۽ حضرت علي رضه سائين جن جي والده جو نالو فاطمه بنت اسد بن هاشم بن عبد مناف آهي. هيءَ هاشمي خاندان جي پهرين عورت هئي، جنهن هاشمي خاندان جي ٻار کي جنم ڏنو هو. حضرت علي رضه سائين جن جي والده اسلام قبول ڪيو هو، هجرت ڪئي هئائين ۽ مديني شريف ۾ وفات ڪي هئائين ۽ حضرت محمد مصطفيٰ ﷺ جن انهيءَ جي جنازي ۾ شريڪ ٿيا هئا ۽ دفنائڻ لاءِ قبر ۾ به گهڙيا هئا ۽ کيس پنهنجو پھراڻ پھرايو هئائون ۽ ان جي قبر بغير ڪنهن اختلاف جي مديني منوره جي قبرستان ۾ واقع آهي، مگر عالمن ۾ قبر جي هجڻ بابت ڪجهه اختلاف آهن:

- (1) جنت البقيع جي آخر ۾ آهي.
- (2) حضرت عباس رضه جي قبر ويجهو سرائي عقيل ۾ واقع آهي.
- (3) سندن قبر حضرت ابراهيم رضه يعني پاڻ سڳورن ﷺ جن جي لخت جگر جي لڳ آهي.

حضرت علي رضه جن جي والد ابو طالب جي وفات، پاڻ سڳورن ﷺ جن جي مديني شريف ڏانهن هجرت کان ٽي سال اڳ، مڪي شريف ۾ ٿي. انهيءَ وقت پاڻ سڳورن ﷺ جي عمر 50 سال هئي. حضرت علي رضه سائين ابوطالب جي پٽن منجهان سڀ کان ننڍا هئا، مگر فضيلت الله جي هٿن ۾ آهي. جنهن کي چاهي ان کي ڏئي.

ابن ابي سعد حضرت عمر فاروق رضه کان روايت ڪئي آهي ته حضرت عمر رضه فرمايو: ”حضرت علي رضه اسان وٽ قضا ۾ وڏو ماهر هو“ حضرت عبدالله بن عباس رضه چيو ته ”جيڪڏهن ڪو اسان سان حضرت علي رضه جي فتويٰ بيان ڪندو هو ته اسين ان قول کان اڳتي نه وڌندا هئاسين.....“

سعيد بن مسيب رضه کان روايت آهي ته حضرت عمر رضه چوندو هو ته ”مان الله تعاليٰ کان ان مشڪل مسئلي بابت پناهه گهران ٿو، جنهن لاءِ ابوالحسن يعني حضرت علي رضه نه هجي.“ حضرت بي بي عائشه صديقه رضه چوندي هئي ته ”باقي هن وقت جيڪي ماڻهو بچيا آهن، انهن منجهان حضرت علي رضه جن سنت نبوي کي سڀ کان وڌيڪ ڄاڻڻ وارا آهن.“

هڪ روايت آهي ته حضرت علي رضه کي اسلام ۾ سبقت، رسول اڪرم ﷺ جن جي نياڻي، حديث نبوي ۽ فقهه ۾ سمجھه، جنگ ۾ شجاعت ۽ مال ۾ سخاوت ڪري حاصل هئي. حضرت عبدالله بن عباس رضه جو چوڻ آهي ته ”حضرت علي رضه جي شان ۾ ٿي سو قرآن پاڪ جون آيتون نازل ٿيون آهن.“ حضرت عبدالله بن عباس رضه چوندو هو ته ”حضرت علي رضه سائين منجهه 18 خصلتون اهڙيون هيون ۽ جيڪي هن امت منجهان ڪنهن ۾ به نه آهن.“

ابو يعليٰ، حضرت ابو هريره رضه کان روايت ڪئي آهي ته حضرت عمر فاروق رضه چيو ته ”تحقيق علي رضه کي ٿي خوييون اهڙيون عطا ڪيون ويون هيون، جيڪڏهن انهن منجهان هڪ به منهنجي لاءِ هجي ها ته اهو مون لاءِ ان کان وڌيڪ بهتر هو ته عرب ملڪ جو سٺو مال، ڳاڙها اٺ ڏنا وڃن، اهي ٽي خوييون هي هيون.

1. حضرت محمد ڪريم ﷺ جن جي نياڻي ۽ سان نڪاح.

2. خير فتح ڪرڻ لاءِ جهنڊو عطا ڪرڻ.

3. کيس وانگي جنابت جي حالت ۾ مسجد منجهان لنگهڻ جائز هجڻ.“
ابن سعيد حضرت علي ڪرم الله وجهه کان روايت ڪئي آهي ته حضرت علي رضه فرمايو ته ”مان الله تعاليٰ جو قسم ڪئي چوان ٿو ته مون کي سڌ آهي ته قرآن پاڪ جي ڪهڙي آيت چا لاءِ نازل ٿي ۽ هي به ڄاڻان ٿو ته هيءَ آيت ڏينهن ۾ نازل ٿي يا رات ۾، نرم زمين ۾ نازل ٿي يا جبل تي.“

ڪجهه ڪرامتون

1. سج جي لهڻ ۽ پوءِ واپس موٽي اچڻ جو واقعو ان وقت جو آهي، جڏهن حضرت محمد مصطفيٰ ﷺ جن جو سر مبارڪ حضرت علي رضه سائين جن جي جهوليءَ ۾ هو ۽ انهيءَ وقت ٿيو، ائين جو پاڻ سڳورن ﷺ جي مٿان وڃي نازل ٿيو. حضرت علي رضه سائين جن ٽيپهريءَ جي نماز پڙهي نه سگهيا، وڃي ۽ حضرت محمد ﷺ جن جي ادب جي ڪري اظهار نه ڪري سگهيا ته سج لهي ويو. ان کانپوءِ پاڻ سڳورن ﷺ کي خبر پئي ته حضرت علي رضه ٽيپهريءَ جي نماز نه پڙهي سگهيا آهن. تڏهن پاڻ سڳورن ﷺ دعا گهري ”اي الله! علي رضه تنهنجي اطاعت ۽ منهنجي اطاعت ۾ مشغول هو، ان لاءِ سج کي واپس ڪر ۽ پوءِ ان کي لاه.“ انهيءَ دعا گهرڻ کان بعد سج واپس ٽيپهريءَ تي اچي ويو ۽ حضرت علي رضه جن ٽيپهريءَ جي نماز پڙهي. انهيءَ مٿين حديث کي علامه طحاوي ۽ قاضي عياض شفا ۾ لکيو آهي ۽ شيخ الاسلام ابوذر انهيءَ جي تصديق ڪئي آهي.....

2. حضرت علي رضه سائين جن جي ٻي ڪرامت لاءِ هيءَ روايت ٿيل آهي ته مجلس ۾ ويٺلن منجهان هڪ شخص بيهي چيو ته ”هي جيڪي ڪجهه حضرت علي رضه ڳالهائي ٿو، اهو ڪوڙ آهي.“ حضرت علي رضه چيو: ”تون مون کي ڪوڙو ٿو چوين. آئون ان ڪري توکي بدعا ٿو ڏيان ته تون اندو ٿيندين.“ انهيءَ کانپوءِ اهو شخص مجلس منجهان اٿيو ۽ اندو ٿي پيو.

3. حضرت علي رضه سائين جن جي وقت ۾ ٻه شخص صبح جو ماني کائي رهيا هئا، هنن منجهان هڪ وٽ پنج مانيون ۽ ٻئي وٽ ٽي مانيون هيون. هڪ شخص اتان لانگهائو ٿيو ته ان کي به انهن ٻنهي شخصن پاڻ سان گڏ ماني کائڻ تي ويهاريو ۽ انهن ٽنهي اٺن ماني کي گڏجي کاڌو. ماني کائڻ کان

بعد ٽئين شخص انهن کي ماني کائڻ جي بدلي اٺ درهم ڏنا ۽ هليو ويو. ان جي وڃڻ کان پوءِ انهن ٻنهي شخصن جي وچ ۾ جهڳڙو ٿي پيو. پنجن مانين واري ٽن مانين واري کي چيو ته ”منهنجي حصي ۾ پنج درهم ٿين ٿا ۽ توکي ٽي درهم ملڻ گهرجن.“ ٽن مانين واري چيو ته ”مونکي چار درهم ملڻ گهرجن.“ بهرحال هر ڪو پنهنجي ڳالهه تي ڳنڍ ٻڌي بيٺو. اهو فيصلو حضرت علي رضه سائين وٽ ڪڍي ويا. حضرت علي رضه سائين جن ٻنهي جون ڳالهيون ٻڌي ٽن مانين واري کي چيو: ”تنهنجو دوست جيڪي ڪجهه توکي ڏئي ٿو، تون ان کي قبول ڪر.“ ان چيو: ”مان اهو ئي وٺندس، جيڪو فيصلو ۾ حق ڏنو ويندو.“ اهو ٻڌي حضرت علي رضه فرمايو: ”تنهنجو حق صرف هڪ درهم آهي.“ انهيءَ شخص پڇيو ته ”ڪيئن؟“ حضرت علي رضه ورائيو: ”توهان ٽي شخص هيو ۽ اوهان اٺ مانيون کاڌيون. خبر نه آهي ته ڪنهن گهڻي ماني کاڌي ۽ ڪنهن ٿوري ماني کاڌي. اهڙيءَ طرح سراسري ڪري هڪ ماني کي ٽن حصن ۾ ورهايو وڃي ته اٺن مانين جا چوويهه حصا بيهندا. تنهي منجهان هر هڪ ماڻهو اٺ، اٺ حصا کاڌا. اهڙيءَ طرح پنجن مانين واري جا پندرهن حصا بيهندا ۽ انهيءَ اٺ حصا کاڌا ته سندس ست حصا باقي بچندا ۽ تون ٽن مانين وارو آهين، تنهنجا نو حصا بيهندا. جڏهن نون حصن منجهان اٺ حصا تون کائي وٺين، ته پوءِ هڪ حصو وڃي بيهندو. تنهنڪري انهيءَ ٽئين شخص کي پنجن مانين واري جا ست مليا ۽ تنهنجو هڪ حصو مليو. هاڻي اهو ٽيون شخص توهان کي اٺ درهم ڏئي ويو. انهيءَ ڪري ست درهم ستن حصن واري جا (يعني: پنجن مانين واري جا) ۽ هڪ درهم هڪ حصي مانيءَ واري جو (يعني: تنهنجو) ٿيندو.“

احوال حضرت بي بي فاطمة الزهري رضه

بي بي صاحبہ رضه جو نالو فاطمه هو، انهيءَ ڪري ته الله تعاليٰ انهيءَ ڪي، انهيءَ جي اولاد ڪي ۽ انهيءَ سان محبت رکڻ وارن کي جهنم جي باهه کان ڇڏايو آهي. جيئن اڳ ۾ اچي چڪو آهي. نورانيت ۽ تازگيءَ جي ڪري سندن لقب ”زهري“ آهي ۽ سندن لقب ”بتول“ پڻ آهي، انهيءَ ڪري انهيءَ وقت جي عورتن کان پاڻ دين، شرف، حسب ۽ نسب جي سبب مٿاهين درجي واريون آهن. پاڻ دنيا کان لاتعلق ٿي الله تعاليٰ جي طرف لاڙور ڪنديون هيون.

سندن ڪنيت ام ايها يعني پنهنجي پيءُ جي امڙ جون ٻه معنائون آهن. هڪ ته حضرت محمد مصطفيٰ ﷺ جن تعظيم سبب ڪين امان ڪري سڏيندا هئا يا انهيءَ ڪري ته حضرت محمد مصطفيٰ ﷺ جن جي ڏاڏيءَ جو نالو فاطمه بنت عمر هو. اهڙيءَ طرح جڏهن ڏاڏيءَ جي نالي تي ان جو نالو پيو ته ان لحاظ کان اها حضور اڪرم ﷺ جن جي والد جي ماءُ بنجي وئي.

حضرت فاطمة الزهري رضه بهشت جي سڀني عورتن جي سردار آهي. حضرت بي بي فاطمة الزهري رضه ۽ بي بي مريم رضه جي متعلق علمائن جو اختلاف آهي ته انهن ٻنهي منجهان ڪير افضل آهي؟ علامه قرطبي ٽن دليلن جي بنياد تي بي بي مريم رضه جي افضل هجڻ جو قائل آهي.

1. بي بي مريم رضه جي نبوت ۾ اختلاف آهي.

2. حديث شريف جون ڪجهه روايتن جو مقصد هي ورتو وڃي ته حضرت بي

بي فاطمة الزهري رضه، بي بي مريم رضه کانسواءِ جنت جي عورتن جي سردار آهي.

3. هي ته قرآن شريف ۾ حضرت بي بي مريم رضه جي شان ۾ هي الفاظ

نازل ٿيا آهن:

واصفافڪ علي نساء العالمين

”۽ اسان توکي جهانن جي عورتن تي چونڊيو يعني توکي دنيا جي عورتن تي فوقيت ڏني سون.“

عالمين جي اڪثريت جو اهو خيال آهي ته حضرت فاطمة الزهري رضه حضرت بي بي مريم رضه کان افضل آهي، ڇاڪاڻ ته افضل المخلوقات محمد مصطفيٰ ﷺ جو جزو آهي ۽ حقيقت اها آهي ته حضرت مريم رضه نبي نه هئي، ليڪن ان جي نبي نه هجڻ تي اجماع نقل ڪيو. باقي قرآن پاڪ جي آيت سڳوريءَ جو مطلب حارث بن ابي اسامه پنهنجي مسند ۾ لکيو آهي ته،

حضرت محمد ﷺ جن فرمایو ته ”مریم پنهنجي دور جي عورتن منجهان افضل هئي ۽ فاطمة پنهنجي دور جي عورتن کان افضل آهي.“
اهڙيءَ طرح ترمذيءَ، حضرت علي رضه کان راويت ڪئي آهي ته بس انهن ٻنهي حديثن کان آيت جي تفسير جي ڄاڻ ٿي ٿي ته آيت ۾ عالمن مان مراد حضرت مریم رضه جو وقت آهي. سڀ زمانا ۽ جهان مراد نه آهي ۽ اها به خبر آهي ته هيءَ امت سڀني امتن کان افضل آهي. ڇاڪاڻ ته الله تعاليٰ جو فرمان آهي:

کنتم خير امته اخرجت الناس

ترجمو: اوهين بهترين امت آهيو ماڻهن جي نفعي لاءِ موڪليا ويا آهيو.
ان منجهان حضرت بي بي فاطمة الزهري رضه جي فضيلت ظاهر ٿي آهي. محدثن جي اڪثريت به ان ڳالهه تي اتفاق ڪري ٿي ته حضرت بي بي فاطمة الزهري رضه جي فضيلت حضرت بي بي مریم رحه کان وڌيڪ آهي. جيئن ته زڪشي، خيفري، مقرزي ۽ امام سيوطي رحه وغيره.
ڪجهه عالمن جو ان ڳالهه تي اختلاف آهي ته هن امت جي عورتن منجهان ڪير افضل آهي؟ ڪجهه علماء حضرت بي بي فاطمة الزهري رضه کي افضل چون ٿا، ڪجهه حضرت بي بي خديجة الكبرى رضه کي ۽ ڪجهه وري حضرت بي بي عائشه رضه کي افضل سڏين ٿا.

عالمن جي اڪثريت ان ڳالهه تي اتفاق ڪري ٿي ته حضرت بي بي فاطمة الزهري رضه سڀني کان وڌيڪ شان ۽ فضيلت واري آهي، ان کانپوءِ حضرت بي بي خديجة الكبرى رضه ۽ پوءِ حضرت بي بي عائشه رضه.
حضرت بي بي فاطمة الزهري رضه جو نڪاح حضرت علي رضه سان الله تعاليٰ جي وحيءَ جي حڪم سان ٿيو هو ۽ صحيح قول هي آهي ته انهن جي وچ ۾ نڪاح مديني منوره ڏانهن هجرت ڪرڻ کان بعد ٻئي سال ٿيو. مهينو محرم يا صفر يا رجب يا رمضان هو. اهي چار قول مشهور آهن. ان کان بعد سند وارو قول هي آهي ته صفر جي ٻئي ڏهاڪي ۾ سندن نڪاح ٿيو هو. انهيءَ وقت بي بي فاطمة الزهري رضه جي عمر 19 سال ۽ ڪجهه مهينا هئي.

هڪ روايت ضعيف هيءَ به آهي ته حضرت علي رضه ساڻن جن جي عمر ان وقت چوويهه سال ۽ ڪجهه مهينا هئي.

احوال حضرت امام حسن رضہ

پاڻ سيد ڪريم، حليم، بي انتها سخي، باوقار، صاحب حياءِ، همدرد ۽ دنيا کان منهن موڙيندڙ ۽ آخرت جي طرف راغب ٿيندڙ هو. حضرت محمد مصطفيٰ ﷺ جن سندن نالو حسن رضہ رکيو. ان کانپوءِ حضرت علي رضہ سائين جن سندن نالو حرب رکيو. بس محبوب خدا ﷺ جن فرمايو ته ”هن جو نالو حسن رضہ آهي.“ اهڙيءَ طرح ان کانپوءِ ٻئي اچڻ واري فرزند جونالو پاڻ سڳورن ﷺ جن حسين رضہ رکيو ۽ اهڙي طرح اهي ٻئي نالا حسن رضہ ۽ حسين رضہ ان کان اڳ ۾ پهريائين ڪنهن جا به نالا نه هئا.

حضرت محمد مصطفيٰ ﷺ جن سندس ڄمڻ کانپوءِ ستين ڏينهن عقيقو فرمايو ۽ انهيءَ تي ٻن رڌن کي ذبح ڪيو ۽ انهيءَ منجهان دائيءَ کي هڪ ران ۽ هڪ دينار ڏنائون ۽ حضرت امام حسن رضہ جي وارن کي ڪوڙايائون ۽ مٿي جي وارن جي عيوض وارن جي وزن جيتري چانديءَ جو صدقو ڪيائون ۽ انهيءَ جو طهر ڪرايائون. اهي سڀ ڳالهيون پاڻ سڳورن ﷺ جن جون حضرت امام حسن رضہ سان محبت جون نشانيون هيون. حضرت امام حسن رضہ جن پاڻ ڪريم ﷺ جن سان گڏ ساڍا ست سال گذاريو. حضرت امام حسن رضہ ويهه حج پيادل ڪيا ۽ رستي ۾ ڪٿي به سوار نه ٿيا، جيتوڻيڪ سواري به ساڻ هئي، جڏهن کين چيو وڃي پيو ته ”توهان ڇو سوار نه ٿا ٿيو، توڙي جو ڪيتريون ئي سواريون موجود آهن.“ اهو ٻڌي پاڻ اهو جواب ڏيندا هئا ته ”مون کي پنهنجي پروردگار کان شرم اچي ٿو ته منهنجي ان سان ملاقات ان حالت ۾ ٿئي ته ان جي گهر جي طرف پيادل نه وڃان.“ حضرت امام حسن رضہ جن هر ماڻهوءَ سان محبت ۽ اخلاق سان پيش ايندا هئا. هڪ قصو مشهور آهي ته سندن نوڪر گرم ڪير سندن مجلس ۾ ڪٽي آيو، هن جو پير ترڪي ويو، پيالو ڀڄي پيو ۽ گرم ڪير حضرت امام حسن رضہ جي منهن مٿان هارجي پيو. پاڻ نوڪر کي ادب سيکارڻ واري نظر سان ڏٺائون. اهو ڏسي نوڪر جي زبان تي هي الفاظ جاري ٿي ويا. والڪاظمين الغيظ. يعني ۽ ڪاوڙ کي ڪاٽڻ وارا، حضرت امام حسن رضہ ڪظمت غيظي يعني مان ڪاوڙ کي ڪاٽي ڇڏيو. تنهن کان پوءِ ٻانهي چيو ”والعافين عن الناس:“

۽ ماڻهن کي معاف ڪرڻ وارا: امام حسن رضه فرمايو ”قد عفوت عنك“ يعني ”تحقيق مان توکي معاف ڪري ڇڏيو.“ تنهن کان پوءِ ان ٻانهي چيو ”والله يحب المحسنين“ يعني الله تعاليٰ احسان ڪرڻ وارن کي دوست رکندو آهي. حضرت امام حسن رضه اهو ٻڌي فرمايو ته ”مان توکي الله تعاليٰ جي لاءِ آزاد ڪيو.“

حضرت امام حسن رضه وڏو سخي هو. هڪ روايت آهي ته پاڻ پنهنجي عمر ۾ ٻه دفعا سڄو مال غريبن کي ڏيئي ڇڏيائون ۽ ٽي دفعا پنهنجو اڌ مال مسڪينن ۾ ورهائي ڇڏيائون. سندن اها عادت هئي ته هڪ جتي الله جي راه ۾ رکندا هئا ۽ هڪ پاڻ وٽ رکندا هئا.

حضرت امام حسن رضه جي سخاوت جو هڪ واقعو آهي، جيڪو هڪ سائل کان ٻڌو ويو آهي ته هو پنهنجي رب پاڪ کان ڏهه هزار درهم گهري رهيو هو. حضرت امام حسن رضه پنهنجي مال منجهان انکي ڏهه هزار درهم ڏنا. هڪ روايت آهي ته هڪ سائل امام حسن رضه وٽ پنهنجيءَ حالت کي ظاهر ڪرڻ لڳو ته غربت کان اڳ ۾ هي هڪ وڏو مالدار هو ۽ هن دولت جي زوال ٿيڻ جو قصو ٻڌايو. حضرت امام حسن رضه فرمايو ته ”اي سائل! تون الله تعاليٰ جو نالو وٺندورهُ مون تي تنهنجو وڏو حق آهي. الله تعاليٰ جي مقابلي ۾ مال تمام گهٽ حيثيت رکي ٿو. جنهن حق جو تون اميدوار آهين، ان جي ادائگي کان منهنجو هٿ عاجز آهي. منهنجي ملڪيت ۾ ايترو مال نه آهي، جو تنهنجي حق کي پورو ڪري سگهي. جيڪڏهن تون منهنجي فيصلي تي راضي رهين ته توکي ان فيصلي مطابق رقم ڏيان.“ تڏهن سائل چيو ته ”اي رسول الله ﷺ جا فرزند! مان ان کي قبول ڪندس، جيڪي ڪجهه تون ڏيندين ۽ اُن تي شڪريو به ادا ڪندس ۽ جيڪڏهن نه ڏيندين ته ان تي به راضي رهندس.“ اهو ٻڌي حضرت امام حسن رضه پنهنجي وڪيل کي گهرايو ۽ ان سان حساب ڪيائون ۽ فرمايائون ته ”حساب کان وڌيڪ جيڪا رقم بچي ٿي ان کي حاضر ڪر.“ وڪيل ان رقم کي حاضر ڪيو. جيڪا پنجاهه هزار درهم هئي. تنهن کان پوءِ وڪيل کي فرمايائون ”اهي پنج سو دينار ڪيڏانهن ويا. جيڪي تو وٽ الڳ رکيل هئا.“ انهيءَ تي وڪيل چيو ته ”اهي به مون وٽ

محفوظ پیل آھن“ پاڻ فرمایائون ته ”ان رقم کي به مون وٽ کڻي اچ“ ان وکیل انهن دینارن کي به حاضر کیو. حضرت امام حسن رضه فرمایو ته ”اهي ٻئي رقمون پنج سو دینار ۽ پنجاه هزار درهم مون کي ڏي.“ ان کان پوءِ سائل کي ڏيئي معذرت کيائين ته هي ٿوري رقم آهي ۽ ان تي ئي راضي ره.

هڪ ٻي به روايت آهي ته هڪ ڪراڙيءَ عورت حضرت امام حسن رضه، حضرت امام حسين رضه ۽ حضرت عبدالله بن جعفر طيار رضه جي دعوت کڻي. جڏهن دعوت کان فارغ ٿيا ته امام حسن رضه انهيءَ ڪراڙيءَ کي هڪ هزار درهم ڏنا ۽ حضرت امام حسين رضه به انهيءَ کي هڪ هزار درهم ڏنا ۽ حضرت عبدالله بن جعفر رضه انهيءَ کي ٻه هزار درهم ۽ ٻه هزار دینار ڏنا. حضرت امام حسن رضه کي امير معاويه رضه خلافت ڇڏڻ جي ڪري هر سال هڪ لک درهم عطیي طور ڏيندو هو.....

احوال حضرت امام حسين رضه

سندن اسم گرامي حسين رضه آهي. ڪنيت ابو عبدالله ۽ لقب ذڪي آهي. جڏهن سندن ولادت ٿي ته رسول خدا ﷺ جن فرمايو ته ”هن جو نالو حسين رضه آهي.“ ان کان اڳ هن جي والد حضرت علي رضه سائين هن جو نالو حرب رکيو هو.

چيو وڃي ٿو ته هن جي ولادت ٿي ته سرور ڪائنات ﷺ جن ان کي پاڻ وٽ گهرايائون ۽ ان جي ساڄي ڪن ۾ آذان ۽ کاٻي ڪن ۾ تڪبير فرمايائون ۽ ان جي توضيح ڪ به فرمايائون، يعني پاڻ سونهارن ﷺ جن ڪارڪ کي چٻاڙي ان جي تارون ۾ لڳائي ۽ پنهنجي لب مبارڪ کي ان جي وات مبارڪ ۾ داخل ڪيو ۽ ان جي منهن تي چمي مبارڪ ڏنائون ۽ ست ڏينهن گذري ويا ته پوءِ ان جي عقيقي لاءِ ٻه ڇيلا ذبح ڪيائون ۽ ان جي مٿي جي وارن کي ڪوڙايائون ۽ وارن جي وزن جيتري چانديءَ جو صدقو فرمايائون ۽ ان جو ختنو فرمايائون.

حضرت امام حسين رضه جا مهاندا هو بهو حضرت محمد مصطفيٰ ﷺ جن جهڙا هئا.

حضرت امام حسين رضه جن ڇهه سال ۽ پنج مهينا پاڻ ڪريم ﷺ جن سان گڏ گذاريا. انهيءَ ڪري علمائن جو چوڻ آهي ته حضرت امام حسن رضه ۽ حضرت امام حسين رضه ٻئي اصحابن سڳورن ۾ شامل آهن، ڇاڪاڻ اڪثر محدثن جو ان تي اتفاق آهي ته جنهن رسول اڪرم ﷺ جن کي انهيءَ حالت ۾ ڏٺو ته انهيءَ جي عمر پنج سال هئي ته اهو اصحابن ۾ شمار ٿئي ٿو. باقي ان کان گهٽ عمر واري لاءِ علمائن ۾ اختلاف آهي.

حضرت محمد مصطفيٰ ﷺ جن حضرت امام حسين رضه جن کي پيارو رکندا هئا. جيئن ته ڪتاب جي اڳين صفحن ۾ ان جو بيان اچي چڪو آهي ۽ رسول اڪرم ﷺ جن رحلت فرمائڻ تائين ان کان راضي هئا ۽ حضرت ابوبڪر رضه، حضرت عمر رضه ۽ حضرت عثمان رضه، سڀ امام حسين رضه جي بي حد تعظيم ۽ عزت ڪندا هئا. هي پنهنجي والد حضرت علي رضه سائين جن سان جنگ جمل، جنگ صفين ۽ جنگ نهروان وغيره ۾ شامل هو ۽

اللہ تعالیٰ جي عابدن ۾ سندس شمار آهي. سندن عبادت جو اندازو ان مان لڳائي سگهجي ٿو ته پاڻ پيرين پيادل پنجهيه حج ڪيائون ۽ ڪنهن هڪ به حج ۾ پاڻ سوار نه ٿيا هئا، حالانڪ ڪيتريون ئي سواريون سندن خدمت ۾ پيش ڪيون ويون هيون.

پاڻ سخي هئا. سندن سخاوت جو ڪجهه احوال حضرت امام حسن رضه جي احوال ۾ گذري چڪو آهي. پاڻ ماڻهن سان نرم طريقي سان گفتگو ڪندا هئا.

هڪ روايت ۾ آهي ته هڪ ڏينهن امام حسن رضه ۽ امام حسين رضه هڪ ريگستان جي طرف نڪتا. هنن ٻنهي اتي هڪ پير مرد کي وضو ڪندي ڏٺو، جنهن کي وضو ڪرڻ نه پيو اچي. تڏهن حضرت امام حسن رضه ۽ حضرت امام حسين رضه ٻنهي پاڻ ۾ گفتگو ڪرڻ فرمايو ته ”هي شخص پوڙهو آهي ۽ وضو ڪرڻ نه ڄاڻي ٿو، اسين ان کي ڪهڙي طرح چئون ته تون وضو ڪرڻ نه ڄاڻين ٿو. متان ان چوڻ سان هو ناراض ٿي وڃي.“ تنهن کان پوءِ هنن ٻنهي اهو فيصلو ڪيو ته اسان ٻئي پائر وضو ڪريون ٿا ۽ پوءِ ان پوڙهي کي چيائون ”تون پير مرد ۽ داناءُ آهين، تون اسان ٻنهي کي وضو ڪرڻ سيکار.“ اهو ٻڌي ان پير مرد قبول ڪيو. هي ٻئي انهيءَ جي سامهون ويهي رهيا ۽ انهن وضو ڪرڻ شروع ڪيو ۽ ان کي چوڻ لڳا ته ”اي پير مرد! اسان جي وضو کي ڏسو ته اسان منجهان ڪير صحيح وضو ڪري ٿو.“ اهو چئي انهن ٻنهي پير مرد جي سامهون وضو ڪيو ۽ پير مرد انهن ٻنهي جو وضو ڏسي رهيو هو. جڏهن هي ٻئي وضو کان واپس ٿيا ته پير مرد چيو ته ”توهان ٻنهي چڱي طرح وضو ڪيو آهي، مگر مون ان کان اڳ وضو کي چڱي طرح نه سمجهيو هو ۽ هاڻي مان وضو ڪرڻ توهان کان سکي ورتو.“

حضر بي بي فاطمة الزهري رضه، حضرت امام حسن رضه ۽ حضرت امام حسين رضه جن جون فضيلتون ته بي شمار آهن، مگر هتي مختصر ڏنيون ويون آهن.

حضرت بي بي فاطمة الزهري رضه جي فضيلت بابت حديثون

حديث 1

صحيح بخاري ۽ صحيح مسلم حضرت بي بي فاطمة الزهري رضه کان روايت ڪئي آهي ته تحقيق حضرت محمد مصطفيٰ ﷺ مون کي فرمايو ته ”اي فاطمة رضه ڇا تون انهيءَ تي راضي نه آهين، ته تون سڀني عورتن جي سردار بڻج.“ هڪ ٻي روايت ۾ آهي ته ”تون ساري جهان جي عورتن جي سردار آهين.“ انهيءَ کي عمر بن حسين رضه روايت ڪيو آهي. هڪ ٻي روايت ۾ آهي ته پاڻ سڳورن ﷺ جن فرمايو ته ”تون بهشت جي عورتن جي سردار آهين.“ اهڙيءَ طرح روايت ڪئي امام بخاري پنهنجي ڪتاب ۾ حضرت خديجة الكبرى رضه کان امام احمد رحم پنهنجي مسند ۾ روايت سان بيان ڪيو آهي ته ”فاطمه رضه بهشت جي سڀني عورتن کان افضل آهي.“ اهڙيءَ طرح زرقانيءَ شرح مواهب اللدنيه ۾ به چيو آهي.

حديث 2

هڪ ٻي روايت آهي ته رسول اڪرم ﷺ جن فرمايو ته ”بيشڪ منهنجي هيءَ نياڻي حيض کان پاڪ آهي، ان جو نالو فاطمه رضه ان لاءِ رکيو ويو آهي ته انهيءَ قطع ڪيو آهي يعني الله تعاليٰ انهيءَ کي ۽ انهيءَ سان محبت ڪرڻ وارن کي دوزخ جي باهه کان آزاد ڪيو آهي.“ ٻي روايت ۾ آهي ته ”فاطمه ان لاءِ رکيو ويو آهي ته الله تعاليٰ انهيءَ کي ۽ انهيءَ جي رشتيدارن کي جهنم جي باهه کان آزاد ڪيو آهي.“

حديث 3

بزار، طبراني، ابو نعيم ۽ حاکم حضرت عبدالله بن مسعود رضه کان روايت ڪئي آهي ته رسول اڪرم ﷺ جن فرمايو ته ”بيشڪ فاطمه رضه پاڻ کي گناهن کان الڳ رکيو ۽ الله تعاليٰ ان تي ۽ ان جي رشتيدارن تي دوزخ جي باهه حرام ڪئي آهي.“

حديث 4

بخاري، ابويعلیٰ، ابن حبان، طبراني ۽ حاکم حضرت اسامه بن زيد

رضي الله تعالى عنه کان روایت ڪئي آهي ته رسول الله اڪرم ﷺ جن فرمایو ته ”فاطمه رضه بهشت جي عورتن جي سردار آهي.“

حدیث 5

امام بخاري، امام مسلم ۽ ٻين محدثن حضرت مسعود بن محزم رضه کان روایت ڪئي آهي ته بنو هاشم چاهين پيا ته علي رضه جو ڀيرو سان نڪاح ڪري ۽ اها ابوجهل جي نياڻي هئي. جو ڀيرو ايمان آندو هو ۽ اصحابن هئي. اها ڳالهه حضرت محمد مصطفيٰ ﷺ جن کي معلوم ٿي ته پاڻ سڳورن ﷺ جن خطبو پڙهيو ۽ انهيءَ خطبي ۾ ارشاد فرمايائون ته ”بيشڪ هشارم جي اولاد ان جي اجازت وٺن ٿا ته فاطمه رضه جي مٿان پنهنجي ڌيءَ جو نڪاح علي رضه سان ڪن. مان انهيءَ جي اجازت نه ڏيندس. ڇاڪاڻ ته فاطمه رضه منهنجي گوشت جو ٽڪر آهي، جيڪا شيءِ انهيءَ کي پریشان ڪندي، اها مون کي پریشان ڪندي، جيڪا ان جي تڪليف جو سبب بڻبي، اها شيءِ منهنجي تڪليف جو سبب بڻبي.“

حدیث 6

احمد، ترمذي ۽ حاکم حضرت عبدالله بن زبير رضه کان روایت ڪئي آهي ته رسول ڪريم ﷺ جن فرمایو ته ”فاطمه رضه منهنجي گوشت جو ٽڪر آهي، اها شيءِ منهنجي ايذاء جو سبب بڻبي، جيڪا انهيءَ لاءِ ايذاء بڻبي ۽ اها شيءِ مون کي ڪاوڙ ڏياريندي، جيڪا انهيءَ کي ڪاوڙ ڏياريندي.“

حدیث 7

طبراني حضرت ابوهريره رضه کان روایت ڪئي آهي ته رسول اڪرم ﷺ جن حضرت علي رضه کي فرمایو ته ”اي علي رضه! فاطمه رضه مون کي توکان وڌيڪ پياري آهي ۽ تون مون کي فاطمه رضه کان وڌيڪ عزيز آهين.“

حدیث 8

ابوبڪر غيلاني ڪتاب الغيلاتيان ۾ حضرت ابو ايوب رضه کان روایت ڪئي آهي ته رسول اڪرم ﷺ جن فرمایو ته ”قيامت جي ڏينهن آواز ڏيڻ وارو عرش جي هيٺان ماڻهن کي آواز جي ذريعي ٻڌائيندو ته توهان پنهنجي

ڪنڌن کي هيٺ ڪيو ۽ پنهنجن اکين کي بند ڪيو تان ته فاطمه رضه ستر هزارن حورن سميت ڪنوڻ وانگر لنگهي وڃي، بهشت ۾ داخل ٿئي.“

حديث 9

ام المومنين حضرت بي بي عائشه رضه کان روايت آهي ته رسول الله ﷺ جن فاطمه رضه کي فرمايو ته ”مون کي جبرائيل عليه السلام هيءَ خبر ڏني آهي ته مومنن جي عورتن منجهان ڪاٿي عورت اولاد جي فضيلت ۾ تو کان وڌيڪ نه آهي. بس توکي گهرجي ته مومنن جي عورتن کان ”صبر ۾ گهٽ نه ٿي.“

حديث 10

ابو دائود، ترمذي ۽ نسائي حضرت عائشه صديقه رضه کان روايت ڪئي آهي ته چيو انهيءَ ته ”مان حضرت محمد مصطفيٰ ﷺ جن کي گڏ هلڻ، اٿڻ، ويهڻ ۽ ڳالهائڻ ٻولهاڻڻ ۾ ڪنهن کي فاطمه رضه کان زياده هڪجهڙو نه ڏٺو. انهيءَ جي رفتار رسول الله ﷺ جن جي رفتار هئي ۽ فاطمه رضه جڏهن اٿڻ سڳورن ﷺ جن وٽ اچي بيهندي هئي ته پاڻ سونهارا ﷺ جن اٿي بيهندا هئا، ان جي مٿي تي چمي ڏيندا هئا ۽ ويهڻ لاءِ ان جي هيٺان چادر وڇائيندا هئا ۽ انهيءَ کي پنهنجي جاءِ تي ويهاريندا هئا ۽ جڏهن رسول اڪرم ﷺ جن فاطمه رضه جي گهر ويندا هئا ته اها به ساڻن اهوئي برتاءُ ڪندي هئي.“

حديث 11

ترمذي ۽ حاکم حضرت اسامه بن زيد رضه کان روايت ڪئي آهي ته رسول اڪرم ﷺ جن فرمايو ته ”منهنجي اهلبيت منجهان مون کي فاطمه رضه سان زياده محبت آهي.“

حديث 12

بزار پنهنجي مسند ۾ حضرت بي بي عائشه صديقه رضه کان روايت ڪئي آهي ته رسول الله ﷺ جن فرمايو ته ”فاطمه رضه منهنجي باقي نياڻين منجهان افضل آهي، ڇاڪاڻ ته انهيءَ کي منهنجي وصال جي ڪري

صدمو پھتو آهي.“

مٿينءَ حديث جو مطلب هي آهي ته حضرت محمد مصطفيٰ ﷺ جن جي لاڏاڻي وقت پاڻ سڳورن ﷺ جن جي پاڪ نياڻين ۽ اولاد منجهان حضرت بي بي فاطمة الزهري رضه کانسواءِ ڪوبه هن دنيا ۾ موجود نه هو. تنهن ڪري حضرت بي بي فاطمه رضه ان وڏي مصيبت ۾ صبر ڪرڻ جو شرف حاصل ڪيو.

حديث 13

امام احمد ۽ ابو عمر بن عبدالبر ثوبان رحمہ کان روايت ڪئي آهي ته جڏهن رسول اڪرم ﷺ جن حج ۽ عمري جي سفر لاءِ ٻاهر ويندا هئا ته پاڻ سڳورن ﷺ جن جو آخري ڪم فاطمه رضه کان موڪلائي هوندو هو ۽ سفر کان واپس ايندي پهريائين مسجد ۾ ٻه رڪعتون نماز پڙهندا هئا، پوءِ فاطمه رضه وٽ ايندا هئا ۽ ان کانپوءِ پنهنجن گهر وارين ڏانهن ويندا هئا.

حديث 14

طبراني ۽ ابن ابي عامر، حضرت علي رضه کان روايت ڪئي آهي ته حضرت محمد مصطفيٰ ﷺ جن فاطمه رضه کي فرمايو ته ”اي فاطمه رضه بيشڪ الله تعاليٰ تنهنجي ڪاوڙ ڪري ڪاوڙيل هوندو آهي، ۽ تنهنجيءَ رضا خاطر راضي هوندو آهي.“

حديث 15

ابن سعد رضه حضرت علي ڪرم الله وجهه کان روايت ڪئي آهي ته مون کي رسول الله ﷺ جن خبر ٻڌائي ته ”پهريائين جيڪو شخص جنت ۾ ويندو اهو مان، تون، فاطمه رضه، حسن رضه ۽ حسين رضه هوندو.“ تنهن کان پوءِ مون پڇيو ته ”يا رسول الله ﷺ مون سان محبت ڪرڻ وارا ڪڏهن داخل ٿيندا؟“ اهو ٻڌي پاڻ سڳورن ﷺ جن فرمايو: ”اهي تنهنجي پٺيان داخل ٿيندا.“

هڪ ٻيءَ روايت ۾ آهي ته ”منهنجي امت منجهان سڀ کان پهريائين جنت ۾ جيڪو پهريون شخص داخل ٿيندو، اهو ابوبڪر رضه هوندو.“ ۽ حضرت عمر فاروق رضه لاءِ به اهڙي حديث روايت ڪئي وئي آهي.....

اهل بيت سان محبت رکڻ وارن جو مطلب اهو آهي ته اهي ماڻهو جيڪي اهل بيت سان محبت رکن ٿا، اهي اصحابن سڳورن رضه سان به محبت رکن ٿا، اهي ئي ڪامياب آهن ۽ نه وري اهي ماڻهو جيڪي اهل بيت کي ته دوست رکندا آهن، ليڪن اصحابن سان دشمني رکندا آهن.

حديث 16

دارقطني پنهنجي ڪتاب ۾ حضرت علي رضه کان روايت ڪئي آهي ته مون کي رسول اڪرم ﷺ جن فرمايو ته ”اي علي رضه! مون کان پوءِ جلدي هڪ اهڙي جماعت پيدا ٿيندي، جنهن جو نالو رافضي رکيو ويندو، جيڪڏهن تون انهن کي ڏسين ته انهن کي قتل ڪجانءِ، ڇاڪاڻ ته اهي مشرڪ هوندا.“ مان پڇا ڪئي: ”يا رسول الله ﷺ انهن جي سڃاڻپ ڪهڙي آهي؟“ پاڻ سڳورن ﷺ فرمايو: ”انهن جي نشاني اها آهي ته، تنهنجي تعريف ۾ اهڙيون شيون شامل ڪندا، جيڪي تنهنجي اندر ۾ هونديون ۽ سلف صالحين جي مٿان لعنت ملامت ڪندا.“ هڪ ٻي روايت ۾ آهي ته حضرت ابوبڪر رضه ۽ حضرت عمر رضه کي گاريون ڏيندا.....“

حضرت امام حسن رضه ۽ حضرت امام حسين رضه جن بابت حديثون

حديث 1

بخاري ۽ مسلم حضرت براء بن عازب رضه کان روايت ڪئي آهي ته مان رسول اڪرم ﷺ جن کي انهيءَ حالت ۾ ڏٺو ته حسن بن علي رضه پاڻ سڳورن ﷺ جن جي ڪلهي مبارڪ تي سوار هو ۽ پاڻ سڳورا ﷺ فرمائي رهيا هئا ته ”اي الله! بيشڪ مان انهيءَ کي دوست رکان ٿو ۽ تون به انهيءَ کي دوست رک.“

حديث 2

امام بخاريءَ حضرت ابوبڪر رضه کان روايت ڪئي آهي ته هڪ ڏينهن رسول اڪرم ﷺ جن منبر تي انهيءَ حالت ۾ اتي بيٺا ته حضرت امام حسن رضه انهن سان گڏ هئا ۽ هڪ دفعو پاڻ سڳورا ﷺ اسان ماڻهن کي ڏسن پيا ۽ پيو دفعو امام حسن رضه جن کي ڏسن پيا ۽ فرمائڻ پيا: ”بيشڪ منهنجو پٽ سيد آهي ۽ اميد آهي ته ان سان الله تعاليٰ مسلمانن جي ٻن وڏين جماعتن جي وچ ۾ صلح ڪرائيندو.“

ان حديث ۾ رسول اڪرم ﷺ جن جي پيشنگوئي ٻڌائي وئي آهي ۽ تينهن سالن کان پوءِ هي واقعو اهڙيءَ طرح ظاهر ٿيو آهي ته جڏهن خلافت بابت حضرت امام حسن رضه ۽ امير معاويه رضه جي وچ ۾ جنگ لڳي ۽ حضرت امام حسن رضه جن ڏٺو ته جنگ ۾ مسلمانن جو قتل عام ٿيندو ته پاڻ امير معاويه رضه سان ٺاهه ڪيائون ۽ خلافت ان جي حوالي ڪيائون. اهو ٺاهه 25 ربيع الاول، هجرت جي ايڪيتاليهين سال ٿيو. اهڙيءَ طرح پاڻ سڳورن ﷺ جي پيشنگوئي پوري ٿي.

حديث 3

امام بخاري حضرت عبدالله بن عمر رضه کان روايت ڪئي آهي ته رسول اڪرم ﷺ جن حضرت امام حسن ۽ حضرت امام حسين رضه جي شان ۾ فرمايو: ”اهي ٻيئي دنيا ۾ منهنجي لاءِ خوشبوءِ آهن.“

حدیث 4

ترمذی ۽ حاکم، ابو سعید خدری رضہ کان روایت ڪئي آهي ته رسول اکرم ﷺ جن فرمایو ته ”حسن ۽ حسین رضہ پیئي جنت جي نوجوانن جا سردار آهن.“ انهيءَ حدیث کي سعید خدری رضہ کانسواءِ ٻين به ڪيترن اصحابن سڳورن روایت ڪيو آهي.

حدیث 5

ابن عساکر حضرت علي رضہ ۽ حضرت عبدالله بن عمر رضہ کان ۽ طبراني، قیرة ۽ مالک بن حویرث رضہ کان ۽ حاکم عبدالله بن مسعود رضہ کان روایت ڪئي آهي ته بیشک رسول اکرم ﷺ جن اهو فرمایو ته ”امام حسن رضہ ۽ امام حسین رضہ جنت جي نوجوانن جا سردار آهن ۽ انهن جو والد انهن کان افضل آهي.“

مٿين حدیث منجهان اهو واضح ٿيو ته حضرت علي رضہ جو شان حسن ۽ حسین رضہ کان مٿاهون آهي.

حدیث 6

امام احمد، ترمذی ۽ ٻين محدثن حذیفہ رضہ کان روایت ڪئي آهي ته رسول اکرم ﷺ جن مون کي فرمایو ته ”مون وٽ اڄ رات اهڙو ملائڪ نازل ٿيو، جيڪو انهيءَ رات کان پهريائين ڪڏهن زمين تي نازل نه ٿيو آهي ۽ انهيءَ اڄ رات پنهنجي رب پاڪ کان موڪل گهري ته اهو منهنجي زیارت لاءِ اچي ۽ مون تي سلام چوي. الله تعاليٰ انهيءَ کي اجازت ڏني، تڏهن انهيءَ اچي منهنجي زیارت ڪئي، مون تي سلام چيا ۽ مون کي خوشخبري ڏنائين ته بیشک حسن رضہ ۽ حسین رضہ پیئي جنت جي نوجوانن جا سردار آهن ۽ فاطمة رضہ جنت جي سيده آهي.“

حدیث 7

ترمذیءَ حضرت اسامہ بن زید رضہ کان روایت ڪئي آهي، جنهن چيو ته مان رسول اکرم ﷺ کي انهيءَ حالت ۾ ڏٺو ته حسن ۽ حسین رضہ پیئي پائر آيا هئا. اهو ڏسي پاڻ سڳورن ﷺ فرمایو: ”اهي پیئي منهنجا پٽ

آهن ۽ منهنجي نياڻيءَ جو اولاد آهن. اي الله! بيشڪ مان انهن ٻنهي کي دوست رکان ٿو، تون به انهن ٻنهي کي دوست رک ۽ انهن کي پڻ دوست رک، جيڪو انهن ٻنهي کي دوست رکي ٿو.“

حديث 8

ترمذي حضرت انس رضه کان روايت ڪئي آهي ته رسول اڪرم ﷺ جن کان پڇا ڪئي وئي ته ”اهل بيت منجهان توهان کي ڪير زياده پيارو آهي؟“ حضور جن فرمايو: حسن ۽ حسين. پاڻ سڳورن ﷺ جن بي بي فاطمة الزهري رضه کي فرمائيندا هئا، ته منهنجن ٻنهي پٽن کي مون وٽ وٺي اچ. جڏهن انهن کي آندو ويو ته پاڻ سڳورا ﷺ انهن کي سڻگهندا هئا ۽ انهن کي پنهنجي بدن مبارڪ سان لڳائيندا هئا.

حديث 9

حاکم حضرت عبدالله بن عباس رضه کان روايت آهي ته هڪ ڏينهن حضرت رسول اڪرم ﷺ جن حضرت حسن رضه جن کي پنهنجي ڪلهن مبارڪن تي ڪٽي اچي رهيا هئا، ته رستي ۾ پاڻ سڳورن ﷺ کي هڪ شخص مليو، جنهن چيو: ”اي ڇوڪرا! ڪهڙي نه سٺي سواري آهي، جنهن تي سوار ٿي تون وڃين ٿو؟“ اهو ٻڌي رسول اڪرم ﷺ جن فرمايو: ”ڏس سوار به ڪهڙو نه ڀلو آهي.“

ٻيءَ روايت ۾ آهي ته رستي ۾ جيڪو شخص مليو، اهو حضرت ابوبڪر صديق رضه هو ۽ رسول مقبول ﷺ جن جي ڪلهن مبارڪن تي ٻئي شهادا حضرت امام حسن رضه ۽ حضرت امام حسين رضه جن هئا. اهو ڏسي حضرت ابوبڪر صديق رضه چيو: ”اي ڇوڪرو! توهان جي سواري ڏاڍي سٺي آهي“ اهو ٻڌي پاڻ سڳورن ﷺ فرمايو: ”سوار به ته سٺا آهن.“

حديث 10

ابن سعد حضرت عبدالله بن زبير رضه کان روايت آهي ته حضرت محمد ﷺ جن کي اهل بيت منجهان امام حسن رضه ۽ امام حسين رضه سڀ کان وڌيڪ پيارا هئا. مان انهن کي ڏسندو هئس ته اهي اهڙيءَ حالت ۾

ايندا هئا ته رسول اڪرم ﷺ جن سجدي ۾ هوندا هئا ۽ اهي اچي پاڻ سڳورن ﷺ جن جي ڪنڌ مبارڪ يا پٺيءَ مبارڪ مٿان سوار ٿيندا هئا ۽ پاڻ سڳورا ﷺ جن کين ايستائين نه لاهيندا هئا، جيستائين پاڻ نه لهندا هئا. اهڙي قسم جي حديث ابو نعيم پنهنجي ڪتاب حليه ۾ حضرت ابوبڪر صديق رضه کان روايت ڪئي آهي. ٻي حديث ۾ آيل آهي ته حضرت جبرائيل عه آسمان کان نازل ٿيندو هو ۽ پنهنجا ٻه رسول اڪرم ﷺ جن جي مٿان رکندو هو ته جيئن حضور جن پنهنجو مٿو سجدي مان مٿي نه کڻن، ايستائين جو اهي رسول اڪرم ﷺ جن تي ويندو هوندا هئا.

حديث 11

ابو القاسم بغوي محمد بن عبدالرحمان ابي ليلى کان ۽ ان ڪجهه ٻين اصحابن کان روايت ڪئي آهي ته ”اسين رسول اڪرم ﷺ جن سان گڏ ويٺا هئاسين، ته حضرت امام حسين رضه آيو ۽ رسول اڪرم ﷺ جن جي پٺيءَ مبارڪ تي چڙهي ويٺو ۽ ڪڏهن وري پيٽ مبارڪ تي چڙهي ٿي ويٺو ۽ پوءِ وري رسول اڪرم ﷺ جن جي ڪپڙن تي پيشاب ڪيائين. اسان انهيءَ کي ڪڍڻ چاهيو ۽ اهو چيو ته ”توهان هي ڇا ڪري وڌو؟“ پيغمبر خدا ﷺ جن اهو ٻڌي فرمايو: ”انهيءَ کي ڪجهه نه چئو.“ تنهن کان پوءِ پاڻ سڳورن ﷺ جي پٺي ڳهرايو ۽ ڪپڙن جي مٿان وڌو ۽ اسان انهن ڪپڙن کي ڌوڻو.“

حديث 12

صحيح بخاري ۾ آيل آهي ته انس بن مالڪ رضه ۽ سعد بن عبدالله بن زبير رضه کان روايت آهي ته اهل بيت منجهان رسول اڪرم ﷺ جن سان حضرت امام حسن رضه جن جا مهاڻا وڌيڪ لڳندا هئا.

ٻيءَ روايت ۾ آهي ته حضرت امام حسين رضه جن پاڻ سڳورن ﷺ جن سان مشابھت رکندا هئا ۽ انهيءَ کان سواءِ هڪ ٽين روايت حضرت علي ڪرم الله وجهه جن کان آهي ته جنهن کي ترمذي ۾ آندو ويو آهي ته، حضرت امام حسن رضه، پاڻ سڳورن ﷺ جن جي بدن جي مٿين حصي سان وڌيڪ مشابھت رکندا هئا. جيئن، مٿو ۽ منهن مبارڪ، نڪ، سينو ۽ ٻانهون مبارڪ وغيره ۽ حضرت امام حسين رضه جن جا مهاڻا بدن جي هيٺين حصي سان گهڻي

مشابھت رکندا هئا. جيئن ته پنيون ۽ تنگون مبارڪ، پير ۽ پيرن جون آڱريون مبارڪ وغيره.

حديث 13

ابن سعد ابي سلمه بن عبدالرحمان کان روايت ڪئي آهي ته رسول اڪرم ﷺ جن حضرت امام حسن رضه لاءِ زبان مبارڪ ٻاهر ڪڍندا هئا ۽ جڏهن امام حسن رضه زبان مبارڪ جي ڳاڙهاڻ کي ڏسندا هئا ته ان جي طرف ڌيان ڏيندا هئا.

حديث 14

حاکم زهير بن ارقم رضه کان روايت آهي ته هڪ ڏينهن حضرت امام حسن رضه جن منبر تي اٿي بيٺا ۽ خطبو ڏيڻ لڳا ته اصحابن سڳورن منجهان هڪ شخص، حضرت امام حسن رضه جن جي خطبي کان وائي ٿيڻ کان پوءِ اٿي بيٺو ۽ چيائين ”بيشڪ مان شاهدي ڏيان ٿو ته مان پيغمبر خدا ﷺ جن کي انهيءَ حالت ۾ ڏٺو ته امام حسن رضه جن کي پنهنجي جهوريءَ ۾ ويهاريو هئائون ۽ چئي رهيا هئا ته جيڪو مون کي دوست رکي ٿو ته اهو هن کي به دوست رکي ۽ اهو پيغام انهن تائين پهچائي، جيڪي ان مجلس ۾ نه آهن.“ انهيءَ اصحابي چيو: ”جيڪڏهن مان امام حسن رضه بابت پيغمبر خدا ﷺ جن جي انهيءَ ڪرامت ۽ تعظيم کي نه ڏسان ها ته انهيءَ جو ڪنهن سان ذڪر نه ڪيان ها.“

حديث 15

امام بخاري ۽ امام مسلم حضرت ابوهريره رضه کان روايت ڪئي آهي ته حضرت محمد مصطفيٰ ﷺ جن حضرت امام حسن رضه جي شان ۾ فرمايو: ”اي الله! بيشڪ مان انهيءَ کي دوست رکان ٿو، بس تون انهيءَ کي دوست رک ۽ انهيءَ کي به دوست رک، جيڪو انهيءَ کي دوست رکي.“ حضرت ابوهريره رضه جو چوڻ آهي ته ”مان جڏهن اها حديث رسول اڪرم ﷺ جن کان ٻڌي ته ان کان پوءِ منهنجي لاءِ امام حسن رضه کانسواءِ ڪوبه وڌيڪ دوست نه بڻيو.“

حديث 16

امام بخاري ۽ امام مسلم حضرت ابوهريره رضه کان روايت ڪئي آهي ته مان حضرت نبي اڪرم ﷺ جن سان گڏ ٻاهر آيس ۽ پاڻ سڳورا ﷺ

فضائل اہلبیت

يهود قينقاع جي بازار ۾ آيا ۽ اهي يهودي مديني منوره ۾ رهندا هئا ۽ ان کانپوء پاڻ سڳورا ﷺ حضرت فاطمة رضه جي گهر ڏانهن موٽيا ۽ پڇا ڪيائون: ”هتي ڇوڪرو آهي، يعني امام حسن رضه.“

معلوم ٿيو ته حضرت بي بي فاطمة الزهري رضه امام حسن رضه کي غسل ڏيئي رهي هئي، جڏهن غسل کان واندئي ٿي ته حضرت امام حسن رضه کي ڪپڙا پهرايائين ته امام حسن رضه پاڻ سڳورن ﷺ جن سان پاڪر پائي مليا. تڏهن حضرت محمد مصطفيٰ ﷺ جن فرمايو ته ”اي الله! بيشڪ مان هن کي دوست رکان ٿو ۽ تون به کيس دوست رک ۽ ان کي به دوست رک، جيڪو هن کي دوست رکي ٿو.“

حديث 17

حافظ سلفي، حضرت ابوهريره رضه کان روايت ڪئي آهي ته حضرت ابوهريره رضه چيو ته ”مان جڏهن حضرت امام حسن رضه کي ڏسندو آهيان ته منهنجون ٻئي اکيون انهيءَ ڪري ڳوڙها وهائينديون آهن، ته هڪ ڏينهن پيغمبر خدا ﷺ جن مسجد ۾ ويٺا هئا، ۽ مون کي فرمايائون ته منهنجي پٽ حضرت حسن رضه کي مون وٽ وٺي آءُ، مان ان کي گهرايو، اهو ڊوڙندو اچي رهيو هو ۽ پاڻ سڳورن ﷺ جن جي هنج ۾ ويهي رهيو. رسول اڪرم ﷺ جن پنهنجا چپ مبارڪ انهيءَ جي چپن سان ملائي رهيا هئا ۽ فرمائي رهيا هئا: ”اي الله! تون انهيءَ کي دوست رک، جيڪو هن کي دوست رکي ٿو.“ اهڙي طرح ٽي دفعا اهي الفاظ ورجايائون.

حديث 18

امام احمد اهلبيت جي ساراهه ۾ ۽ ترمذي حضرت علي ڪرم الله وجهه کان روايت ڪئي آهي ته پيغمبر خدا ﷺ جن فرمايو ته ”جيڪو مون کي دوست رکي ٿو، اهو انهن ٻنهي يعني حضرت امام حسن رضه ۽ امام حسين کي به دوست رکندو ۽ انهن ٻنهي جي والد ۽ والده کي به دوست رکندو ۽ قيامت جي ڏينهن اهو مون سان گڏ هوندو.“

حديث 19

طبراني، حضرت فاطمه رضه کان روايت ڪئي آهي ته حضرت فاطمة

فضائل اہلبیت

الزهري رضه فرمايو ته ”مان حسن رضه ۽ حسين رضه کي رسول اکرم ﷺ جن ڏانهن سندن آخري مرض ۾ وٺي ويس ۽ مان چيو ته يا رسول الله ﷺ امام حسن رضه ۽ امام حسين رضه ٻيئي منهنجا پٽ آهن، انهن ٻنهي کي پنهنجن گڻن مان ڪنهن جو وارث بناءً“ اهو ٻڌي حضرت محمد ﷺ جن فرمايو: ”منهنجي هيبت ۽ سعادت امام حسن رضه لاءِ شجاعت ۽ سخاوت امام حسين رضه لاءِ آهي.“

حديث 20

ترمذي ۽ طبراني حضرت اسامه بن زيد رضه کان روايت ڪئي آهي ته سرور ڪونين ﷺ جن حسن ۽ حسين رضه جن جي شان ۾ فرمايو ته ”هي ٻيئي منهنجا پٽ آهن، ۽ منهنجي نياڻيءَ جو اولاد آهن. اي الله! مان انهن ٻنهي کي دوست رکندو آهيان ۽ تون به انهن ٻنهي کي دوست رک ۽ انهن کي به دوست رک، جيڪو ٻنهي کي دوست رکي ٿو.“

حديث 21

ابو دائود، مقدم بن معدي ڪرب کان روايت ڪئي آهي ته سرور ڪائنات ﷺ جن فرمايو: ”اهي ٻئي مون منجهان آهن، يعني حضرت حسن رضه ۽ حضرت حسين رضه.“

حديث 22

عساڪر، مقدم بن معدي ڪرب کان روايت ڪئي آهي ته رسول اکرم ﷺ جن فرمايو ته ”حسن رضه مون منجهان آهي ۽ حسين رضه علي رضه منجهان آهي.“

حديث 23

ترمذي ۽ ابن ماجه، ابويعلي بن مرة کان روايت ڪئي آهي ته حضور انور ﷺ جن فرمايو ته ”حسين رضه مون منجهان آهي ۽ مان حسين رضه منجهان آهيان، خدا تعاليٰ انهيءَ کي دوست رکندو آهي، جيڪو حسين رضه کي دوست رکندو آهي.“ پاڻ سڳورن ﷺ هي به فرمايو ته ”حسن رضه ۽ حسين رضه ٻه سبط آهن“ اسباط جو مطلب عظيم جماعت جو آهي.

حدیث 24

ترمذی انس رضہ کان روایت ڪئي آهي ته سرور ڪائنات ﷺ جن فرمایو ته ”اهلبیت منجهان مون کي سڀ کان پيارا حسن رضہ ۽ حسين رضہ آهن.“

حدیث 25

امام احمد، ابن ماجہ ۽ حاکم، حضرت ابوهريره رضہ کان روایت ڪئي آهي ته ”آقا ﷺ جن فرمایو ته ”جنهن حسن رضہ ۽ حسين رضہ کي دوست رکيو، بیشڪ انهيءَ مون کي دوست رکيو ۽ جنهن انهن ٻنهي کي دشمن رکيو، ان مون کي دشمن رکيو.“

حدیث 26

ابويعلي، حضرت جابر رضہ کان روایت ڪئي آهي ته حضرت محمد ﷺ جن فرمایو ته ”جيڪو هي پسند ڪري ته اهل جنت جي جوانن جي سردار ڏانهن نظر ڪري ته اهو امام حسن رضہ ڏانهن نظر ڪري.“
ابن حبان، ابن عساڪر، حضرت جابر بن عبدالله رضہ کان روایت ڪئي آهي ته حضرت محمد ﷺ جن ساڳيا اهي الفاظ چيا، جيڪي مٿي حسين جي شان ۾ چيائين.....

باب پنجون

حضرت علي رضه، فاطمه رضه، حسن رضه ۽ حسين رضه جو ذڪر ڄمڻ ۽ وفات جي تاريخ، حضرت علي رضه، حضرت فاطمه رضه، حضرت امام حسن رضه، حضرت امام حسين رضه بابت عمر جو بيان، قبرن جو هنڌ ۽ اولاد جو بيان

حضرت علي ڪرم الله وجهه جو ذڪر

حضرت علي رضه جن جي ولادت جمعي جي ڏينهن تاريخ 13 رجب المرجب حضرت محمد مصطفيٰ ﷺ جن جي عمر جي ٽيهين سال ٿي. اهڙيءَ طرح سان پاڻ سڳورن ﷺ جن جڏهن نبوت جو اعلان فرمايو ته انهيءَ وقت حضرت علي ڪرم الله وجهه جي عمر ڏهه سال هئي ۽ ٻارن ۾ سڀ کان پهريائين ايمان آندائون.

اهڙيءَ طرح سان زرقاني شرح مواهب لڌيه ۾ چيو آهي ته حضرت علي رضه جن جي شهادت هجرت جي چاليهين سال رمضان شريف جي مهيني ۾ ان حالت ۾ واقع ٿي ته پاڻ شهيد، مقتول ۽ مظلوم هئا. انهيءَ ۾ اختلاف آهي ته شهادت 17، 19، يا 21 رمضان المبارڪ تي ٿي. انهن چئن تاريخن منجهان 19 تاريخ صحيح سمجهي وڃي ٿي. انهيءَ ڪري ته علامه ابن ڪثير ڪتاب البدايه والنهايه ۾ واقدي کان نقل ڪيو آهي ته انهيءَ چيو ته 19 تاريخ جو قول اسان لاءِ صحيح ثابتي آهي ۽ اهو آخري قول آهي. سندن شهادت جو واقعو تفصيل سان وڏن ڪتابن ۾ ڄاڻايل آهي، مگر مختصر طور تي هتي پيش ڪيو ويو آهي.

سندن عمر معتبر قول مطابق 63 سال هئي. ابن ڪثير البدايه والنهايه ۾ لکيو آهي ته سندن عمر بابت مشهور ۽ صحيح قول مٿيون آهي، مگر ڪجهه عالمن ان کان به ڪجهه مٿي عمر لکي آهي. اسلام کان پهريائين ڏهه سال، ان کانپوءِ مڪي شريف ۾ رسول اڪرم ﷺ جن سان ڏهه سال، تنهن کانپوءِ

- مديني منوره ۾ پاڻ سڳورن ﷺ جن سان ڏهه سال، سندن خلافت جو وقت صحيح قول مطابق پنجن سالن کان ٿي مهينا گهٽ آهي.
- حضرت علي رضه جن جي قبر ڪٿي آهي، ان بابت پنج مختلف قول آهن.
1. سندن قبر مبارڪ دارلخلافه ڪوفي ۾ آهي، جتي سندن آخري زندگي ۽ خلافت جي دور ۾ رهائش هئي.
2. سندن قبر مبارڪ جامع مسجد ڪوفي جي پٺيان آهي.
3. سندن قبر مبارڪ نجف اشرف ۾ آهي، مشهور هي آهي ته حيره ۽ ڪوفي جي وچ تي سندن قبر مبارڪ آهي.
4. ڪوفي ۾ دفن کان پوءِ سندن پٽ حضرت امام حسن رضه سندن جسم مبارڪ کي ڪڍي ڪٿي ويو ۽ مديني شريف ۾ جنت البقيع جي اندر دفن ڪيائين. جتي حضرت عباس رضه جي قبر آهي.
5. ڪن جو چوڻ آهي ته سندن پٽ حضرت امام حسن رضه سندن جسم مبارڪ کي ڪوفي منجهان ڪڍيو ۽ مديني شريف ۾ دفن ڪرڻ لاءِ وڃي رهيو هو ته رستي ۾ اٺ غائب ٿي ويو ۽ پوءِ معلوم ٿي نه سگهيو ته اٺ جنازي سان گڏ ڪيڏانهن هليو ويو. ايران وارا چون ٿا ته حضرت علي رضه ابرهه ۾ آهي. انهن پنجن ئي قولن مان مشهور قول نجف اشرف وارو آهي، جيڪو ٽئين نمبر تي آهي.
- حضرت علي رضه سائين جن جو اولاد 21 پٽ ۽ 23 نياڻيون هيون ۽ پٽن منجهان مشهور 14 آهن. جن جا نالا ڪتابن ۾ ڄاڻايل آهن. حضرت علي ڪرم الله وجهه جي پٽن منجهان حضرت امام حسن رضه سڀني پٽن کان وڏو هو، پيو حضرت امام حسين رضه ۽ ٽيون محسن رضه جيڪو ننڍپڻ ۾ ئي لاڏاڻو ڪري ويو. اهي ٽيئي پٽ حضرت بي بي فاطمه الزهري رضه منجهان هئا. علامه زرقاني شرح مواهب لدنيه ۾ لکيو آهي ۽ حضرت امام احمد رضه پنهنجي مسند ۾ صحيح سند سان لکيو آهي ۽ روايت حضرت علي رضه کان ڪئي آهي ته جڏهن حسن رضه پيدا ٿيو ته ان جو نالو حرب رکيو ويو. تنهن کانپوءِ حضرت محمد ﷺ جن تشریف فرما ٿيا ۽ فرمايائون: ”منهنجي پٽ جو نالو ڇا رکيو ويو آهي؟“ مون چيو: ”ان جو نالو حرب رکيو ويو آهي.“ پاڻ سڳورن ﷺ جن فرمايو: ”ان کي حسن چؤ.“ پوءِ جڏهن وري حسين رضه پيدا ٿيو ته ان جو نالو به حرب رکيو ويو. تنهن کانپوءِ پاڻ سڳورا ﷺ آيا

تہ پڇا ڪيائون: ”ڇا نالو رکيو ويو آهي؟“ مون چيو: ”حرب نالو رکيو آهي.“ پاڻ سڳورن ﷺ جن فرمايو: ”ان جو نالو مون حسين رضه رکيو آهي.“ پوءِ جڏهن محسن پيدا ٿيو ته ان جو نالو به مون حرب رکيو، رسول اڪرم ﷺ جن آيا ۽ پڇا ڪيائون ته ”ڇا نالو رکيو ويو آهي.“ مون چيو: ”ان جو نالو به مون حرب رکيو آهي.“ پاڻ سڳورن ﷺ جن فرمايو: ”ان جو نالو مون محسن رکيو آهي.“ تنهن کان پوءِ فرمايائون: ”مان پنهنجن پٽن جو نالو حسن رضه، حسين رضه ۽ محسن رضه رکيو آهي.“ جهڙي طرح هارون عليه السلام پنهنجن پٽن جو نالو شير، شبير ۽ مبشر رکيو هو. زرقانيءَ جي راويت پوري ٿي. چوٿون پٽ محمد اڪبر جيڪو ابن الحنيفه جي نالي سان مشهور آهي. هن جي والده خوله بنت قيد بن صفر آهي، جيڪا بني حنيفه جي آزاد ٿيل ٻانهي هئي. تنهن ڪري ان جو پٽ محمد اڪبر ابن حنيفه جي نالي سان مشهور ٿيو. چيو وڃي ٿو ته خوله سنڌي عورت هئي، يعني سنڌ منجهان آئي هئي. پنجنون پٽ عبدالله اصغر هو ۽ ڇهون پٽ ابوبڪر هو. انهن ٻنهي جي والده ليليٰ معون نهشي هئي.

ستون پٽ اڪبر، اٺون، عثمان، نائون جعفر، ڏهون عبدالله اڪبر هو. انهن چئن جي والده ام النهي بنت حرام آهي، جيڪا بني ڪلاب قبيلي منجهان هئي. يارهون محمد اصغر ان جي والده ام ولد هئي ۽ اهي ڇهه ئي ڀائر يعني ابوبڪر، عباس، عثمان، جعفر، عبدالله اصغر ۽ محمد اصغر، حضرت امام حسين، رضه سان ڪربلا جي ميدان ۾ گڏ شهيد ٿيا.

ٻارهون پٽ يحيٰ، تيرهون عون انهن ٻنهي جي والده اسماء بنت عميس آهي. جيڪا بني تغلب قبيلي منجهان هئي ۽ اهل درن جي ٻين عورتن سان گڏ قيدي بنجي آئي هئي.

پندرهنون پٽ محمد اوسط ۽ ان جي والده امامه بنت ابي العاص هئي ۽ هيءُ امامه حضرت محمد ﷺ جن جي نياڻي حضرت بي بي زينب رضه جي نياڻي هئي، جنهن جو بيان اڳتي تفصيل سان ايندو.

سورهون عباس اصغر ۽ باقي پنجن صاحبزادن جو نالو معلوم نه آهي.

حضرت علي ڪرم الله وجهه جن جو نسل پنجن پٽن منجهان آهي.

حضرت امام حسن رضه، حضرت امام حسين رضه، محمد بن حنيفه رضه،

عمر اڪبر رضه ۽ عباس اڪبر رضه:

حضرت علي رضه جن جون نياڻيون

پهريون ام ڪلثوم ڪبري رضه ۽ زينب ڪبري رضه انهن ٻنهي جي والده حضرت بي بي فاطمه الزهري رضه آهي ۽ اهي ٻيئي حضرت امام حسن رضه ۽ حضرت امام حسين رضه جون سڳيون پيٽر آهن.

حضرت علي ڪرم الله وجهه ام ڪلثوم ڪبري رضه جو نڪاح حضرت عمر فاروق رضه سان انهيءَ وقت ڪيو، جڏهن هوءِ اڃا ننڍي هئي ۽ بلوغت کان پوءِ انهيءَ منجهان حضرت عمر فاروق رضه کي زيد نالي هڪ پٽ ۽ رقيه نالي هڪ ڌيءَ ڄائي. مگر انهيءَ منجهان ڪوبه اولاد سلامت نه رهيو. حضرت ام ڪلثوم رضه حضرت عمر فاروق رضه جي شهادت تائين، انهيءَ سان گڏ رهي ۽ انهيءَ کان پوءِ سندس پٽ زيد ۽ ام ڪلثوم رضه جي والده جي وفات هڪ ڏينهن واقع ٿي. علامه زرقاني شرح 'مواهب لدنيه' ۾ اهڙيءَ طرح بيان فرمايو آهي.

باقي حضرت زينب ڪبري رضه سان عبدالله بن جعفر رضه جو نڪاح ٿيو ۽ انهيءَ منجهان چار پٽ ۽ هڪ ڌيءَ پيدا ٿي. پتن جا نالا هي آهن:
1. علي، 2. عباس، 3. عون، 4. محمد ۽ ڌيءَ جو نالو ام ڪلثوم آهي.
حضرت زينب رضه جو ڪافي اولاد باقي رهيو آهي. انهيءَ لاءِ شرف ۽ فضيلت آهي. مگر انهن جي فضيلت ۽ شرف حضرت امام حسن رضه ۽ حضرت امام حسين رضه جي برابر نه آهي. حضرت زينب رضه ڪربلا جي واقعي ۾ حضرت امام حسين رضه سان گڏ هئي.

ٽين پيٽ رقيه رضه عمر اڪبر رضه جي سڳي پيٽ آهي، چوٿين ام الحسن، پنجين ام الڪبري، ڇهين نياڻي ام هاني، ستين ميمونا، اٺين ام الصغري، نائين زينب صغري، ڏهين ڪلثوم صغري، يارهين فاطمه، ٻارهين نياڻي امام، تيرهين خديجه، چوڏهين ام الڪرام، پندرهن ام الخير، سورهين ام سلمه، سترهين ام جعفر، ارڙهين جمانه، اڻويهين نعتيه، ويهين نعتيه، ايڪويهين جارث، ٻاويهين فاخته ۽ ٽيوهين امه الله.

اهي انهن جا نالا آهن، جيڪي علامه محب طبري 'رياض نضره' ۾ ۽ علامه عامري 'رياض مستطاب' ۾ ۽ حافظ ابن ڪثير 'البدايه و النهايه' ۾ ۽ ٻين عالمن به بيان ڪيا آهن.

مٿين تحقيقات منجهان واضح ٿئي ٿو ته حضرت بي بي فاطمة الزهري رضه منجهان حضرت علي ڪرم الله وجهه جن کي پنج ٻار هئا، جن منجهان ٽي پٽ امام حسن، رضه امام حسين رضه ۽ محسن رضه ۽ ٻه نياڻيون امر ڪلثوم رضه ۽ زينب ڪبري رضه هيون.

صاحب سيرت شاميه ليث بن سعد کان، جيڪو پنهنجي وقت جي محدثن جو امام هو، نقل ڪيو آهي ته حضرت علي رضه کي حضرت بي بي فاطمة الزهري رضه منجهان هڪ ٽين نياڻي به هئي، جنهن جو نالو رقيه هو.

مگر علامه نسابه محمد بن حسين مڪي شريف حسني پنهنجي رساله 'تحفة الطالب' ۾ ۽ خواجه محمد پارسا 'فضل الخطاب' ۾ چيو آهي ته 'رقيه' ۽ 'امر ڪلثوم' جن جو حضرت بي بي فاطمة الزهري رضه جي نياڻين ۾ شمار آهي، اها هڪ ئي آهي، يعني هڪ ئي شخصيت آهي جنهن جو نالو 'رقيه' ۽ 'امر ڪلثوم' آهي يعني 'رقيه' جي ڪنيت 'امر ڪلثوم' آهي.

حضرت بي بي فاطمة الزهريٰ رضه جو احوال

حضرت بي بي فاطمة الزهريٰ رضه جي پيدائش پاڻ سڳورن ﷺ جن جي عمر جي پنجويهين سال ۾ ٿي. اهو حضرت محمد ﷺ جن جي بعثت کان پنج سال اڳ جو وقت هو. علامه عامري رياض مستطاب ڪتاب ۾ چيو آهي ته اهو قول صحيح آهي. بس انهيءَ قول مطابق حضرت علي رضه جن جي عمر حضرت بي بي فاطمه رضه جن جي عمر کان پنج سال وڏي هئي ۽ حضرت فاطمه رضه وري حضرت بي بي عائشه رضه کان عمر ۾ وڏي هئي، ڇاڪاڻ ته حضرت عائشه صديقه رضه جي ولادت بعثت جي چوٿين سال ٿي. اهڙي طرح زرقانيءَ جي شرح 'مواهب لدينه' ۾ به ائين ئي ڄاڻايل آهي.

حضرت بي بي فاطمة رضه جي وفات، حضرت محمد مصطفيٰ ﷺ جن جي وفات کان پوءِ ڇهه مهينا پوءِ ٿي ۽ اها وفات اڱاري جي رات رمضان شريف جي مهيني ۾ ٽين تاريخ هجرت جي يارهين سال ۾ ٿي. اهڙيءَ طرح حضرت بي بي فاطمة الزهريٰ رضه جي عمر 28 سال ۽ 7 مهينا ٿئي ٿي ۽ مواهب لدينه ۾ ڄاڻايل آهي ته سندس عمر 29 سال هئي.

اهي مٿيان پيشي قول هڪٻئي جي ويجهو آهن، حضرت بي بي فاطمة الزهريٰ رضه حضرت محمد مصطفيٰ ﷺ جي سڀني نياڻين منجهان ننڍي هئي. حضرت بي بي فاطمة الزهريٰ رضه جي قبر بابت اختلاف آهي ان ۾ ٽي قول آهن.

1. سندن قبر مبارڪ 'جنت البقيع' ۾، حضرت عباس رضه جي مقبري ۾ آهي.
2. حضرت بي بي فاطمة الزهريٰ رضه جي قبر 'جنت البقيع' ۾ آهي ۽ ان جاءِ تي آهي، جنهن کي مسجد حضرت فاطمة رضه چيو وڃي ٿو ۽ ان جو نالو 'بيت الاحزان' يعني غمن جو گهر آهي.
3. حضرت بي بي فاطمة الزهريٰ رضه جي قبر مبارڪ سندس گهر ۾ آهي ۽ اهو گهر حضرت محمد مصطفيٰ ﷺ جن جي حجري شريف ۾ داخل ڪيو ويو آهي ۽ اهو ڪاٺ جي ٺهرايل محراب جي اندر آهي ۽ اهو محراب حجري شريف جي پٺيئي طرف آهي، يعني: ساڻي دروازي ڏانهن. علامه طرابلسي ۽ ابن ماجه پنهنجي مناڪب ۾ چيو آهي ته اهو ٽيون قول سڀني قولن ۾ پٿرو آهي.....

حضرت حسن بن علي رضه جو احوال

حضرت امام حسن رضه جن جي ولادت هجرت جي ٽين سال رمضان شريف جي پندرهنين تاريخ ۾ ٿي. پاڻ مظلوميت جي حالت ۾ شهادت جو جام پيئائون ۽ اها شهادت ان زهر سان ٿي، جيڪو يزيد بن معاويه امام حسن رضه جي زال ڏانهن موڪليو هو. جنهن جو نالو جعده بنت اشعث بن قيس هو. يزيد امام حسن رضه کي زهر ڏيڻ عيوض هڪ لک درهم به ڏنا هئا ۽ جعده سان اهو به طئي ٿيو هو ته جيڪڏهن هوءَ امام حسن رضه کي زهر ڏيندي ۽ حضرت امام حسن رضه جو لاڏاڻو ٿيندو ته پوءِ يزيد ان سان شادي ڪندو.

جعده اهو زهر امام حسن رضه کي ڏنو ۽ حضرت امام حسن رضه چاليهن ڏينهن تائين بيمار رهيو ۽ ان کان پوءِ شهادت جو جام پيئائون.

ان جي شهادت کان پوءِ جعده يزيد ڏانهن شادي جو پيغام موڪليو، ليڪن يزيد کيس جواب موڪليو ته ”مان توسان هرگز شادي نه ڪندس، جڏهن تون امام حسن رضه سان وفاداري نه ڪئي، ته پوءِ مون سان ڪهڙي وفاداري ڪنديءَ.“ حضرت امام حسن رضه جن جي وفات جمعي جي رات، پنجين تاريخ، ربيع الاول مهيني ۾ ٿي، اهو ئي قول صحيح آهي.

هڪ روايت ۾ آهي ته وفات محرم ۾ ٿي ۽ ٽين روايت آهي ته صفر مهيني جي 29 تاريخ وفات ٿي. اهڙي طرح سان وفات جي سال ۾ به اختلاف آهي ته اهو هجري سال 59 هو، يا 50 يا 51 سال هو. علامه ابن ڪثير ڪتاب ’البدايه والنهايه‘ ۾ چيو آهي ته وفات جو سال 49 مشهور آهي.

هڪ مشهور قول مطابق سندن عمر 45 سال 5 مهينا ۽ 20 ڏينهن هئي. سندن خلافت 6 مهينا ۽ 12 ڏينهن رهي. ان کانپوءِ خلافت تان دستبردار ٿيا ۽ امير معاويه رضه سان صلح ڪيائون.

سندن وفات مديني پاڪ ۾ ٿي ۽ قبر مبارڪ ’جنت البقيع‘ ۾ آهي. سندن قريب حضرت عباس رضه، حضرت زين العابدين رضه ۽ ان جي پراسان محمد باقر رضه ۽ امام جعفر صادق رضه جن دفن ٿيل آهن.

حضرت امام حسن رضه کي 23 پٽ ۽ اٺ نياڻيون هيون. سندن ٽي پٽ محمد اصغر، جعفر ۽ حمزو ننڍپڻ ۾ ئي وفات ڪري ويا هئا. چوٿون محمد،

جنهن جي ڪري سندن ڪنيت ابي محمد هئي. پنجون زيد، ڇهون حسن اڪبر يا مثنئي، ستون اسماعيل، اٺون يعقوب، نائون ابوبڪر، ڏهون عبدالله اڪبر، يارهون حسين اصغر، ٻارهون عبدالرحمان، تيرهون عمر عين، چوڏهون طلحه، پندرهنون عبدالرحمان اصغر، سورهون علي اڪبر، سترهون علي اصغر، ارڙهون عقييل، اوڻويهون، احمد، ويهون، عبدالله اصغر، ايڪيهون عمر، ٻاويهون قاسم، ٽيوويهون ابراهيم رضه آهن.

امام حسن جو نسل ٻن صاحزادن زيد ۽ حسن مثنئي منجهان آهي.....

باب چھون

حضرت محمد مصطفيٰ ﷺ جن جي حضرت بي بي فاطمة الزهري رضه کانسواءِ باقي اولاد بابت بيان هن طرح آهي.

حضور اڪرم ﷺ جن جو پٽائون اولاد

اهو ڄاڻڻ گهرجي ته نبي ڪريم ﷺ جن کي ٻه صاحبزادا هئا، جن بابت سڀني عالمن جو اتفاق آهي. هڪ صاحبزادي جونالو حضرت قاسم رضه ۽ ٻئي جونالو حضرت ابراهيم رضه هو. انهن ٻنهي پٽن کانسواءِ ٻين پٽن متعلق پنج ڳالهيون آهن.

هڪ ڳالهه هيءُ آهي ته پاڻ سڳورن ﷺ جن کي ٽي پٽ هئا، ٽين جو نالو حضرت عبدالله رضه هو. جنهن جي ولادت حضرت قاسم رضه ۽ حضرت ابراهيم رضه جي وچ ۾ ٿي هئي. انهن ٽنهي پٽن جا نالا عبدالله، طيب ۽ طاهر هئا. ٽن پٽن واري ڳالهه صحيح سمجهي وڃي ٿي، جيئن ته 'مواهب لدنيہ' ۾ لکيل آهي ۽ علام ابن عبدالبر به انهيءَ ڳالهه کي صحيح چيو آهي ۽ حافظ دارقطني چيو آهي ته اها ڳالهه ثبوت واري آهي. ڪجهه عالم چون ٿا ته رسول پاڪ ﷺ جن کي چار پٽ هئا ۽ ڪجهه چون ٿا ته پنج پٽ هئا ۽ ڪي ستن ۽ ڪي اٺن پٽن جا قائل آهن ۽ اهي آخري چار ئي ڳالهيون ضعيف آهن. صحيح ڳالهه هيءُ آهي ته رسول پاڪ ﷺ جن کي ٽي پٽ هئا. ان لاءِ ته مون به هن ڪتاب ۾ صحيح ان ڳالهه کي چيو آهي ۽ صحيح جي مقابلي ۾ ضعيف ڳالهيون معتبر نه آهن.

رسول اکرم ﷺ جن جي پٽن بابت

حضرت قاسم رضي الله عنه

هي پاڻ سڳورن ﷺ جن جو سڀ کان وڏو پٽ هو. ان ۾ ڪنهن جو اختلاف نه آهي، جهڙيءَ طرح بي بي زينب رضه سڀني نياڻين ۾ وڏي هئي، ليڪن قاسم رضه ۽ بي بي زينب رضه ۾ اختلاف آهن ته پهريائين ڪنهن جي ولادت ٿي. صحيح روايت هيءَ آهي ته سڀ کان پهريائين قاسم رضه جي ولادت ٿي ۽ پوءِ حضرت زينب رضه جي ولادت ٿي.

علامه زرقاني شرح مواهب ۾ چيو آهي ته اهو قول صحيح آهي. پاڻ سڳورن ﷺ جن جي ڪنيت ابوالقاسم سندن وڏي صاحبزادي حضرت قاسم رضه جي ڪري ٿي ۽ حضرت قاسم رضه جي ولادت مڪي پاڪ ۾ ٿي. پيغمبر خدا ﷺ جن جي اولاد مان سڀ کان اول جنهن وفات ڪئي، اهو حضرت قاسم رضه هو ۽ اها وفات ننڍپڻ ۾ ٿي. ڪجهه عالمن جو ان ڳالهه ۾ اختلاف آهي ته حضرت قاسم رضه گهوڙي ۽ اٺ تي چڙهڻ جيترو ٿيو هو. ڪجهه علماء ان کان گهٽ ۽ وري ڪجهه ان کان به وڌيڪ عمر ٻڌائن ٿا. ڪن عالمن جو چوڻ آهي ته وفات نبوت جي اعلان کان اڳ ٿي هئي ۽ ڪن جو چوڻ آهي ته پوءِ ٿي هئي. جيئن ته مواهب لدنيه ۾ آهي ته حضرت قاسم رضه جي قبر مبارڪ مڪي پاڪ ۾ آهي ۽ اها ڳالهه غلط آهي ته حضرت قاسم رضه جي قبر مبارڪ 'طائف' ۾ آهي.

حضرت عبدالله رضي الله عنه

مٿي بيان ٿي چڪو آهي ته ان جا ٽي نالا هئا ۽ ان جي ولادت ۽ وفات مڪي پاڪ ۾ ٿي، مگر ان ۾ اختلاف آهي ته حضرت عبدالله رضه جي وفات نبوت جي اعلان کان اڳ ۾ ٿي هئي يا پوءِ ٿي هئي ۽ اهو اختلاف حضرت قاسم رضه لاءِ به آهي.

حضرت عبدالله رضه جي وفات بغير اختلاف جي ٻاراڻي زماني ۾ ٿي، ليڪن ان جي صحيح عمر جي خبر نه آهي، ان لاءِ ته انهيءَ دؤر ۾ تواريخ لکڻ جو رواج گهٽ هو ۽ ان جي وفات به مڪي پاڪ ۾ ٿي. جڏهن پاڻ سڳورن ﷺ انهيءَ کي دفن فرمايو ۽ دفنائڻ کان واپس موٽيا ته انهيءَ وقت پاڻ سڳورن ﷺ

جن کي ڪوبه ٻيو پٽ نه هو. تڏهن عامر بن وائل، جيڪو بني سهر قريش قبيلي منجهان هو، اهو مڪي جي ٻين سردار ڪافرن کي چوڻ لڳو ته ”اڄ محمد ﷺ ابتر ٿي ويو، يعني جو ان جو نسل ختم ٿي ويو.“ انهيءَ تي الله تعاليٰ سورة الڪوثر کي نازل ڪيو ۽ ان ۾ چيائين: ”ان شائڪَ هُوَ الْاَبتر.“ يعني اي محمد ﷺ! بيشڪ تنهنجو دشمن ابتر آهي.“ يعني تنهنجو دشمن جيڪو عامر بن وائل آهي، اهو ئي بي نسل آهي. انهيءَ لاءِ ته نسل جي بقاء جو مقصد بقا ۽ ثنا ۽ حسن آهي ۽ اسان تنهنجي ذڪر ۽ ثناء کي قيامت تائين قائم رکيو آهي ۽ عامر فنا ٿي ويندو ۽ ان کي ڪوئي نه ڄاڻندو ۽ نه سڃاڻندو، جيڪڏهن انهيءَ کي ڪوبه بيان ڪندو ته ڪفر ۽ شرڪ جي وصفن سان بيان ڪندو.

اهو جيڪي ڪجهه مٿي ذڪر ڪيو ويو، حضرت بي بي خديجة الكبرى رضه جي اولاد جو ذڪر ڪيو ويو.

حضرت ابراهيم رضي الله عنه

پيدائش جي لحاظ کان حضرت ابراهيم رضي الله عنه پاڻ ڪريم ﷺ جن جي آخري اولاد منجهان هئا ۽ بي بي ماريه قبطيه رضه بنت شمعون رضه منجهان هئا. حضرت ابراهيم رضي الله عنه جن جي ولادت ذوالحج مهيني جي ڇهين هجريءَ ۾ ٿي. هن جو ڄمڻ عاليه ۾ ٿيو، جيڪو مديني منور کان ٻاهر آهي، مگر ان جي ويجهو هڪ جڳهه آهي جتي بني نصير جي ڪجين جا باغات آهن ۽ اهي باغات پيغمبر خدا ﷺ جن جي ملڪيت، بي بي ماريه رضه کي مليا هئا ۽ هي هنڌ اڄڪلهه مسريه ماريه جي نالي سان مشهور آهي ۽ مسريه بالا خانہ کي چيو ويندو آهي. (جڏهن مخدوم محمد هاشم نٿوي رح 1136 هجري ۾ مديني منوره جي زيارت جو شرف حاصل ڪيو ته هن کي ان جڳهه جي زيارت نصيب ٿي.)

حضرت ابراهيم رضي الله عنه جي دائي سلمي هئي، جيڪا حضرت محمد مصطفيٰ ﷺ جن جي باقي اولاد جي به دائي هئي. جڏهن سلمي جي مڙس ابو رافع پاڻ سڳورن ﷺ جن کي حضرت ابراهيم رضه جي ڄمڻ جي خبر ٻڌائي، ته پاڻ سڳورن ﷺ جن انهيءَ خبر ٻڌڻ تي ابو رافع کي هڪ

غلام بخشي ڇڏيو ۽ حضرت ابراهيم رضه جي ڄمڻ کان ستين ڏينهن ان جو عقيقو ڪيو ۽ انهيءَ عقيقي ۾ ٻن دٻن کي ذبح ڪرڻ فرمايو ۽ جهنڊ لاهڻ وارو ابو مهند رضه مشهور اصحابي آهي ۽ انهيءَ (جهنڊ) جي وزن برابر چاندي صدقو ڪيائون ۽ وارن کي زمين ۾ دفن ڪرايائون ۽ اهو اصحابي بني بياض قبيلي جو انصاري هو.

پاڻ سڳورن عليه السلام جن پنهنجي صاحبزادي جون نالو ستين ڏينهن ابراهيم رضه رکيو. ڪن جو چوڻ آهي ته پهرين ئي ڏينهن نالو رکيائين ۽ عقيقي ڪرڻ کانپوءِ حضرت محمد عليه السلام جن ابراهيم رضه کي کير پيئارڻ لاءِ ام سيف جي حوالي ڪيو ۽ اها ام سيف اصحابي هئي، ۽ ابو سيف اصحابي جي زال هئي. ابو سيف رضه لوهار ڪو ڌنڌو ڪندو هو. ام سيف، ابراهيم رضه کي کير پياريندي هئي ۽ ابو سيف رضه ان جي خدمت ۽ سنڀال ڪندو هو ۽ سرور ڪائنات عليه السلام جن انهيءَ جي گهر ايندا هئا ۽ ابراهيم رضه کي ڪڏندا هئا ۽ هنج ۾ ويهاريندا هئا ۽ ان کي چميون ڏيندا هئا. حضرت ابراهيم رضه جن وفات تائين ام سيف رضه جي گهر ۾ رهيا. حضرت ابراهيم رضه جن جي وفات اڱاري جي ڏينهن، ڏهين تاريخ، ربيع الاول مهيني ۾ ٿي ۽ اهو هجرت جو ڏهون سال هو. ڪجهه عالمن جو چوڻ آهي ته رمضان مهيني ۾، ڏهين سال هجري ۾ وفات ڪيائون. پهرين روايت مطابق سندن عمر چوڏهن مهينا ۽ ڪجهه ڏينهن آهي ۽ ٻيءَ روايت مطابق سندن عمر ويهه مهينا ۽ ڪجهه ڏينهن ٿئي ٿي. ڪجهه روايتن ۾ عمر گهٽ ۽ وڌ آيل آهي. جڏهن حضرت ابراهيم رضه وفات جي ويجهو هو ته حضرت محمد مصطفيٰ عليه السلام جن ام سيف جي گهر آيا ۽ ابراهيم رضه کي هنج ۾ ڪنيائون ۽ ابراهيم رضه سندن هنج ۾ ئي وفات ڪئي. جڏهن انهيءَ وفات ڪئي ته پاڻ ڪريم عليه السلام جن جون اکيون ڳوڙهن سان ڀرجي ويون ۽ پاڻ سڳورن عليه السلام جن فرمايو: ”اي ابراهيم رضه بيشڪ مان تنهنجي جدائي ۾ غمگين آهيان.“ اهو ڏسي حضرت عبدالرحمان بن عوف رضه چيو: ”يا رسول الله عليه السلام توهان به رُٿو ٿا، جڏهن ته توهان روڻ ڪان منع فرمائي آهي.“ اهو ٻڌي پاڻ ڪريم عليه السلام جن فرمايو ته ”مان اکين کان ڳوڙهن وهائڻ جي منع نه ڪئي آهي، هي ته رحمت جو اثر آهي، مگر مان ڀٽڪي ڪرڻ يعني هٿن کي منهن تي هڻڻ ۽ پهراڻ ۽ ڪپڙن ڦاڙڻ کان منع

ڪئي آهي.“

انهيءَ کان پوءِ پاڻ سڳورن عليه السلام جن حضرت ابراهيم رضه جن جي غسل، ڪفن دفن جو حڪم فرمايو ۽ ابو برداءِ رضه، جيڪو قبيله انصار منجهان ۽ براءِ بن عازب رضه جو مامو هو، غسل ڏنو ۽ ابو برداءِ جو نالو هاني مشهور آهي. انهيءَ جي غسل ۾ ابو برداءِ سان گڏ فضل بن عباس رضه پاڻ سڳورن عليه السلام جو سوت به شامل هو ۽ حضرت محمد عليه السلام اصحابن سڳورن سان گڏ نماز پڙهائي، جنهن ۾ چار تڪبيرون فرمايائون. جهڙي طرح ابويعليٰ ۽ ابن سعد حضرت انس رضه کان روايت ڪئي آهي ۽ انهيءَ جو جنازو مديني جي مشهور جڳهه جنت البقيع ۾ دفن ڪيو ويو ۽ سندن جنازو ننڍيءَ ڪٽ تي ڪنيو ويو ۽ اها ڪٽ کير پيارڻ واري ماءُ ام سيف جي هئي ۽ ان جي دفن لاءِ فضل رضه ۽ اسامه بن زيد رضه ٻئي قبر ۾ داخل ٿيا. پاڻ سڳورا عليه السلام قبر مبارڪ جي ڪناري تي بيٺا هئا ۽ دفن ڪرڻ کان پوءِ اصحابن سڳورن کي حڪم فرمايائون: ”پاڻيءَ جي مشڪ قبر تي ڇٽڪار ڪريو“ ۽ اها پهرين قبر هئي، جنهن تي پاڻي ڇٽڪار ڪيو ويو ۽ انهيءَ ڪري فقيهن پاڻي ڇٽڪاڻڻ لاءِ لکيو آهي. حضرت ابراهيم رضه جي قبر سان گڏ ڇهه ٻيون قبرون به آهن، جيڪي اصحاب رسول عليه السلام آهن.

هڪ قبر حضرت عبدالرحمان بن عوف رضه جي، ٻي قبر سعد بن ابی وقاص رضه جي آهي، ٻئي عشره مبشره ۾ شامل آهن. ٽين قبر حضرت عبدالله بن مسعود رضه جي، جيڪو وڏو اصحابي ۽ فقه جو ڄاڻو هو، چوٿين قبر عثمان بن مظعون رضه جي، جيڪو حضرت محمد مصطفيٰ عليه السلام جن جو ٽيچ شريڪ پيءُ هو. پنجين قبر خفيس بن حذا سهمي جي، جيڪو قریش بن سهم منجهان هو ۽ حضرت محمد مصطفيٰ عليه السلام جن جي نڪاح کان اڳ ۾ حضرت حفصه بنت عمر رضه جو مڙس هو.

هي جنگ بدر ۾ شريڪ ٿيو هو ۽ زخمي ٿيو هو ۽ شهادت حاصل ڪيائين. انهيءَ جي وفات کانپوءِ پاڻ سڳورن عليه السلام حضرت حفصه رضه سان نڪاح ڪيو.

ڇهين قبر اسعد بن زرارہ رضه جي آهي. هي اصحابي سڳورو انصارن منجهان هو. هڪ روايت آهي ته حضرت علي ڪرم الله وجهه جي والده فاطمة

بنت اسد جي قبر بہ انهيءَ جي ڀرسان آهي.

حضرت ابراهيم رضه جون فضيلتون

سندن فضيلت جي متعلق هي روايت ڪافي آهي، جنهن کي ابن ماجه،
بيهقي ۽ ٻين محدثن عبدالله بن عباس رضه کان ۽ ابن عساڪر جابر بن
عبدالله رضه کان ۽ اسماعيل سعدي، حضرت انس رضه کان روايت ڪئي
آهي. انهن سڀني چيو ته حضرت محمد مصطفيٰ ﷺ جن فرمايو:
”جيڪڏهن ابراهيم رضه مون کان پوءِ زندهه هجي ها ته نبي ٿئي ها، مگر مون
کانپوءِ ڪوبه نبي نه ٿيندو.“

اهڙي حديث وانگر امام احمد رضه پنهنجي ڪتاب مسند ۾ روايت
ڪئي آهي ته عبدالله بن اوفي کان روايت موقوف طريقي سان گڏ، مگر اها
موقوف مرفوع جي حڪم ۾ آهي، ڇاڪاڻ ته امر غيب جي خبر آهي.
علامه زرقاني شرح مواهب ۾ چيو آهي ته اها حديث صحيح آهي ۽ وارد
ٿي آهي ۽ امام نحووي انهيءَ حديث کي مثبت طور پيش ڪيو آهي.

رسول پاڪ ﷺ جن جون نياتيون

رسول پاڪ ﷺ جن کي چار نياتيون هيون، جنهن تي ڪنهن به علماء کي اختلاف نه آهي.

1. بي بي زينب رضه، جيڪا سڀني کان وڏي هئي. 2. بي بي رقيه رضه،
3. ام ڪلثوم رضه، 4. فاطمة الزهري رضه.

بي بي فاطمة الزهري رضه سڀني نياتين منجهان ننڍي نياڻي هئي ۽ سڀني اولاد حضرت بي بي خديجة الكبرى رضه منجهان هو، مگر حضرت ابراهيم رضه بي بي ماريه رضه منجهان هئا. انهيءَ جي ولادت مڪي يا مديني پاڪ ۾ ٿي، باقي سڀ ٻار مڪي معظم ۾ ڄاوا. حضرت محمد مصطفيٰ ﷺ جن کي حضرت بي بي خديجة الكبرى رضه مان اولاد جي پيدائش متعلق چار روايتون يا ان کان به وڌيڪ آهن.

صاحب 'سیرت شاميه' زبير بن بڪار کان، جيڪو علم انسان جو علامه آهي، نقل ڪيو آهي ته پهريائين قاسم رضه پيدا ٿيو هو، پوءِ زينب رضه، ان کانپوءِ عبدالله رضه جنهن کي طيب ۽ طاهر به چوندا آهن. ان کان پوءِ ام ڪلثوم رضه ۽ پوءِ بي بي فاطمة الزهري رضه ۽ ان کان پوءِ رقيه رضه پيدا ٿي. 'سیرت شاميه' جي تحقيق اتي پوري ٿي.

زرقاني شرح 'مواهب لدنيه' ۾ ابن ڪلبي کان نقل ڪيو آهي ته سڀ کان پهريائين بي بي زينب رضه جي ولادت ٿي، پوءِ قاسم رضه، پوءِ ام ڪلثوم رضه ۽ ان کانپوءِ فاطمة الزهري رضه ۽ ان کانپوءِ رقيه رضه ۽ پوءِ عبدالله رضه. شرح 'مواهب لدنيه' جي تحقيق اتي ختم ٿي. انهن ٻنهي روايتن مطابق پاڻ سڳورن ﷺ جن جي نياتين منجهان سڀ کان ننڍي نياڻي حضرت رقيه رضه هئي.

'سیرت حلبيه' ۾ وري آهي ته بي بي رقيه رضه جي ولادت ام ڪلثوم رضه کان اڳ ٿي هئي.

علامه زرقاني شرح 'مواهب لدنيه' ۽ ابو عمر بن عبدالبر کان روايت ڪئي آهي ته صحيح ڳالهه هي آهي ته حضرت بي بي فاطمة الزهري رضه پاڻ سڳورن ﷺ جي سڀ کان ننڍي نياڻي هئي. انهيءَ روايت مطابق حضرت رقيه رضه جي پيدائش حضرت بي بي فاطمة الزهري رضه کان اڳ ٿي هئي.

عالمن جو چوڻ آهي ته حضرت بي بي خديجة الكبرى رضه جي هر هڪ پٽ جي وچ ۾ هڪ سال جي وڌيڪ هئي ۽ سڄي اولاد ۾ حضرت بي بي خديجة الكبرى رضه جي دائمي سلامي هئي ۽ اها حضرت محمد مصطفيٰ ﷺ جن جي آزاد ڪيل هئي ۽ سلامي جي ڪنيت ام رافع هئي ۽ اها سلمه ابو رافع، حضرت محمد مصطفيٰ ﷺ جن جي آزاد ڪيل غلام جي زال هئي.

حضرت محمد مصطفيٰ ﷺ جن پنهنجي اولاد منجهان هر هڪ لاءِ عقيقو ڪرڻ فرمايو ۽ هر هڪ پٽ لاءِ ٻه دنيا ذبح ڪرڻ فرمايا. باقي انهيءَ ۾ اختلاف آهن ته حضرت ابراهيم رضه کانسواءِ پاڻ سڳورن ﷺ جن جي باقي اولاد جي ولادت نبوت جي اعلان کان اڳ يا پوءِ ٿي هئي. علامه محمد اسحاق چيو آهي ته حضرت ابراهيم رضه کانسواءِ باقي سڀ اولاد جي ولادت نبوت جي اعلان کان اڳ ٿي هئي، اهڙيءَ طرح صاحبزاديون نبوت جي اعلان جي زماني تائين رهيون ۽ حضرت محمد مصطفيٰ ﷺ جن تي سڀني ايمان آندو ۽ مديني پاڪ ڏانهن هجرت ڪيائون. زبير بن بڪار جو چوڻ آهي ته پاڻ سڳورن ﷺ جن جي سموري اولاد جي ولادت نبوت جي اعلان کان بعد ٿي هئي، ليڪن پهرين روايت صحيح آهي.

پاڻ سڳورن ﷺ جي نياڻين جو بيان

حضرت بي بي زينب رضه، پاڻ سڳورن ﷺ جن جي سڀني نياڻين منجهان سڀ کان وڏي نياڻي هئي. انهيءَ جي ولادت حضور ﷺ جن جي عمر مبارڪ جي ٽيهين سال نبوت کان ڏهه سال اڳ ٿي هئي. ابن اسحاق جو چوڻ آهي ته پاڻ سڳورن ﷺ جن جو سمورو اولاد نبوت کان پهريائين پيدا ٿيو هو. زبير بن بڪار جو قول ان جي خلاف آهي. جيئن مٿي بيان ٿي چڪو آهي. حضرت زينب رضه اسلام قبول ڪيو هو. حضرت محمد مصطفيٰ ﷺ جن ان جو نڪاح حضرت بي بي خديجه الكبرى رضه جي پائيجي سان ڪيو هو. جنهن جي ڪنيت ابوالعاص مشهور آهي ۽ ان جو نالو لقيط بن ربيع بن عبدالعزيز بن عبدالشمس بن عبدمناف آهي ۽ ابوالعاص قريشي عبشي هو ۽ بي بي زينب رضه ۽ ابوالعاص پاڻ ۾ ماسات به هئا. حضرت زينب رضه، ابوالعاص مڪي ۾ ڪافي وقت گڏ رهيا. جڏهن پاڻ سڳورن ﷺ جن مديني شريف ڏانهن هجرت ڪئي پاڻ سڳورن ﷺ جن جي عمر شريف 53 سال هئي. اهو صفر مهيني جي آخري هفتي يا ربيع الاول جي پهرين هفتي جو واقعو آهي. حضرت بي بي زينب رضه به مديني پاڪ ڏانهن هجرت جو ارادو ڪرڻ فرمايو، ليڪن هجرت جي ٻئي سال رمضان شريف ۾ بدر جي جنگ جو واقعو ٿيو. ابوالعاص مڪي جي ٻين ڪافرن سان گڏ آيو. الله تعاليٰ انهيءَ جنگ ۾ مسلمانن کي فتح ڏني ۽ ابوالعاص مسلمانن جي هٿان گرفتار ٿيو ۽ حضرت محمد مصطفيٰ جن انهيءَ تي احسان فرمائي فديي وٺڻ کانسواءِ کيس آزاد ڪري ڇڏيو ۽ انهيءَ کان وعدو ورتائون ته زينب رضه کي مديني شريف ڏانهن هجرت ڪرڻ جي موڪل ڏيندو. ابوالعاص انهيءَ کي قبول ڪيو. جڏهن ابوالعاص مڪي پهتو ته حضور اڪرم ﷺ جن زيد بن حارث کي جيڪو سندن آزاد ڪيل غلام هو ۽ ان سان گڏ هڪ ٻئي اصحابيءَ کي موڪليو ۽ اهي ٻئي مڪي ۾ آيا. ابوالعاص حضرت زينب رضه کي مڪي کان مديني ڏانهن هجرت ڪرڻ جي موڪل ڏني، اهي ٻيئي اصحابي حضرت زينب رضه کي مڪي پاڪ کان مديني منوره ڏانهن وٺي آيا. حضرت زينب رضه انهيءَ سفر ۾ اٺ تي سوار هئي ۽ مديني منور ۾ هڪ مهيني جي عرصي ۾ پهتي. انهيءَ کان پوءِ ابوالعاص ڪجهه عرصو مڪي شريف ۾ رهيو ۽ انهيءَ کان پوءِ مديني پاڪ ڏانهن هجرت ڪيائين ۽ هجرت جي ڇهين سال يا ستين سال اسلام قبول ڪيائين. حضرت محمد مصطفيٰ ﷺ جن انهن جو ٻيهر نڪاح

ڪرائي ڪين واپس ڪيو.

حضرت زينب رضه کي ابوالعاص رضه منجهان هڪ پٽ ۽ هڪ نياڻي پيدا ٿي. پٽ جو نالو علي رضه رکيو ويو، جيڪو سفر جي حالت ۾ فوت ٿي ويو ۽ هي بالغ ٿيڻ جي ويجهو هو. انهيءَ ڪري ته شرح مواهب ۾ چيل آهي ته علي رضه اصحابي هو ۽ اصحابي جو پٽ هو. اهو انهيءَ لاءِ ته جيڪر ڪو شخص نبي ڪريم ﷺ سان صحبت وقت بالغ ٿيڻ جي ويجهو هجي، انهيءَ تي يقيناً صحابيت جو حڪم ڪيو ويندو ۽ علي رضه انهيءَ وقت پاڻ سڳورن ﷺ جن جو ساٿي هيو، جنهن وقت پاڻ سڳوران ﷺ جن فتح مڪي جي ڏينهن مڪي معظمه ۾ داخل ٿيا هئا ۽ انهيءَ کان پوءِ علي رضه وفات ڪئي ۽ انهيءَ جي وفات سندس والده زينب رضه جي وفات کانپوءِ ٿي ۽ ان وقت ابوالعاص رضه زندهه هيو.

حضرت بي بي زينب رضه جي صاحبزادي امامه هئي، انهيءَ کي پيغمبر پاڪ ﷺ جن گهڻو پايگندا هئا.

حضرت امامه رضه پنهنجي ماسي حضرت بي بي فاطمه الزهري رضه جي وفات کان پوءِ حضرت علي رضه ساڻين سان نڪاح ڪيو ۽ حضرت فاطمه الزهري رضه انهيءَ نڪاح جي کيس وصيت ڪئي هئي، ليڪن امامه رضه کي حضرت علي رضه منجهان ڪوبه پٽائو اولاد نه ڄائو. انهيءَ ڪري حضرت بي بي زينب رضه کي پيغمبر پاڪ ﷺ جن منجهان ڪوئي به اولاد نه آهي. حضرت زينب رضه جي وفات هجرت جي اٺين سال جي شروعات ۾ مديني شريف ۾ ٿي ۽ انهيءَ کي ام عطيه رضه غسل ڏنو ۽ اها ام عطيه رضه مديني منور ۾ غسل ڏيڻ واري هئي. ان جي غسل ۾ ام يمن، ام سلمه ۽ سوره بنت زمعه رضه به شامل هيون ۽ جنازي نماز پيغمبر خدا ﷺ جن پڙهائي ۽ قبر ۾ دفنائڻ لاءِ حضرت محمد مصطفيٰ ﷺ جن ۽ حضرت زينب رضه جو مڙس ابوالعاص رضه داخل ٿيو ۽ انهيءَ جي قبر جنت البقيع ۾ آهي ۽ انهيءَ قبر جي ويجهو حضرت بي بي عائشه رضه ۽ حضرت عقيل رضه جي قبر مبارڪ آهي ۽ ام ڪلثوم رضه، بي بي رقيه رضه به ساڻس لڳ رکيل آهن.

حضرت بي بي فاطمه الزهري جو ذڪر اڳ ۾ اچي چڪو آهي، انهيءَ ڪري هتي نه ڏنو ويو آهي.

حضرت رقیہ رضہ جو احوال

حضرت رقیہ رضہ پاڻ سڳورن ﷺ جن جي عمر جي ٽيٽيهين سال ۾ حضرت زينب رضہ کان ٽي سال پوءِ پيدا ٿي. حضرت محمد ﷺ جن انهيءَ جونڪاح حضرت عثمان رضہ سان مڪي شريف ۾، هجرت کان اڳ ۾ ڪيو. حضرت عثمان رضہ حضرت رقیہ رضہ سان گڏ بہ ڀيرا هجرت ڪئي. هڪ ڀيرو مڪي شريف کان حبش ڏانهن ۽ ٻيو ڀيرو حبش کان مديني ڏانهن. انهيءَ ڪري حضرت عثمان غني رضہ کي صاحب الهجرتين يعني ٻن هجرتن وارو چوندا آهن. حضرت عثمان رضہ پهريون شخص آهي، جنهن پنهنجي گهروارن سان گڏ الله جي راهه ۾ هجرت ڪئي ۽ حضرت رقیہ رضہ کي حضرت عثمان رضہ منجهان هڪ پٽ ڄائو، جنهن جونالو عبدالله رکيو ويو ۽ انهيءَ ڪري حضرت عثمان رضہ جي ڪنيت ابو عبدالله آهي. عبدالله رضہ ننڍپڻ ۾ هجرت جي چوٿين سال ۾ پنهنجي ماءُ رقیہ رضہ جي وفات کان پوءِ وفات ڪئي. انهيءَ جي وفات جو سبب هي ڄاڻايل آهي، ته هڪ ڪڪڙ هن جي اک ۾ ٺونگو هنيو ۽ انهيءَ سان ان جي وفات ٿي. عبدالله رضہ جي عمر ڇهه سال هئي. حضرت رقیہ رضہ کي حضرت عثمان رضہ منجهان ٻيو ڪوبه پٽ يا نياڻي پيدا نه ٿي هئي.

حضرت رقیہ رضہ رمضان شريف جي مهيني ۾ هجرت جي ٻئي سال ۾ انهيءَ وقت وفات ڪئي، جڏهن حضرت محمد مصطفيٰ ﷺ جن غزوه بدر ۾ هئا ۽ انهيءَ وقت حضرت رقیہ رضہ هڪ موذي مرض ۾ مبتلا هئي. انهيءَ ڪري پيغمبر خدا ﷺ جن حضرت عثمان رضہ کي مديني پاڪ ۾ ئي رهائي ڇڏيو ۽ پاڻ سان گڏ جنگ ۾ نہ وٺي ويا هئا، ته جيئن اهو رقیہ رضہ جي بيماريءَ ۾ سنڀال ڪري ۽ پاڻ سڳورن ﷺ جن حضرت عثمان رضہ کي فرمايو: ”تنهنجي لاءِ اهو ئي ثواب آهي، جيڪو بدر ۾ شامل ٿيڻ وارن کي حاصل ٿئي ٿو. مال غنيمت ۾ تنهنجو حصو به ملندو ۽ بي بي رقیہ رضہ جو حصو به توکي ملندو.“

ام کلثوم رضہ جو احوال

ام کلثوم رضہ کاف کي پيش سان استعمال ٿيندو آهي ۽ انهيءَ نالي کان سواءِ سندس ٻيو نالو ڪتابن ۾ نه ٿو اچي. حضرت محمد مصطفيٰ ﷺ جن تي شروع ۾ ئي ايمان آندائين. جڏهن پاڻ ڪريم ﷺ جن مديني ڏانهن هجرت ڪئي، ته هجرت جي پهرين سال ۾ حضرت زيد بن حارث رضہ ۽ ابو رافع رضہ کي جيڪي سندن آزاد ڪيل غلام هئا. مڪي شريف ڏانهن پنج سو درهم ۽ اٺ ڏيئي روانو ڪيو ته حضرت بي بي فاطمة الزهري رضہ، حضرت ام ڪلثوم، سوده بنت زمعه رضہ، اسامه بن زيد رضہ ۽ انهيءَ جي ماءُ ام يمن رضہ کي مديني شريف ڏانهن وٺي اچن. اهي پاڻ ڪريم ﷺ جن جي حڪم مطابق مڪي پاڪ ڏانهن ويا ۽ انهن سڀني کي تيار ڪري مديني وٺي آيا. جڏهن هجرت جي ٻئي سال حضرت رقيه رضہ جي وفات ٿي ته الله تعاليٰ پيغمبر ﷺ جن ڏانهن وحي نازل ڪيو ته ام ڪلثوم رضہ جو نڪاح حضرت عثمان رضہ سان ڪيو وڃي. انهيءَ ڪري پاڻ سڳورن ﷺ جن وحي سبب هجرت جي ٽين سال، ربيع الاول مهيني ۾ ام ڪلثوم رضہ جو حضرت عثمان رضہ سان نڪاح ڪيو ۽ پيغمبر خدا ﷺ جن حضرت عثمان رضہ جي شان ۾ فرمايو ته ”الله تعاليٰ مون کي ام ڪلثوم رضہ جو نڪاح حضرت عثمان رضہ سان ڪرڻ جو حڪم ڏنو آهي. جيڪڏهن مون کي هڪ سو نياڻيون هجن ۽ جيڪڏهن هڪ وفات پائي ته واري سان ٻيءَ نياڻيءَ جو عثمان رضہ سان نڪاح ڪندو وڃان.“ انهيءَ حديث کي حافظ محب الدين طبري، رياض نضرة ۾ ذڪر ڪيو آهي ۽ علام قسطلاني، ’مواهب لدنيہ‘ ۾ ۽ ٻين محدثن به ذڪر ڪيو آهي. انهيءَ حديث منجهان حضرت عثمان رضہ جي ڪمال ۽ پاڻ سڳورن ﷺ جن وٽ مقبوليت جي بيان جي خبر پوي ٿي.

حضرت ام ڪلثوم رضہ کي حضرت عثمان رضہ منجهان ڪو اولاد نه ٿيو. علامه زرقاني ’شرح مواهب‘ ۾ ان جي تصديق ڪئي آهي. حضرت ام ڪلثوم رضہ حضرت عثمان رضہ وٽ ڇهه سال ۽ ڇهه مهينا هئي ۽ هجرت جي نائين سال شعبان مهيني ۾ وفات ڪيائين. اسماء بنت عميس کيس غسل ڏنو ۽ پاڻ سڳورن ﷺ جن جي پٽي بي بي صفيه رضہ ۽ ام عطيه رضہ به انهيءَ

غسل ۾ شامل هیون.

پیغمبر پاک ﷺ انهن کي فرمایو: ”تي يا پنج يا ست دفعا يا انهيءَ کان زیادہ غسل جي ضرورت هجي ته وڌيڪ غسل ڏيو“ ۽ هي به فرمائيون ته ”پاڻي ۽ پير جي وچ جي پنن سان غسل ڏيو“ ۽ آخري دفعو کافور وجهو، ۽ هي فرمائيون: ”جڏهن غسل ڏيئي ڇڏيو ته پوءِ مون کي اطلاع ڏيو.“

امر عطيه رضه جو بيان آهي ته ”جڏهن اسين انهيءَ غسل کان واندڪائي حاصل ڪئي ته پيغمبر پاک ﷺ کي غسل جي خبر پهچائيسين ته پاڻ ڪريم ﷺ جن پنهنجي هيٺين چادر کي جنهن سان هيٺيون حصو ڍڪيو ويندو آهي، اسان جي طرف اڇلايائون ۽ فرمائيون ته ”منهنجيءَ ان چادر کي عام ڪپڙن جي اندر رکو“ ۽ هي پاڻ سڳورن ﷺ تبرڪ لاءِ فرمایو. جڏهن غسل پورو ٿيو، ته حضرت ام ڪلثوم رضه کي مديني پاڪ جي ’جنت البقيع‘ واري قبرستان ۾ دفنايو ويو. پاڻ سڳورن ﷺ جن جنازي نماز پڙهائي ۽ ان جي دفن لاءِ حضرت علي ڪرم الله وجهه، فضل بن عباس رضه، اسامه بن زيد رضه ۽ ابو طلحه رضه قبر ۾ داخل ٿيا. پيغمبر پاک ﷺ جن قبر مبارڪ جي ڪناري تي انهيءَ حالت ۾ ويٺل هئا، جو پاڻ سڳورن ﷺ کان اکين منجهان ڳوڙها وهي رهيا هئا.

حضرت امام حسن رضه جون نياڻيون ۽ پٽ

1. فاطمه رضه (هيءَ حضرت محمد باقر رضه جي والده آهي)، 2. ام الحسن، 3. ام الخير، 4. ام سلمه، 5. ام عبدالله، 6. سڪينه، 7. زينب، 8. ان جو نالو نه ڄاڻايو ويو آهي، علامه ابن سعد پنهنجي طبقات ۾ لکيو آهي ته اها والده آهي، محمد اصغر، جعفر، حمزه ۽ فاطمه رضه جي، ان جو نالو ام ڪلثوم بنت فضل عباس آهي. محمد اڪبر، حسن مثنى ۽ ٻه نياڻيون جيڪي ننڍي هوندي فوت ٿي ويون هيون، انهن چئن جي والده خوله بنت قيس بن جعفر آهي. جنهن جو لقب حنيفه آهي.

زيد، ام الحسن ۽ ام الخير جي والده بشير بنت ابي مسعود انصاري آهي ۽ ابن ابي مسعود رضه اصحاب ڪرام ۾ شامل آهي. اسماعيل، يعقوب ۽ ٻه نياڻيون جيڪي ننڍپڻ ۾ وفات ڪري ويون هيون، انهن جي والده جعده بنت اشعث بن فيس بن معدي ڪرب آهي، جيڪا قبيلي بني ڪندهه منجهان آهي. قاسم، ابوبڪر ۽ عبدالله رضه جي والده ام ولد هئي، جنهن جو نالو قبله چيو وڃي ٿو ۽ حسين اشرم، عبدالرحمان ۽ ام سلمه جي والده ام ولد آهي. جنهن جو نالو خطميا هو ۽ عمرو جي والده به ام ولد آهي. جنهن جو نالو صافيه هو. طلحه جي والده ام بنت طلحه بن عبدالله بن عثمان تميمي آهي. هي طلحه عشره مبشرين منجهان آهي. عبدالله اصغر جي والده زينب بنت سبيع بن عبدالله آهي ۽ ابن سبيع حضرت جريد بن عبدالله جو ڀاءُ آهي.

امام حسن رضه جن جي باقي اولاد جي مائرن جي نالن جي خبر نه آهي. علامه ابن ڪثير جو چوڻ آهي ته امام حسن رضه جي اولاد منجهان ٽي پٽ حضرت امام حسين رضه سان ڪربلا جي ميدان ۾ شهيد ٿيا هئا. اهي قاسم، ابوبڪر ۽ عبدالله رضه آهن. شاميءَ پنهنجي سيرت ۾ چيو آهي ته طلحه رضه به انهيءَ ڪربلا جي واقعي ۾ شهيد ٿيو هو.

امام حسين رضي الله عنه

سندن ولادت هجرت جي چوٿين سال شعبان مهيني ۾ ٿي. حضرت امام حسن رضه جن جي ولادت کان بعد ڇهه مهينا والده جي پيٽ ۾ رهڻ جي روايت ضعيف آهي، ڇاڪاڻ ته امام حسن رضه جن جي ولادت ٽين هجري رمضان ۾ ٿي ۽ امام حسين رضه جن جي ولادت چوٿين هجري شعبان ۾ ٿي. اهڙي طرح امام حسين رضه جن جو پنهنجي والده جي پيٽ ۾ هجڻ نو مهينا ٿئي ٿو ۽ ڇهه مهينا نه ٿئي ٿو. اهو ڪنهن کان گجهو نه آهي. امام حسن رضه جن جي ولادت ۽ امام حسين رضه جن جي ولادت جي وچ وارو عرصو ڏهه مهينا ۽ ويهه ڏينهن ٿئي ٿو.

امام حسين رضه جن جي وفات انهيءَ حالت ۾ ٿي هئي ته پاڻ شهيد، مقتول ۽ مظلوم هئا ۽ سچ لڙڻ کان بعد جمعي جي ڏينهن تاريخ ڏهين محرم ۾ 61 هجري ڪربلا جي ميدان ۾ شهادت ٿي. سندس لشڪر ۾ 72 پيا به ماڻهو ساڻن گڏ شهيد ٿيا، انهيءَ منجهان 23 ماڻهو اولاد علي رضه، اولاد جعفر رضه ۽ اولاد عقيـل رضه منجهان هئا.

امام حسين رضه ۽ سندن ٻين ساٿين کي شهادت جي ٻئي ڏينهن يعني يارنهن تاريخ محرم جي قبيلي بني اسد جي اهل غاضريه دفن ڪيو.

امام حسين رضه جو قاتل صحيح روايت موجب سنان بن انس بن عمرو نفعي هو ۽ ڪن جو چوڻ آهي ته شمر ذي الجوشن قاتل هو.

امام حسين رضه جن جي عمر 56 سال 5 مهينا ۽ 5 ڏينهن هئي. امام حسن رضه ۽ امام حسين رضه جن جي شهادت جي وچ ۾ يارهن سال، ڏهه مهينا ۽ ڇهه ڏينهن جو عرصو آهي. ۴

امام حسين رضه جي قبر ڪربلا ۾ آهي جيڪا عام ۽ خاص ۾ مشهور آهي. باقي سندن سر مبارڪ ۾ اختلاف آهي.

هڪ روايت ۾ آهي ته جڏهن امام حسين رضه جي سر مبارڪ کي يزيد جي سامهون دمشق ۾ آندو ويو ته انهيءَ ان سر کي مديني منور ڏانهن پنهنجي نائب عمرو بن سعد ڏانهن ڏياري موڪليو. انهيءَ ان سر مبارڪ کي مديني جي قبرستان جنت البقيع ۾ دفن ڪيو ۽ اهو سر مبارڪ حضرت امام حسن رضه جن

جي ڀرسان دفن ڪيو ويو.

هي روايت ۾ آهي ته سندن سر مبارڪ دمشق ۾ انهيءَ هنڌ دفن ڪيو ويو جيڪو دمشق جي دروازن منجهان 'باب الفرديس' جي اندر واقع آهي. جتي مسجد آهي ۽ ان مسجد جو نالو 'مسجد الراس' آهي.

حضرت امام حسين رضي الله عنه جي اولاد

حضرت امام حسين رضه جو اولاد پنج پٽ ۽ ٽي نياڻيون آهن.

1. علي اڪبر رضه جيڪو كربلا جي ميدان ۾ پنهنجي والد سان گڏ شهيد ٿيو.

2. علي اصغر رضه جيڪو زين العابدين رضه جي لقب سان مشهور آهي،

3. جعفر رضه، 4. عبدالله رضه، 5. محمد رضه.

علامه محب الدين طبري پنهنجي ڪتاب 'ذخائر العقبى' ۾ چيو آهي ته "زين العابدين 'علي اوسط' جو لقب آهي ۽ علي اصغر رضه پيو آهي. انهيءَ لحاظ کان امام حسين رضه کي ڇهه پٽ ٿين ٿا."

شاميءَ پنهنجي ڪتاب 'سیرت شامي' ۾ لکيو آهي ته "امام حسين رضه جو نسل صرف امام زين العابدين رضه منجهان آهي. باقي ٻين جو ڪوبه اولاد نه آهي."

امام حسين رضه جون نياڻيون

1. فاطمه جيڪا حسن مثنى بن مجتبيٰ بن حضرت علي رضه الله وجهه نڪاح ۾ آئي ۽ ان منجهان عبدالله رضه ڄائو. 2. سڪينه رضه. 3. زينب رضه. علامه ابن سعد پنهنجي طبقات ۾ لکيو آهي ته امام حسين رضه جن جي گهرواري جيڪا صاحبزادي علي اڪبر رضه جي والده آمنه بنت ابي مره بن عروه بن مسعود ثقفی آهي ۽ علي اصغر (جنهن کي زين العابدين رضه چيو وڃي ٿو) جي والده هئي. ام ولد آهي ۽ جعفر رضه جي والده جو نالو سلاخه آهي ۽ فاطمه رضه جي والده جو نالو ام اسحاق بنت طلحه آهي، (هي طلحه رضه عشره مبشرين منجهان آهي، جن کي جنت جي بشارت ملي هئي). عبدالله ۽ سڪينه رضه جي والده رباب بنت امرء القيس بن عدي آهي. اتي ابن سعد جو ڪلام پورو ٿيو.

حافظ ابن ڪثير پنهنجي ڪتاب 'البدایه والنهایه' ۾ لکيو آهي ته زين العابدين رضه جي والده ام ولد آهي. ان جو اصلي نالو سلامه بنت یزجرد آهي ۽ یزجرد ايراني بادشاهن جو آخري بادشاهه آهي. ڪن جو چوڻ آهي ته انهيءَ جو نالو غزاله هو ۽ ڪن روايتن ۾ آيو آهي ته حضرت امام زين العابدين رضه جي والده سلامه سنڌي عورت هئي، يعني سنڌ جي ملڪ منجهان آئي هئي. ابن ڪثير جي روايت پوري ٿي. (ابن ڪثير کان پهريان مؤرخ ابن قتیبه به هن روايت کي لکيو آهي. قاسمي)

فتاويٰ صوفيه ۾ آهي ته ”حضرت زين العابدين رضه جي والده جا ٻه نالا هئا، ان کي سلامه به چوندا هئا ۽ غزاله به چوندا هئا.“

ابن سعد پنهنجي ڪتاب 'طبقات' ۾ چيو آهي ته ”امام حسين رضه جن جي پٽن منجهان امام حسين رضه سان ڪربلا جي ميدان ۾ ٻه پٽ شهيد ٿيا. علي اڪبر رضه، عبدالله رضه ۽ علي اصغر رضه زندهه رهيا. امام حسين رضه جن جو ٻچيل نسل انهن منجهان آهي.“

علامه سيد محمد بن حسين 'تحفة الطالب' ۾ چيو آهي ته ”علي اصغر ملقب به زين العابدين رضه پنهنجي والد جي شهادت کانپوءِ 24 سال زندهه رهيو ۽ ڪربلا جي واقعي وقت انهيءَ جي عمر 33 سال هئي. اهڙي طرح سان انهيءَ جي سڄي عمر 57 سال ٿيندي.“

مخدوم نٿوي رحه هن ڪتاب لکڻ جو مقصد بيان
ڪندي، مقدمي ۾ لکيو آهي ته:

”جڏهن مون اصحابن سڳورن، خلفاء راشدين ۽
خلافت جي ترتيب ۽ فضيلت جي باري تي ڪتاب عربي ۾
وڌو، وچون ۽ ننڍو لکي پورا ڪيا، ته دل ۾ خيال آيو، ته
حضرت نبي ڪريم ﷺ جن جي اهليتن سڳورن جي
عاشقن کي شوق ڏيارڻ ۽ حضور پرنور ﷺ جن کي
راضي ڪرڻ خاطر، سندن باري ۾ گچ فضيلتون ۽ احوال گڏ
ڪري، اهليتن جي شان ۽ پلائي ۾ ڪتاب لکان ڇو ته نبي
ڪريم ﷺ جن جي آل ۽ اصحابن سڳورن مان هر هڪ
اسان جي لاءِ اکين جون ماڻڪيون ۽ نيشن جو نور آهن.

جيئن ته نبي ڪريم ﷺ جن پنهنجي اهليت کي
حضرت نوح عليه السلام جي ٻيڙيءَ سان تشبيه ڏني آهي،
ته ”جيڪو ان ۾ چڙهندو، اهو چوٽڪارو لهندو. جيڪو ان کان
پوئتي رهيو، اهو غرق ٿيو.“

عبدالرسول قادري

Rs : 40.00